

CJAS

Cappadocia Journal of Area Studies

Cilt / Volume 6

Sayı / No 1

Haziran / Jun. 2024

ISSN: 2717-7254

*Halil Burak Sakal,
Merve Özten Yıldız*

Giriş / Introduction
Takdim

*Suat Taşkesen
Poyraz Çini*

Araştırma Makalesi / Research Article
Yerel Medyada Göçmen Söyleminin Değişimi: Fib Haber Örneği

Dinara Tullekova

Araştırma Makalesi / Research Article
Çin'in Enerji Alanında Orta Asya ile İş Birliği

Dilek Yılmaz

Görüş / Review Essay
İskandinav Ülkelerinin Enerji Politikalarının Baltık Ülkelerinin Dış Politikaları Üzerindeki Etkileri

Melisa Yüca

Yayın Değerlendirmesi / Book Review
Küresel Aktör Çin / Çin – ABD Rekabeti
Akgünay, Rafet; Ceylan, Mehmet Fatih. *Küresel Aktör Çin / Çin - ABD Rekabeti*. Nika Yayınevi, Ankara, 2023.

Özlem Yaş

Yayın Değerlendirmesi / Book Review
Değişen Dünya ve Filistin-İsrail Sorunu
Türk, Üzeyir. *Değişen Dünya ve Filistin-İsrail Sorunu*. MG V Yayınları, Ankara, 2022

İçindekiler / Table of Contents

Halil Burak Sakal, Merve Özten Yıldız	Giriş / Introduction Takdim	1-2
Suat Taşkesen Poyraz Çini	Araştırma Makalesi / Research Article Yerel Medyada Göçmen Söyleminin Değişimi: Fib Haber Örneği	3-28
Dinara Tullekova	Araştırma Makalesi / Research Article Çin'in Enerji Alanında Orta Asya ile İş Birliği	29-55
Dilek Yılmaz	Görüş / Review Essay İskandinav Ülkelerinin Enerji Politikalarının Baltık Ülkelerinin Dış Politikaları Üzerindeki Etkileri	56-73
Melisa Yüca	Yayın Değerlendirmesi / Book Review Akgünay, Rafet; Ceylan, Mehmet Fatih. <i>Küresel Aktör Çin / Çin - ABD Rekabeti</i> . Ankara, Nika Yayınevi, 2023, 206 ss.	74-76
Özlem Yaş	Yayın Değerlendirmesi / Book Review Türk, Üzeyir. <i>Değişen Dünya ve Filistin-İsrail Sorunu</i> , Ankara, MGY Yayınları, 2022, 252 ss.	77-78

Yıl: 2024
Cilt: 6 **Sayı:** 1
Haziran 2024

Sertifika no (e-ISSN): 2717-7254.

İmtiyaz Sahibi:

İlke Eğitim ve Sağlık Vakfı adına
Funda Firuz Aktan

Kapadokya Üniversitesi Yayın Komisyonu: Prof. Dr.
Vesile Şenol, Dr. Sinan Akıllı, Dr. Halil Burak Sakal

Editörler:

Dr. Tuğrul Keskin, Doç. Dr. Halil Burak Sakal
Kitap Eleştirisi Editörü: Merve Özten Yıldız
Yönetici Editör: Merve Özten Yıldız
Yardımcı Editör: Sümeyra Demiralp
İngilizce Editörü: Colin Sutcliffe

Yayın Kurulu: Prof. Dr. Hasan Ali Karasar (Kapadokya
Üniversitesi), Prof. Dr. Erel Tellal (Ankara Üniversitesi),
Dr. Klevis Kolasi (Ankara Üniversitesi), Dr. Tuğrul
Keskin (Kapadokya Üniversitesi), Dr. Halil Burak Sakal
(Kapadokya Üniversitesi)

Bu sayının hakemleri (alfabetik sıralama): Cemre
Pekcan, Halil Burak Sakal, Hasan Ali Karasar, Müge
Dalar, Mühe Yüce, Şafak Oğuz

Yönetim Yeri:

Kapadokya Üniversitesi, Sosyal ve Stratejik Çalışmalar
Uygulama ve Araştırma Merkezi 50420 Mustafapaşa
Ürgüp Nevşehir.
Telefon : (384) 353 5009 | Faks : (384) 353 5125
Eposta : cjas@kapadokya.edu.tr

Tasarım: Halil Burak Sakal

Year: 2024
Volume: 6 **No:** 1
June 2024

e-ISSN: 2717-7254.

Owner:

On behalf of the İlke Education and Health Foundation,
Funda Firuz Aktan

Cappadocia University Publications Commission: Prof.
Dr. Vesile Şenol, Dr. Sinan Akıllı, Dr. Halil Burak Sakal

Editors:

Dr. Tuğrul Keskin, Doç. Dr. Halil Burak Sakal
Book Review Editor: Merve Özten Yıldız
Managing Editor: Merve Özten Yıldız
Assistant Editor: Sümeyra Demiralp
English Editor: Colin Sutcliffe

Editorial Board: Prof. Dr. Hasan Ali Karasar
(Cappadocia University), Prof. Dr. Erel Tellal (Ankara
University), Dr. Klevis Kolasi (Ankara University), Dr.
Tuğrul Keskin (Cappadocia University), Dr. Halil Burak
Sakal (Cappadocia University)

Reviewers in this issue (alphabetical order): Cemre
Pekcan, Halil Burak Sakal, Hasan Ali Karasar, Müge
Dalar, Mühe Yüce, Şafak Oğuz

Address:

Cappadocia University, Center for Social and Strategic
Research 50420 Mustafapaşa Ürgüp Nevşehir Turkey.
Telephone : +90 (384) 353 5009
Fax : +90 (384) 353 5125
E-mail : cjas@kapadokya.edu.tr

Design: Halil Burak Sakal

Cappadocia Journal of Area Studies (CJAS) Kapadokya Üniversitesi, Sosyal ve Stratejik Çalışmalar Uygulama ve Araştırma Merkezi tarafından yılda iki defa, altı ayda bir, Aralık ve Haziran aylarında yayımlanır.

CJAS, hakemli, bilimsel, akademik bir dergidir.

Dergide yayımlanan yazıların sorumluluğu yazarlara aittir.

Yayın değerlendirmesi/kitap incelemesi bölümündeki yazılar yayın kurulunun değerlendirmesinden sonra yayımlanır.

Dergiye yayımlanmak üzere gönderilen makaleler benzerlik taramasından geçirilir.

CJAS, sosyal ve beşeri bilimlerle ilgili bölge araştırmalarına, saha çalışmalarına ve belli bir bölgeyle ilişkin güncel ve tarihi değerlendirmelere yer verir. *CJAS*, hakem değerlendirmesinden geçen orijinal araştırma makalelerini, kitap ve yayın değerlendirmelerini ve görüş makalelerini yayımlar. Dergimiz tüm dünyadan akademisyenlere yöneliktir.

Derginin yayın dili İngilizce ve Türkçedir.

Dergiye gönderilen yazılar için ücret alınmamaktadır.

CJAS'ın kullanıcıları için makale içeriklerini okuyabilir, indirebilir, kopyalayabilir, yazdırabilir, arama yapabilir ve makalelerin tam metinlerine bağlantı verebilir.

CJAS'taki tüm yayınlar Creative Commons Attribution 4.0 International License ile lisanslanmaktadır.

Makalelerin telif hakkı yazarlara aittir. Yazarlar yayın haklarına hiçbir kısıtlama olmaksızın sahiptirler.

Bu dergideki tüm yazılar açık erişim olarak sunulmaktadır.

Cappadocia Journal of Area Studies (CJAS) is published semi-annually in two issues per year (in June and December) by the Cappadocia University, Center for Social and Strategic Research.

CJAS is a peer-reviewed, scientific, and academic journal.

Authors bear all the responsibility for the articles published in the journal.

The book reviews are published after the evaluation by the Editorial Board.

CJAS screens all submitted articles using web-based plagiarism software.

CJAS publishes scholarly articles on area studies and field research in social sciences and humanities. Current and historical critical evaluations of social phenomena are encouraged. *CJAS* publishes peer-reviewed original research articles, book reviews, and review essays. The audience of the journal is the global scientific community.

The languages of *CJAS* are English and Turkish.

No publication fee is charged for submitted articles.

The readers of *CJAS* may read, download, copy, distribute, print, search, or link to the full texts of its articles.

All publications in *CJAS* are licensed by the Creative Commons Attribution 4.0 International License.

The copyright of the articles belong to the authors. The authors retain publishing rights without restrictions.

All manuscripts are published open access in this journal.

Giriş

Takdim

Halil Burak Sakal ^{1,*}, **Merve Özten Yıldız** ² (Editörler)

1 Doç. Dr., Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü, Kapadokya Üniversitesi, Nevşehir, Türkiye. ORCID: 0000-0002-2054-5222.

* İletişim: burak.sakal@kapadokya.edu.tr

2 Araştırma Görevlisi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler, Kapadokya Üniversitesi, Nevşehir, Türkiye. ORCID: 0000-0003-3217-9976

* İletişim: merve.yildiz@kapadokya.edu.tr

DOI: 10.38154/CJAS.2024.71

Takdim

Dergimizin 2024 yılı Haziran sayısı, değerli okuyucularımızı beş farklı yazıyla buluşturmaktadır. Bu sayıda, göçmen söylemi ve Çin'in enerji politikalarına değinen iki araştırma makalesi, İskandinav ülkelerinin enerji politikalarının Baltık ülkelerinin dış politikalarına etkisi üzerine bir görüş yazısı ve iki yayın değerlendirmesi yer almaktadır.

Yazarlar Suat Taşkesen ve Poyraz Çini tarafından hazırlanan ilk araştırma makalesi, Türkiye'deki göçmen söylemini Nevşehir ili özelinde ele alarak medyada kullanılan dilin göçmen algısına etkileri üzerinedir. 2011-22 yıllarını kapsayan söylem analizi, FİB Haber isimli dijital medya kuruluşunda Suriye ve Afgan uyruklu sığınmacılarla ilgili üretilen haberlerde yer alan söylemleri ele alınmaktadır. 2011 yılından 2022 yılına kadar gerçekleşen değişim analiz edilirken bu değişimin nedenleri ve hangi parametrelerle ilişkili olduğu tespit edilmeye çalışılmaktadır.

Çin'in Orta Asya ile enerji işbirliğine ilişkin bölgeler arasındaki etkileşimin dinamiklerine önemli katkı sunan yazarımız Dinara Tullekova, bu sayımızın ikinci araştırma makalesini kaleme almıştır. Yapılan analiz sadece Çin'in potansiyel kaynaklarını değil, aynı zamanda Orta Asya'nın enerji çeşitliliğindeki önemli rolünü de ortaya koymaktadır.

Yazarı Dilek Yılmaz'a ait olan ilk görüş yazısı İskandinav ülkelerinin enerji politikalarının Baltık ülkelerinin dış politikaları üzerindeki etkilerine odaklanmaktadır. İskandinav ülkeleri tarafından yürütülmekte olan bir dizi enerji projesinin gerek Baltık ülkelerinin Birlik standardındaki refah düzeyine erişmelerinde gerekse Rusya Federasyonu'ndan temin etmek zorunda kaldıkları enerji kaynaklarına bağımlılıklarının azaltılmasında önemli rol oynayacağı değerlendirilmektedir.

Yayın değerlendirmesi bölümündeki ilk değerlendirme Melisa Yüca'ya aittir. Yüca, editörleri Rafet Akgünay ve Mehmet Fatih Ceylan olan ve 2023 yılı Nika Yayınevi basımı olan *"Küresel Aktör Çin/Çin-ABD Rekabeti"* adlı kitabın kapsamlı bir incelemesini yapmıştır. İkinci değerlendirme ise Özlem Yaş'a ait olup MGV Yayınlarından 2022 basımlı Üzeyir Türk'ün kaleme aldığı *"Değişen Dünya ve Filistin-İsrail Sorunu"* kitabıdır.

Dergimizin bu sayısına çalışmalarını göndererek katkıda bulunmuş tüm yazarlara, bu eserlerin değerlendirme sürecinde emek harcayan tüm hakemlere teşekkürü borç bilir; ulusal ve uluslararası akademik camiadan dergimize yönelik süregelen ilginin devamını ümit ederiz.

© 2024. This work is licensed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution (CC BY) license (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

Araştırma Makalesi

Yerel Medyada Göçmen Söyleminin Değişimi: Fib Haber Örneği

Suat Taşkesen¹ *, Poyraz Çini² *

1 Dr. Öğretim Üyesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi, Kapadokya Üniversitesi, Nevşehir, Türkiye ORCID: 0000-0001-7398-917X

* İletişim: suat.taskesen@kapadokya.edu.tr

2 Doktora Adayı, Uluslararası İlişkiler, Ankara Üniversitesi, Ankara, Türkiye. ORCID: 0000-0003-2670-5597

* İletişim: poyrazcini@gmail.com

Gönderim: 25.12.2023; Kabul: 14.05.2024. DOI: 10.38154/CJAS.2024.72

Öz: Söylemin toplumsal gerçekliği inşa etme gücü vardır. Söylemler, hedef kitlenin zihinlerinde gerçekliğin kurgulanması, duygu, düşünce ve (ön)yargıların oluşmasında etkili olduğu gibi bu vesileyle aktörlerin eylemlerine de yön verme gücüne sahiptir. Dördüncü kuvvet olarak kabul edilen medyanın da, kaçınılmaz bir biçimde toplumsal algıyı hem yansıtma hem de söylemler yoluyla onu şekillendirme işlevi vardır. Dolayısıyla medyanın bir konudaki hâkim söyleminin değişimi, hem toplumun o konuya dair fikirlerinde yaşanan değişimi işaret etmekte hem de bu değişim ateşini körükleyen bir işlevi yerine getirmektedir. Bu çalışmada Nevşehir’de faaliyet gösteren FİB Haber isimli dijital medya kuruluşunda Suriye ve Afgan uyruklu sığınmacılarla ilgili üretilen haberlerde yer alan söylemlerin 2011 yılından 2022 yılına kadar gerçekleşen değişimi analiz edilmekte, bu değişimin nedenleri ve hangi parametrelerle ilişkili olduğu tespit edilmeye çalışılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: göçmen, söylem, fib haber, yerel medya

Abstract: Narratives has the power to construct social reality. Narratives have the power to direct the actions of the actors, as well as being effective in the construction of reality in the minds of the target audience, the formation of emotions, thoughts and (pre)judgments. The media, which is accepted as the fourth force, has the function of both reflecting the social perception and shaping it through narratives. Therefore, the change in the dominant discourse of the media on a subject not only points to the change in the opinions of the society on that subject, but also has a function that fuels this fire of the related

change. In this study, the change in the narratives in the news about Syrian and Afghan refugees produced in the digital media organization FIB Haber operating in Nevşehir is analyzed through the published news from 2011 to 2022, and the reasons for this change and which parameters are related are tried to be determined.

Key Words: migrant, discourse, fib news, local media

Giriş

“Hiç kimsenin tatili yoktu onlarda, erkekler tüm yıl boyunca, aralıksız çalışırdı. Ancak kendilerini bu tür tehlikelere karşı sigortalamış kurumlarda görevli oldukları zaman, iş kazası onlara boş zaman bırakır, tatilleri hastanede ya da hekimde geçerdi. Örneğin Ernest dayı, kendini fazla yorgun bulduğu bir anda, planyada bile bile avcundan kaim bir et yongası koparır, kendi deyimiyle “sigortaya giderdi”. Kadınlara ve Catherine Cormery’ye gelince, dinlenme hepsi için de daha hafif yemek anlamına geldiğinden, durmamacasına çalışırlardı. Hiçbir güvenceye bağlanmayan işsizlik, kötülüklerin en korkulanıydı. Pierre’lerde olduğu gibi Jacques’larda da günlük yaşamda her zaman insanların en hoşgörülüsü olmuş bu işçilerin yabancı düşmanı olmaları, İtalyanları, İspanyolları, Yahudileri, Arapları, kısacası tüm dünyayı işlerini çalmakla suçlamaları bununla açıklanırdı-proletarya kuramı yapan aydınlar için kesinlikle üzücü, ama alabildiğine insanca ve bağışlanabilir bir tutum. Bu umulmadık ulusçuların öteki uluslarla paylaşmadıkları şey dünya egemenliği ya da para ve boş zaman ayrıcalıkları değil, kölelik ayrıcalıklarıydı” (Albert Camus, İlk Adam)

Gündelik yaşam söylemler aracılığıyla inşa edilir. Sanat, siyaset, felsefe, ticaret, futbol, cinsellik vs. hepsi çeşitli araç ve aktörlerle, kesintisiz bilgi akışı içinde şu veya bu biçimde kendi özgün katkılarını sunarak, gündelik yaşamı inşa eden söylemleri biçimlendirirler. Peki bu biçimlendirme nasıl mümkün olabilmektedir? İnsanın en ayırıcı özelliklerinden biri de kategoriler aracılığıyla düşünebilmesi ve bilgiyi yine kategoriler aracılığıyla işlemesi ve depolayabilmesidir. Bilgiyi işleme sürecinde, canlı cansız tüm varlıklara ve insanın kendine dair yeni bilgi bilinen bir kategoriye dahil edilir ya da sonradan gelecek benzer varlıkların dahil edileceği yepyeni bir kategori üretilir. Bu üretim hiç de öyle dahi fizikçiler, parlak filozoflar ya da büyük devlet adamlarının tekelinde de değildir. Küçük bir köyde tarım ve hayvancılıkla uğraşan bir köylünün önündeki bilgiyi işlemesi de aynı biçimde kategorilendirmeler aracılığıyla olur.

İnsanlar, kendi öz benlikleri yanında, içine doğdukları ve büyüdüğü sosyal çevrelerindeki “tanıdık ve bildik” olan diğerleriyle kurdukları ilişkileri aracılığıyla gelişen sosyal benlikleriyle var olurlar. Sosyal yaşam örüntüsü içinde “ben” ve “biz”, madeni paranın iki yüzü gibi ayrılmaz bir bütünü ifade eder. Öyle ki, insanlar, sosyal benliklerinin gelişmesi sürecinde diğerleriyle sahip oldukları ilişkileri yoğunluk derecelerine göre kategorize ederler. “Kendiliğinden gelişen bu kategorizasyon süreçleri içinde birey, kendisine daha yakın gördüğü ve daha yoğun hissettiği ilişkileri daha farklı biçimde işlemekte ve o ilişkileri paylaştığı birey ve gruplarla arasındaki sınırları belirsizleştirerek farklılıklarını ortadan kaldıran bilişsel bir bütünleşme sürecini deneyimlemektedir” (Taşkesen, 2021, s. 90). Bu bilişsel bütünleşme nihayetinde “biz” kategorisini üreten sürecin ta kendisidir.

“Biz”lik, bir yanıla birey ve grupların aidiyet ihtiyaçlarını tatmin edecekleri sosyo-psikolojik ya da ailede olduğu gibi sosyo-biyolojik bir çevre sağlarken, diğer yanıla “aidiyet konusu şeyin” dışında kalan evrenin geri kalanını dışarıda bırakır. Dışarıda bırakılanların ne kadar yabancı veya ne kadar uzak oldukları ya da “biz”e dahil edilip edilemeyecekleri, “biz”in üzerine inşa edildiği aidiyet konusu şöyle doğrudan ilişkilidir. Irka ve kan bağına dayalı bir aidiyet vurgusu daha katı ve geçişsiz bir “biz” benliği yaratırken, dine, cinsiyete, yaşa, kültüre ya da mesleğe dayalı bir vurgu görece daha esnek ve geçişlerin mümkün olduğu bir sosyal benlik sunar. Esneklik ve geçişkenlik zamana ve yere göre değişebildiği gibi açık ve zımni de olabilir. Örneğin sadece beyaz erkeklerin üye olabildiği bir kulübe zaman içerisinde siyahi erkekler ve kadınlar da alınabilirler ya da siyahi erkeklerle kadınların alınmayacakları açıkça belirtilmediği halde onlardan gelen talepler farklı gerekçelerle sürekli reddedilebilir. Burada önemli olan, aidiyet konusu şeyin ne olduğundan bağımsız olarak, her bir aidiyet grubunun kendiliğinden “biz” ve “onlar” ayırımını doğurmasıdır.

“Biz” ve “onlar” ayırımının basit ve anlaşılır görünümü altında insanın hemen hemen bütün bilişsel, duyuşsal ve davranışsal faaliyetlerini etkileyen çok bilinmeyenli bir denklem yatar. “Biz kimiz?”, “Bizi biz yapan ayrıcalıklarımız nelerdir?”, “Onlar kim(lerdir)?”, “Onları bizden farklı kılan nedir?” gibi sorular da yine yanıtlaması kolay görünmesine rağmen durumu daha da karmaşık hale getirirler. Aile ya da en fazla kabile söz konusuysa bu sorular görece daha kolay yanıtlanabilirken, kent devletlerinden günümüze uzanan binlerce yıllık süreçte ortaya çıkan sosyo-politik yapılar içerisinde karmaşanın daha da arttığı görülür.

“Şeylerin ulusal düzeni” uyarınca tertip edilmiş modern dünyada da bu sorular, çözümler üretmekten ziyade ele alınan konuları daha da karmaşık hale getirmektedirler. Öyle görünüyor ki günümüzde yerküreyi renkli haritalar ve keskin sınırlarla paramparça eden ulus, ortak kimlik ve aidiyet sağladığı düşünülen temel olguların başında gelmektedir. Ne var ki, Anderson’un (2009), ulusun hayali bir cemaat olduğunu ileri sürerek, ulus üzerinden var edilmeye çalışılan “biz”in esasen insanın antropolojik kökenlerinde bulunabileceğini ileri sürmesi; ve yine Wallerstein’in (Wallerstein & Balibar, 2000) ulus üzerinden kurgulanan “biz”in dışarıda kapitalist modern dünyadaki uluslar arası hiyerarşiye, içeride ise sınıflar arası eşitsizliğe tahammül edilmesine hizmet eden politik-ekonomik bir yapı olduğunu ortaya koyması bu karmaşayı daha da derinleştirmektedir. Bütün bu karmaşasına, belirsizliğine ve bilinmezliğine rağmen “biz” ve “onlar” ayrımı dün olduğu gibi bugün de gündelik yaşamı inşa eden söylemler üzerinde doğrudan etkilidirler. Öyle ki, modern çağ yaşamının olağan akış kurgusu hem ulus-altı hem de uluslar-arası düzeylerde tamamıyla bu ayrıma dayanıyor gibi görünmektedir.

Ulus-altı düzeyde, ulusun dünya haritasındaki sözde bütünlüklü görüntüsü aksine ırka, renge, dine, mezhebe, cinsiyete, ideolojiye, etnisiteye, yerelliğe, dile, kültüre vs. dair çoklu bir parçalılık söz konusudur. Başka bir deyişle ulusal “biz”in içerisinde neredeyse sonsuz sayıda “biz” ve “onlar” ayrımından söz etmek mümkündür. Her bir aidiyet grubunun, kendi aidiyet konusu şeyin merkezinde kurguladığı “biz”i mevcuttur. Birey ve gruplar açısından aidiyet konusu şeye yapılan vurgu zamana ve yere göre değişebildiği gibi her bir birey için de aynı anda çok fazla aidiyet konusunun varlığı söz konusudur. Sınıf arkadaşlığı ya da mahalle arkadaşlığı gibi çocukluk dönemlerinde belli bir aidiyet konusu şey üzerinden inşa edilen “biz” duygusu, yetişkinlikle birlikte önemini tamamen ya da büyük oranda yitirebilir. Belli bir mezhebe ya da etnik gruba aidiyet bir yerde güçlü bir aidiyet vurgusu yaratabilirken başka bir bölgede “biz” ve “onlar” ayrımını yaratamayacak kadar atıl kalabilir. Aynı şekilde, modern zamanlarda yaşayan bir birey aynı anda birden fazla kimliğe sahiptir ve birden fazla aidiyet konusunun öznesi olmak durumundadır. Kadın, akademisyen, Müslüman, Türk, anne, bekar, dernek başkanı, parti üyesi, taraftar vs., tek bir birey bütün bu sayılan kimliklere aynı anda sahip olabilir ve yine bu kimliklerin her biri aidiyet vurgusuna bağlı olarak, bireyin başkalarıyla birlikte kendini konumlandığı “biz”e dönüşebilir.

Uluslararası düzeyde ise, masada çizilmiş ve keskin sınırlarla renklendirilmiş haritaların bütünlüklü görüntülerinin aksine “biz” ve “onlar” ayrımına dair karmaşa ve belirsizlik hiç de az değildir. İnsanın dünyaya geliş

tesadüfidir. Irkı, rengi, kabilesi, dini ve cinsiyeti yeryüzünde tesadüfen belirlenir. Ne var ki, insanın üzerine doğduğu birkaç kara parçası ve tek bir denizden oluşan yeryüzü, aynı zamanda üzerinde keskin sınırlara, farklı bayraklara, farklı adlara ve farklı pasaportlara sahip iki yüze yakın bağımsız devletin olduğu bir dünyadır ve bu dünya, insanda “tesadüfü yazgıya dönüştürür” (Anderson, 2009, s. 26). Dünya haritasındaki renklilik sanki doğal bir özellikmiş ve her bir renk temsil ettiği coğrafyanın dilinin, kültürünün, zihninin ve teninin rengiymiş gibi görülür. Keskin sınırlarla çevrili renkler aracılığıyla ifade edilmeyi doğal bir fenomenmiş gibi kabul eden modern insan, bu sınırlar içinde tanımlanan ulusu aracılığıyla kendisini üyesi olabileceği en büyük sosyal yapının doğal bir parçası olarak görür. Böylece tesadüfle gelen yazgısına boyun eğmekle kalmaz, onu aidiyetinin kaynağı ve varoluşunun biricik hakikati olarak kabul eder (Taşkesen, 2021, s. 200). Böylece kendince “doğal” bir kategorilendirme kendiliğinden ortaya çıkar. Sınırları ve rengi “ötekilerden” farklı olan “biz” ne kadar doğal ise, aynı şekilde bu sınırların ve “biz” ortak renginin dışında kalan bütün “onların” ötekiliği de o kadar doğal olur.

Ulus üzerinden yaratılan bu ayrıştırıcı “doğallık” hali, siyasetten spora, ticaretten sanata, güvenlikten eğitime hemen hemen her alana sirayet ederek dilde ve zihinde “gerçeklikler” üretir ve tedavüle sokar. Bu “gerçekliklere” dair bilgiler üzerinden biçimlenen söylemler gündelik hayata sızarak onu ele geçirir; zaman, yer, koşullar ve aktörlere göre onu sürekli olarak yeniden inşa ederler. Her bir söylem kaynağından bağımsız olarak bir bilgi üretimi süreci sonucunda ortaya çıkar. Kategoriler üzerinden ortaya konulan ayrımlar bilgi üretiminde doğrudan etkilidirler. “Biz” ve “onlar” ayrımı da aynı şekilde bilgi üretim sürecini doğrudan etkiler. Ne var ki bu, bilginin aynı şekilde ve tutarlı biçimde kendini tekrarladığı anlamına gelmez. Herhangi bir sosyal grupta “biz’liği” ve gruba aidiyeti vurgulayan ve gruba dair karar verme süreçlerini istediği yönde etkilemeye çalışan başat ve muhalif söylemler daima bir aradadır. Başka bir deyişle, başat güçlerce savunulan egemen söylemler ile muhalif aktörlerce geliştirilen karşı söylemler bir arada bulunurlar (Taşkesen, 2021, s. 217). Dolayısıyla söylem bütünlüğünden ziyade söylemler çokluğundan bahsetmek mümkündür. Söylemlerin çokluğu, ele alınan konudan (siyasi, ekonomik, kültürel, dinsel vs.), aktörlerden (siyasi partiler, medya, STK’lar, azınlıklar, hükümet organları vs.), dönemden (ulusal, bölgesel ve/ya küresel konjonktür) ve/ya yerden (kır, kent, nüfus dağılımı, etnik yapı vs.) kaynaklanabilir.

Günümüz ulus devletlerine bakıldığında, sınırları ortadan kaldırdığı; ulaşım, iletişim ve etkileşim sorunlarını çözerek dünyayı küçük bir köye

dönüştürmüş olduğu savunulmuş olan neoliberal küreselleşme deneyimine rağmen, her bir ülkede ulus devlet yapısının “biz” ve “onlar” ayrımını canlı tutacak şekilde korunduğu açıkça anlaşılmaktadır. Yükselen sağ popülizm ve milliyetçilik, ekonomik krizler, Covid-19 pandemisi, iklim sorunları, savaşlar ve kitlesel göç dalgalarıyla ilk çeyreği bitmek üzere olan yirminci yüzyılda da ayrımın daha da derinleştiği gözlemlenmektedir. Özellikle pandemi, iklim sorunları, savaşlar, göç ve ekonomik krizler “küresel” dünyanın ve dolayısıyla insanlığın ortak sorunu olmasına rağmen, bu konularda etkin olabilecek başat güçlerin daha çok popülist, milliyetçi ve yer yer ırkçı söylemlerin arkasına takıldıkları görülmektedir. Sistem içi muhalif güçlerin ise, büyük oranda, merkez, çevre ya da yarı-çevre konumunda olmaları fark etmeksizin, alternatif bir karşıt söylem geliştiremedikleri gibi ulusal söylemlerin popülist büyüme kapıldıkları ve başat güçlerin söylemlerini farklı biçimlerde tekrarladıkları anlaşılmaktadır. Bir bütün olarak, bu ayrıştırıcı söylemleri siyasette, ticarette, sporda, medyada, sokakta, okulda vs., demokratik gelişmişlik düzeyine bakılmaksızın hemen her ülkede gözlemek mümkündür. Özellikle göçmenler konusundaki söylemlerin çok daha katı ve dışlayıcı olduklarını gösteren pek çok örneğe hemen her yerde ve her gün kolaylıkla rastlanabilmektedir. Öyle ki bazı siyasi partilerin (Fransa’da Le Birlik Partisi, Avusturya’da Özgürlük Partisi, Hollanda’da Özgürlük Partisi, Türkiye’de Zafer Partisi, Almanya’da Almanya için Alternatif Partisi vs.) ana siyasi söylemlerini sadece ve sadece göçmen karşıtlığı üzerine konumlandırmış oldukları bilinmektedir. Türkiye’de de göç ve göçmenlere dair söylemlerin “biz” ve “onlar” ayrımı üzerinden bir analizi yapıldığında durumun Avrupa’daki herhangi bir ülkeden hiç de farklı olmadığı ve benzer dışlayıcı reflekslerin ortaya konulduğu açıkça anlaşılır. Çalışmanın devamında Nevşehir ilinde faaliyet gösteren yerel bir medya organının göç ve göçmenlere dair söylemleri belirli kriterler ışığında dönemselleştirerek analiz edilecektir. Hemen öncesinde göç, göçmenlik ve medyanın söylem üretme gücü üzerinde durmak gerekmektedir.

Göç ve Göçmenlik: “Biz”liğini Kaybetmek

İster bireysel düzeyde gönüllü beyaz yakalı olsun, isterse de kitlesel düzeyde zora dayalı yakasız olsun, göç bir travmadır. Ne ki, bu travma aynı zamanda iki boyutlu deneyimlenir. İlk boyutuyla, bilinen ve yakınlık duyulan insanlarla kurulu bir sosyal ağdan dışarı çıkmak, çıkmak zorunda kalmak ya da oradan atılmak birey ve yakınları üzerinde ciddi sonuçlar doğuran bir olaydır. İkinci boyutu ise, kendini bilinmeyen ve henüz yakınlık kurulmamış ya da hiç kurulmayacak olan insanlarla örülü bir sosyal ağın içinde bulmak ve orada

yaşam mücadelesi vermektir. Bu ikinci boyutu da yaşanan travmanın en az ilk boyutu kadar hem bireyi hem de yakınlarını derinden etkiler. Sonuç itibarıyla, iki boyutlu göç travması neticesinde birey, Maslow'un *İhtiyaçlar Hiyerarşisindeki* (bkz. Maslow 1943) iki önemli ihtiyaçtan (sevgi/aidiyet ve güvenlik) aynı anda mahrum kalır. Bu mahrumiyetlerin birey ve yakınlarının yaşamları üzerinde derin izler bıraktığı sosyal psikoloji alanındaki pek çok çalışmada ayrıntılı bir biçimde ortaya konulmuştur (bkz. Baumeister ve Leary 1995).

Göç, çatışma ve yabancı, insanlık tarihi ve hatta ilahi kaynaklara göre insanlık tarihinden önceden beri insan yaşamında olagelen unsurlardır. Nitekim, Âdem ile Havva'nın yeryüzüne gönderilişleri, bir yabancının (şeytan) kötülüğünün neden olduğu bir çatışma (yasak elmayı yemeleri ve sonrasında cezalandırılmaları) sonucu cennetten sürgün edilmeleri neticesinde gerçekleştiği biçiminde anlatılır. Yeryüzünde de durum pek farklı değildir. Farklı klanlara, kabilelere ve nihayetinde uluslara ayrılan insanlar, kıt kaynaklar için sürekli mücadele ve çatışma halinde olmuş ve kendilerini daima kıttan bola doğru göç eder durumda bulmuşlardır. Bütün bu mücadele, çatışma, alan kapma ve alan tutma hallerinde daima belirli kriterlere göre (kan bağı, akrabalık, dil, din, yurttaşlık gibi) tanıdık bildik insanlardan örülü bir sosyal yapı üzerinden "biz"i üretmişlerdir. "Biz" dışında kalan "herhangi bir yabancı ya da dışsal unsur sıklıkla aidiyet çatısı altındaki güven ve sadakati yaralama potansiyelinin açık temsili olarak" (Taşkesen, 2021, s. 124) kabul edilmiştir. Antik Yunan'da da sürgün "biz" ile kurulan aidiyet bağlarının dışına atılmak anlamına gelirdi ki bunun ölümden hiçbir farkı yoktu. 'Sürgün edilen kişi ait olduğu topluluğu kaybedince toplumsal bellek ağlarından da atılmaktaydı. Sürgün kişi, Antiphon'un sözleriyle, yabancı topraklarda bir dilenciye, kentsiz yaşlı bir adama dönüşmekteydi' (Allen, 2000, s. 203-204). Böylece sürgün kişi kendisini var eden "bizliğin" yani aidiyet bağlarının dışına atıldığında "hiçkimseleşmekte", tanımsız ve biçimsiz bir yaratığa dönüşmekteydi. Buradan bakınca Sokrates'in kendisine teklif edilen sürgün yerine baldıran zehrini içerek hayatına son vermesi oldukça anlaşılırdır. Öyle ki, Sokrates'in hayatına son vermesinin iki biçiminden en kabul edilebilir olanını tercih ettiği bile açıkça görülür: ya insan olarak ölecek ya da aşağılık bir yaratık olarak fiziki varlığını devam ettirecekti.

Günümüz modern toplumlarına bakıldığında, birey hak özgürlüklerinin tanınmasına, otorite ve yönetim anlayışlarının sekülerleşmesine ve liberal demokratik değerlerin gelişmesine rağmen göç, çatışma ve yabancı konularında kazanılmış hukuki ve siyasi haklara rağmen pek de bir ilerleme kaydedilmediği

açıkça görülür. Yukarıda da belirtildiği üzere göç, genellikle ve doğası itibarıyla kıtlıktan bolluğa, yoksulluktan zenginliğe, ölümden yaşama, savaştan barışa ve karmaşadan huzura doğru bir yolculuğu ifade eder. Bu nedenledir ki göç yollarının “kimsesiz” yolcusu, daimî ya da geçici olarak bulunduğu varış yerindeki “ev sahibi” topluluğun, kıtlığı, yoksulluğu, ölümü, savaşı ve karmaşayı temsil eden yabancısıdır. Bu nedenledir ki bu yabancı, ev sahibi topluluğun karşılaştığı herhangi bir sorunda kolaylıkla “günah keçisi” ilan edilebilmektedir. Emile Durkheim’ın geliştirdiği “günah keçisi” kuramı, yoksunluk-saldırganlık-yansıtma sıralamasını kapsayan varsayıma dayanmaktadır. Yoksunluk, saldırganlık duygularının oluşmasına neden olur, saldırganlık ise kendini savunma kabiliyetine en az sahip hassas gruplara yani günah keçilerine yönelir. Bu kişi ve gruplara uygulanan şiddet (sözlü yahut fiziksel), olumsuz yargılar ve stereotiplerle akılcı hale getirilir ve doğrulanır. Bahsedilen sürecin çoğunlukla ekonomik sorunların yaşandığı dönemlerle ilişkili olduğu gözlemlenmektedir. Örneğin yoğun göçmen akınına uğrayan bir toplumda işsizlik oranları artıp, ekonomik istikrarsızlık baş gösterdiğinde, toplumsal huzursuzlukta ve suç oranlarında artış yaşandığında, bunun sorumlusu olarak mülteciler gösterilir (Öker ve Keskin, 2015: 232). Bu hedef göstermenin her zaman açıkça yapılması gerekmez, üstü kapalı ve dolaylı yoldan da gerçekleşebilir. Mültecileri konu alan, mağduriyet durumlarını betimleyici nitelikteki haberlerin sayısının azalıp, aralarındaki istisnai suça yatkın kişilerin çıkardığı huzursuzlukların daha fazla haber yapılması (bu çalışmanın devamında da görüleceği gibi) buna örnek olarak verilebilir.

Bir günah keçisinin kolaylıkla bulunuşu aynı zamanda hem içeride hem de dışarıda sistem eleştirisi yapılmasını engeller ya da öteler. İçeride mağduriyet yaratan sistem, devlet, hükümet ya da toplum kaynaklı asıl nedenler sorgulanmaz, dışarıda ise kapitalist Modern Dünya Sisteminin kurmuş olduğu uluslar-arası hiyerarşide göç güzergahının çevreden merkeze doğru olmasının nedenlerini sorgulamak kimsenin işine gelmez. Örneğin, Avrupa’da yabancı düşmanlığının ve neo-nazi hareketlerin artmasının altında yatan asıl nedenin, neoliberal politikalarla kitlelerin işsiz ve güvencesiz bırakılması ve küresel güç haline gelen ulusötesi şirketlerin devlet destekli ağır saldırılarıyla küçük esnafın batağa sürüklenmesi olduğunu; kitlelerin sistem eleştirisi yapmak yerine aşırı milliyetçi reflekslerle göçmenleri günah keçisi ilan etmesinin herkesin işine geldiğini pek az kişi dillendirir.

Görünen o ki Antik Yunan’da sürgün ne ise bugün de göçmen aynı şey olarak görülüyor. Göçmen, keskin sınırlar ve farklı renklerle ifade edilen “şeylerin ulusal düzeni” içinde “biz”liğini yitirmiş bir yaratık olarak görülmeye

fazlasıyla müsaittir. Hemen herkesin muhakkak bir göçmen adayı olduğu gerçeği de bu durumu değiştirmemektedir. Oysa, İkinci Dünya Savaşında yaklaşık bir milyon Yunan mültecinin Suriye, Mısır ve çeşitli Afrika topraklarına sığındığını bilmek bile bu gerçeğin inkâr edilemeyeceğini gözler önüne sermektedir (bkz. Mrad 2016). Evet, herkes bir göçmen adayıdır; önümüzdeki savaşların, kıtlıkların, politik-ekonomik dönüşümlerin, doğa olayları ve iklim değişikliklerinin ve hatta uzaydan gelebilecek tehditlerin gelecekte kimleri “evinden” edeceği belirsizdir.

Göç ve Medya: Habercilikle şeytanın avukatlığı arasındaki ince çizgi

Medya, farklı kaynaklardan gelen söylemlerin aktarıldığı ve belki de daha da önemlisi içinde söylemlerin üretildiği önemli bir aygıttır. Geleneksel medyada söylemlerin aktarımı temelde üç biçimde gerçekleşir. İlk olarak, haberde ilgili aktörlerin konuya dair söylemleri doğrudan aktarılır. Siyasette, bürokraside, iş dünyasında, STK’larda, sanat ya da spor camiasında ve/ya sokakta herhangi bir kaynağın bir konu ile ilgili görüş ve önerileri açıktan bir yorum katılmaksızın doğrudan aktarılır. Genellikle bu haberler “dedi, söyledi, açıkladı, aktardı” biçiminde verilen tarafsız haberlerdir. Bu aktarımda kaynağa sadık olmak ve söylemi yorumlar aracılığıyla herhangi bir tahrifata uğratmadan tarafsız biçimde vermek esastır. İkinci aktarım yöntemi ise tamamen yorumlamaya dayalı bir biçimde bir konuyu ele almaktır. Köşe yazarlarının varlık nedeni budur. Köşe yazarları kendilerince önemli gördükleri ya da güncel konular hakkında subjektif yorumları (ve genellikle bu yorumlarını rahatlıkla yapabilecekleri gazete ya da haber portallarında) çerçevesinde değerlendirmelerde bulunurlar. Buradaki söylemler tamamen subjektif değerlendirmelere dayanır ve klasik tarafsız habercilik anlayışına dair ilkeler burada aranmaz. Söylemlerin aktarımının en tartışmalı olan üçüncü yöntemi ise, habercinin aktarma yaparken kaynağı sorgulamaksızın ya da kaynaktan gelen bilgileri çarpıtarak, haberi kendi dünya görüşü ya da farklı grupların talep ve çıkarları doğrultusunda yorumlayarak vermesidir. Bu tür aktarımlarda haberden ziyade, okuyucuyu habercinin kendi subjektif yorumuna inandırma ve ikna etme çabası açıkça gözlemlenir. Özellikle sosyal medyanın geleneksel medyaya eklenmesiyle birlikte bu tür haberciliğin, haber yapmaktan ziyade takipçi sayısını ve dolayısıyla ratingini arttırmayı hedeflediği anlaşılmaktadır. Basılı medya döneminde sıklıkla dile getirilen “fısıltı gazetesinin” yerini artık “retweet gazetesinin” almış olması da bunu açıkça göstermektedir. Bu tür haberciliğe,

sokaktan haber verme değil, klavye başında sokağın istediği ya da sokağı etkileyecek haber üretme haberciliği denilebilir.

2022 yılı itibariyle, göç ile ilgili söylemler, özellikle göçmen grupların hedefinde olan Batı'da ve Türkiye'de siyasal tartışmaların ve gündelik hayatın merkezinde yer almaktadır. Bu söylemler, "bilgiyi yapılandırmaktan "biz" ve "onlar" arasındaki sınırları çizmeye, kamuoyunu şekillendirmeye, dışlayıcı politikalar üretmeye, eylemleri meşrulaştırmaya ve göçmenlerin deneyimlerini ve kimliklerini daha iyi anlamaya kadar çok sayıda rolü" (Mencutek, 2020/17, s. 1) üstlenerek hedef toplumu göç ve göçmenler konusunda yönlendirmeye çalışırlar. Bu nedenledir ki siyasetçiler, siyasi partiler, medya, ulusal ve uluslararası STK'lar tarafından üretilen bu söylemler gerek geleneksel medyada gerekse de sosyal medya platformlarında geniş yer tutmaktadır. Küresel siyasetin yönünün özgürlük, refah ve adaletten ziyade, özellikle 11 Eylül'den sonra daha fazla güvenliğe kaydığı bu dönemde başat göç söylemlerinin genellikle göçün olumsuz ve tehdit olarak algılanabilecek yönlerine odaklandıkları görülür. Sağlıklı göç yönetimi ve uyum politikaları çerçevesinde göçmenlerin lehine kamusal kaynakları harekete geçiren hükümetler bile muhalefet baskısından, sokağın tepkisinden ve oy kaygısından dolayı gerekli adımları ya atamamakta ya da çok sınırlı kalmaktadırlar.

Medyanın söylem aktarmak kadar söylem üretmek gücünün de olduğundan yukarıda bahsedilmişti. Medyayı, basılı medya (gazete ve dergiler), görsel ve işitsel medya (TV, Radyo ve Youtube ve benzeri platformlar) ve sosyal medya (Twitter, Whatsapp, Telegram, Facebook vs.) olarak üçe ayırmak mümkündür. Bir de fısıltı gazetesi ya da bugünkü haliyle "twitter gazetesi" denilebilecek yapılandırılmamış, profesyonel olmayan, daha çok duygusal saiklerle hareket eden ve gelişigüzel işleyen medya türü var ki, etkileri göz önüne alındığında onu da dördüncü medya türü olarak eklemek gerekebilir. Son yıllarda, medyada göçmenlere yönelik çok fazla olumsuz haber yapılmasını ve onları tehdit olarak gösteren söylemlere sıklıkla rastlanılmasını analiz eden pek çok akademik ve meslek içi (medya dünyasında) çalışma yapılmaktadır (bkz. McNeil 2019; Greenslade 2016). Medyadaki göç söylemlerinin büyük çoğunluğunun objektif habercilik kriterlerini karşılamaktan ziyade genellikle "kişisel ve duygu yüklü" (Ekpe, 2019, s. 160) oldukları gözlemlenmektedir. Medyanın göçe yönelik olumsuz eğilimlerin pek çok nedeni olabilir: (i) köşe yazarlarının göçle ilgili güncel siyasi konuları kendi dünya görüşleri ve önyargıları etrafında yorumlamaları; (ii) kişisel ve duygu yüklü, araştırma ve soruşturmadan uzak niteliksiz habercilik maliyetlerinin düşük ama buna karşın rating açısından geri dönüşlerin çok daha etkili olması; (iii) ekonomik kriz

dönemlerinde sistem eleştirisi yerine göçmenlerin/yabancıların hedefe konulmasının siyaseten daha etkili ve daha az maliyetli olması; (iv) göç söylemleri üretilirken uzmanların görüş, öneri ve deneyimlerine başvurulmaması; (v) “biz” ve “onlar” ayrımının daima canlı tutulmasının sıradan insanları ele geçirmenin önemli araçlarından biri olarak görülmesi başlıca nedenler arasında sayılabilir. Bu nedenlerin farkında olan Avrupa Entegrasyon Fonu, Yunanistan’da gazeteciler ve medya çalışanlar için özel hazırlanmış sistematik seminerler düzenlenmesini desteklemektedir (Ioannou, 2018). Aynı şekilde Türkiye’de Göç İdaresi Başkanlığı ve Mülteciler Derneği medyadaki ve halk arasındaki olumsuz ve yalan haberlerin önüne geçmek amacıyla, *Doğru Bilinen Yanlışlar* adını verdikleri kampanyalar dahilinde çeşitli el ilanları ve kitapçıklar dağıtmakta, görsel ve işitsel medyada çeşitli paylaşımlarda bulunmaktadır (GİB 2020; Mülteciler Derneği 2022).

Kapadokya Bölgesi ve Göç

Arap Baharı olarak da bilinen zincirleme halk hareketlerinin son durağı olan Suriye’de 2011 yılının Nisan’ından günümüze hala devam etmekte olan istikrarsızlığın etkisiyle, yıllar içinde giderek artan sayıda Suriye vatandaşı ülkesini terk etmek zorunda kalmış ve bu zorunlu göçlerin büyük çoğunluğunun yöneldiği istikamet, resmen “açık kapı politikası” ilan eden Türkiye olmuştur (Efe, 2015: 13). Aynı zamanda başta Afganistan olmak üzere birçok iç karışıklık yaşayan ülkeden, zorunlu göç kaderi olmuş insanların da geçiş ülkesi olarak Türkiye’yi seçtiği ve burada barınmakta olduğu bilinmektedir. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği’ne göre 2021 yılı itibarıyla Türkiye 3.7 milyon kayıtlı Suriyeliye ve 330,000’den fazla, çoğunluğu Afgan olan değişik etnisitelerdeki yabancıya ev sahipliği yapmaktadır (UNCHR, 2021). Araştırmamızın yoğunlaştığı bölge olan Nevşehir ili ya da Kapadokya Bölgesi, yoğun göç dalgası dönemi başlarında Suriyeli veya Afgan mültecilerin yerleşmek yahut kısıtlı bir zaman kalmak için ilk tercihi olmamış, zaman içinde doygunluğa ulaşan ve yabancı yerleşimine “kapatılan” büyük şehir mahalleleri ve iş imkanlarının fazla olduğu bölgelerden ya bu şehre “gönderilmiş”, gelmek zorunda kalmış ya da kimi zaman kendi isteğiyle gelmiştir.¹

¹ Ayrıntılı bilgi için Göç İdaresi Başkanlığı’nın web sitesi ziyaret edilebilir. Link: <https://www.goc.gov.tr/mahalle-kapatma-duyurusu-hk2>

Kapadokya bölgesi turizm ve tarım sektörleri dışında ekonomik katma değer sağlayan imalat ve ağır sanayi gibi sektörlerle sahip değildir. Tarihi ve turistik Kapadokya Üçgeni'nin sembol ilçeleri olan Ürgüp, Göreme, Avanos, Uçhisar ve Ortahisar da düşük gelirli insanların ikamet edebilmesine uygun olmayan barınma masrafları sunmaktadır. Kira, ısınma, su, elektrik gibi kalemler de eklendiğinde asgari yaşam masrafları merkezkaç etkisinin tam tersi bu grupların merkezde toplanmasına neden olmakta, eski ve kötü durumda evlerde barınmak zorunda bırakmaktadır. Dolayısıyla Kapadokya'ya yönelen yabancıların yerleştiği yer Nevşehir il merkezidir. Lakin Nevşehir popülasyon bakımından küçük bir şehirdir, merkez nüfusu 150 bin civarındadır. Güncel durumda (Ekim 2022) Suriye uyruklu kayıtlı, geçici sığınmacıların sayısının 13.943 olduğu bilinmektedir (Mülteciler Derneği, 2022). Ancak ilde ikamet eden kayıt dışı göçmenlerin sayısı kesin olarak bilinmemekle birlikte, Nevşehir İl Göç İdaresi ve sahada çalışan sivil toplum kuruluşlarının tahminine göre kayıtlı-kayıtsız toplam yabancı sayısı 30.000'in üzerindedir. Suriye uyruklulardan sonra ildeki en kalabalık yabancı nüfusunu Afgan uyruklular oluşturmaktadır. Özellikle Afgan uyruklarının son üç yılda Nevşehir'de artış gösterdiği gözlemlenmektedir. 2019 yılı Şubat ayında yayınlanan Türkiye İstatistik Kurumu verileri ildeki kayıtlı, Afgan uyruklu kişilerin toplam sayısını 3544 olarak bildirmiştir (Habertürk, 2019). Güncel durumda ise, Uluslararası Mavi Hilal İnsani Yardım ve Kalkınma Vakfı (IBC) web sitesinde belirtilen rakamlara göre Nevşehir'de 9.000'e yakın Afgan uyruklu kişi yaşamaktadır (IBC, 2021). Elbette bu sayıların yalnızca kayıtlı ve ulaşılabilen kişileri içerdiği tekrardan hatırlatılmalıdır. Ayrıca 2019'dan bu yana Afgan uyruklu nüfusun neredeyse üçe katlanmış olduğu da dikkate değerdir.

Nevşehir ve Kapadokya halkının yerli nüfusu içinde yabancı uyrukluların oranı 308.000'e 30.000 kişi şeklinde basitçe hesaplayacak olursak %10'dur. Bu Türkiye genelindeki yerli-yabancı oranının (%3,4) oldukça üstündedir. Ancak yukarıda bahsedildiği gibi merkezde bu oran daha da büyümektedir. Nevşehir şehir merkezinde gün içinde yapılacak kısa bir yürüyüş esnasında, sokaktan yükselen sesler içerisinde Arapça ile Farsçanın en az Türkçe kadar yaygın konuşulmakta olduğu gözlemlenebilmektedir. Bu durum, girişte de bahsedildiği gibi kimi zaman ve durumlarda, özellikle alt ve orta-alt ekonomik sınıflara mensup yerli halkın "kıt" kaynakların paylaşımı sürecinde kendilerine düşen cüzi miktara "ortakçı" olarak gördüğü bu kesimlere yönelik öfke ve nefret gibi duygular beslemesine yol açabilmekte, yabancı uyrukluların ayrımcı söylem ve uygulamalara maruz kalmasına neden olabilmektedir. Ancak Türkiye genelinde yaşayan yerel-yabancı çatışmasının en uç örnekleriyle Nevşehir ve çevresinde

karşılaşmamış olmak, bu çalışmanın 11 yıllık süreci kapsayan medya taramasında büyük çaplı bir kavga, linç girişimi, pogrom gibi bir olayın haberine rastlamamak sevindiricidir.

Yine de aşağıda görüleceği üzere, yabancı uyruklularla ilgili yapılmış haberler ve ortaya konmuş görüş yazılarında hem istatistiksel açıdan geçmişten günümüze bir değişime rastlanılmış hem de satır aralarında bazen üstü kapalı bazen de açıkça beyan edilmiş ayrımcı söylem örnekleriyle karşılaşmıştır.

FIB Haber ve Göçmen Söyleminin Değişimi

Bu çalışmada, yıllar içinde değişen göçmen söyleminin inceleneceği kaynak olarak, bölgenin en yüksek tirajlı dijital gazete/haber sitesi olan FIB Haber² seçilmiştir. 2004 yılında kurulmuş olan gazete Nevşehir ili ve Kapadokya bölgesinin ilk ve en eski interaktif haber sitesidir (FIB Haber, 2014). Anlık olarak Nevşehir’de gerçekleşen olayları haber yaparak internet üzerinden halkla paylaşan site aynı zamanda daimî yazarlarının gündem hakkında kaleme aldığı görüş yazılarını da yayımlamaktadır. Yerelde de sorumlu gazetecilik yaptığı düşünülen ve ciddiye alınan bir haber kaynağı olarak görülen FIB Haber, Nevşehir yerli nüfusunun büyük çoğunluğu tarafından bilinen ve sıklıkla ziyaret edilen bir web sitesidir. Söylem değişiminin izlerini sürmek için tek bir haber kaynağı seçilmesinin nedeni çalışmanın süre ve biçimsel kısıtlılıklarının yanında yazarların istikrarlı bir takip ve net bir gözlem yapmayı tercih etmeleri, bununla birlikte FIB Haber’in popülerliğinin ve yerel halk nezdinde kamuoyu yaratma kabiliyetinin gözlemlenmiş olmasıdır.

² Bu iddia haber sitesi tarafından birçok kez web sitelerinde yayınlanmıştır. Aşağıdaki linkler örneklerden bazılarıdır. <https://www.fibhaber.com/gundem/nevsehir39de-en-cok-okunan-haber-sitesi-fibhaber-h36715.html>
<https://www.fibhaber.com/gundem/google-gore-nevsehirin-en-cok-okunan-haber-sitesi-fib-haber-h2447.html>
<https://www.fibhaber.com/gundem/nevsehirin-en-cok-okunan-haber-sitesi-yine-fib-haber-h13505.html>
<https://www.fibhaber.com/nevsehir/nevsehir-in-en-cok-tiklanan-haber-sitesi-yine-fib-haber-h70685.html>

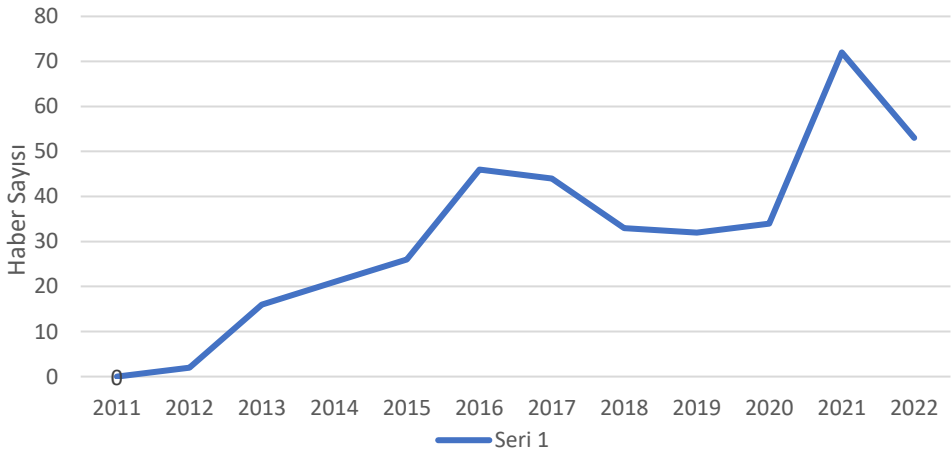
Arap Baharı'yla birlikte Ortadoğu'nun en önemli meselelerinden biri olan İsrail-Filistin sorunu dahi uluslararası gündemden düşmüş ve İsrail, artık Ortadoğu'da bölgesel istikrarsızlığa neden olan devletlerden biri olarak görülmemeye başlanmıştır (Cankara, 2021). Birçok Arap ülkesi; siyasi özgürlükleri kısıtlayan, muhalefeti bastıran ve sivil özgürlükleri sınırlandıran uzun süredir devam eden otoriter rejimler tarafından yönetilmiştir (Akbaş, 2012, s. 54). Bu baskıcı rejimlere yönelik hayal kırıklığı ve öfke, halk ayaklanmalarına yol açmıştır. Aynı zamanda o dönemde birçok Arap ülkesinde; yüksek işsizlik oranları, enflasyonun artması, gelir eşitsizliği ve yolsuzluk yaygın bir şekilde yaşanmıştır (Erdurmaz, 2013, s. 45). Bu ekonomik zorluklar, Arap ülkelerinde gençlere yönelik fırsatların yaratılmamasıyla birlikte toplumun rejimlere yönelik hoşnutsuzluğunu körüklemiş ve protestolar için verimli bir ortam sağlamıştır (Buzkıran & Kutbay, 2013, s. 149). Özellikle sosyal medya platformlarının ortaya çıkışı ve internete erişimin artması, Arap Baharı'nda çok önemli bir rol oynamıştır (Tarkowski, 2011). Dolayısıyla medya, Arap Baharı'nda önemli bir araç olarak kullanılmıştır.

Çalışmada, göç krizinin başlangıcı kabul edilen 2011 yılı başlangıcı ile 2022 yılının Ekim ayına kadar, göçmen ve yabancı uyruklu kişilerle ilgili yapılmış haberler ve köşe yazıları incelenmiştir. FIB Haber internet sitesinde yer alan çevrimiçi haberler "Suriyeli", "Afgan", "mülteci", "sığınmacı", "göçmen" ve "yabancı uyruklu" anahtar kelimeleri kullanılarak taranmış ve elde edilen haberler dijital ortama aktararak arşivlenmiştir. Ancak bu anahtar kelimeleri içeren tüm haberler analize dahil edilmemiş, bağlam ile ilgisi bulunmayan kimi içerikler dışarıda bırakılmıştır. Örneğin, "göçmen" anahtar kelimesi ile yapılan aramada karşılaşılan göçmen kuşlar ve göç yolları ile ilgili haberler yahut "yabancı uyruklu" anahtar sözcüğü ile yapılan arama sonucunda gelen ancak Avrupalı bir kişinin konu edilmesi gibi haberler değerlendirmeye alınmamıştır. Bunlar haricinde resmi, devlet kaynaklarının açıklamalarını aynen veren, herhangi bir yorum katılmamış metinler de araştırmaya dahil edilmemiştir. Çalışmada, haber ve görüş yazılarında mülteci ve yabancı uyruklu kişilerin nasıl temsil edildiği içerik analizi yöntemi kullanılarak analiz edilmiştir. Ayrıca, haber temalarını daha iyi açıklayabilmek amacıyla, temaların analizi, incelenen haberler içerisinden seçilmiş örnek haber metinleri ile desteklenmiştir. Böylece 2011'den günümüze, Kapadokya bölgesini konu alan haberler yapan yerel bir dijital gazetede, göçmen algısının zaman içindeki değişimi, özellikle Suriye ve Afgan uyruklu kişiler özelinde ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır.

Tarama sonucu elde edilen haberler ve görüş yazıları tek tek incelenmiş ve kategorize edilmiştir. Araştırma kapsamında 11 yıllık süreç boyunca

yayımlanan, bağlamla ilgili 306 haber incelenmiş ve haber yazım dilinde, haber sıklığında ve haberin türünde gerçekleşen değişim analiz edilmiştir. Yıllara göre değişen haber sayıları ile ilgili yapılan ilk analiz Tablo 1’de görülmektedir. Tablo 1’de görüleceği üzere 2011 yılı boyunca haklarında hiç haber yapılmamış göçmenler 2012 yılından itibaren artan bir şekilde FİB Haber’in odağına girmiştir.

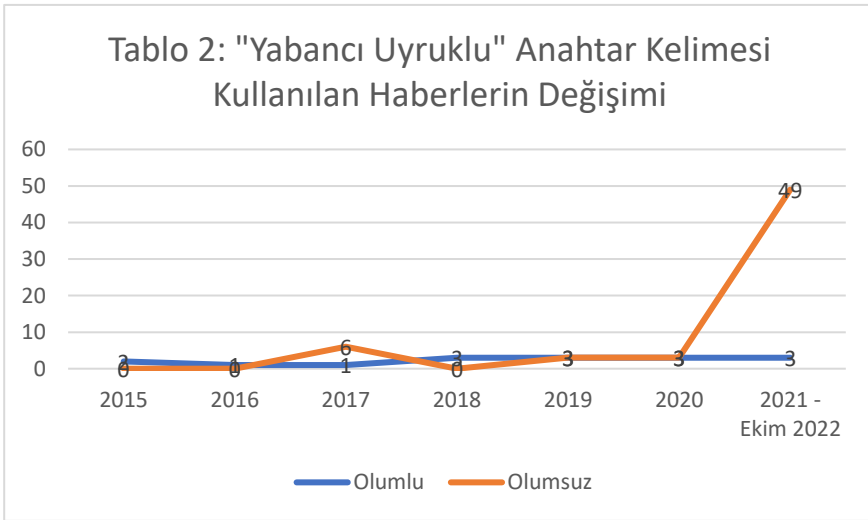
Yıllara Göre Haber Sayısı Grafiği - Tablo 1

Bu verilerden de anlaşılacağı üzere, göç konusu 2012 yılına kadar yerel medyanın gündeminde değilken, bu yıldan itibaren konunun ulusallaşmasına paralel olarak gündeme gelmeye başlamıştır. 2013-2014 yıllarından itibaren yaşanan haber sayısı artışı, Suriye iç savaşının şiddetlenmesi, IŞİD örgütünün Irak ve Suriye’de birçok şehri ele geçirmesi ve Ayn-el Arab (Kobani) saldırılarının yaşanması ile açıklanabilir. 2015 yılından itibaren, önceki yıllara göre daha yüksek bir ivme gösteren artış, tüm ülkeyi etkisi altına alan terör dönemi, ardından gelen darbe girişimi (15 Temmuz 2016) gibi olayların yansımaları olarak nitelendirilebilir. Bu dönemin ardından, özellikle darbe girişimi sonrası oluşan olağanüstü koşullarla birlikte 2020’ye kadar göçmenlerle ilgili haberlerde bir azalma gözlemlenmektedir. Lakin 2020’de patlak veren COVID-19 pandemisi ve getirdiği ekonomik gerilemenin ardından, yıllık haber sayılarının 11 yıllık süreçteki en üst noktasına ulaştığı görülmektedir. 2022 yılındaki toplam haber sayısı bir önceki yıla göre düşme eğiliminde gözükse de

bu yazının kaleme alındığı tarihte henüz yıl sonlanmamış olduğundan net bir görüş ortaya koymak çok da mümkün değildir.

Yalnızca haber sayılarına yönelik hazırlanan Tablo 1'deki istatistiksel göstergelerin ötesinde, yayımlanan haberlerin farklı anahtar sözcükler özelinde konu ve içeriklerini "olumlu" ve "olumsuz" şeklinde iki kategoriye ayırıp yeni grafikler ortaya konulduğunda farklı frekanslarda tablolar ortaya çıkmaktadır. Tablo 2, "yabancı uyruklu" anahtar sözcüğü ile yapılan arama sonucu ortaya çıkan durumu göstermektedir.

Yabancı uyruklu şahıs ya da kişi ifadesi ile yapılan haberlerde 2020'den sonra büyük bir artış gözlemlenmekte ve neredeyse tümünün "olumsuz" içerikte haberler olduğu göze çarpmaktadır. Olumsuz olarak kodlanan haberlerin neredeyse tamamı yabancıların sınır dışı edilmesi yahut kaçak göçmenlerin yakalanması üzerine yapılmış haberlerdir. Örnek vermek gerekirse haber başlıkları şu şekildedir:

- Nevşehir'de yabancı uyruklu 10 şahıs sınır dışı edildi (FIB Haber, 25 Ekim 2022).
- Nevşehir'de yabancı uyruklu 2 kişi daha sınır dışı edildi (FIB Haber, 23 Ekim 2022).

- Nevşehir'de yabancı uyruklu 5 şüpheli sınır dışı edilecek (FİB Haber, 30 Kasım 2021).
- Nevşehir'de 6 kaçak göçmen yakalandı (FİB Haber, 06 Ağustos 2021).
- Nevşehir'de 2020 yılında 105 kaçak göçmen yakalandı (FİB Haber, 30 Ocak 2021).
- Afganistan uyruklu 6 göçmen sınır dışı edildi (FİB Haber, 06 Ağustos 2021).

Bu veriler, özellikle 2020 ve sonrasında sınır dışı etme ve kaçak göçle mücadele uygulamalarında “yabancı uyruklu” tabirinin tercih edildiğini ortaya koymaktadır. Dolayısıyla haberin niteliğine göre haberin konusu olan göçmenler hakkında farklı nitelemeler kullanıldığı açıkça görülmektedir. Bununla ilintili olarak “mülteci” ve “sığınmacı” ifadelerinin kullanıldığı haber başlıklarının içeriklerinin büyük çoğunlukla olumlu yahut göçmenlere sempatiyle yaklaşan haberler olması da dikkat çekicidir. Haber başlığında bu sözcüklerin kullandığı 31 haberin yalnızca 2 tanesi olumsuz niteliktedir. Bu haberler şu şekildedir:

- Nevşehir'de Afgan uyruklu mülteci İran uyruklu mülteciyi bıçakladı (FİB Haber, 21 Ağustos 2021).
- Nevşehir'de 10 bin mülteci yaşıyor (FİB Haber, 13 Kasım 2016)

Özellikle 2016 tarihli haber içeriğinde, henüz ülke genelinde göçmen sorunu kamuoyunda büyük tepkilere yol açmıyorken, yer alan bazı ifadeler göçmen yahut yabancı karşıtı söylemler olarak yorumlanabilir. Örneğin, “Nevşehir'de bütün kavşakları mesken tutan yabancı uyruklu dilencilerden artık eser kalmadı. Nevşehir'de dilencilik yaparak vatandaşlara rahatsızlık veren Suriye uyruklu dilenciler kampa gönderildi.” (FİB Haber, 13 Kasım 2016) cümlelerinde Suriye uyruklu olduğu vurgusu yapılarak dilencilerin, “vatandaşları” rahatsız ettikleri ifade edilmektedir. Dilenci sorununun uyruğa özel bir sorun olmaması ve sosyal belediyecilik, sosyal devlet anlayışı ile hareket edilerek bu insanların neden dilencilığe itildiğinin sorgulanması gerekirken, sanki yerli dilenciler aynı sorunlara neden olmuyormuşçasına bir başka cümlede, “Tartışmalara neden olan ‘Suriyeli dilenciler’ artık yol kenarlarında, kavşaklarda, cami önlerinde, ev yada işyerlerinde dilencilik yaparak insanların dini duygularını suistimal edemeyecekler.” şeklinde uyruğuna dair yapılan vurgunun tırnak işaretleriyle desteklendiği göze çarpmaktadır. Mülteci ve sığınmacı ifadesinin içinde geçtiği, bir haber metni olmayan lakin FİB Haber’de “Özür Diliyoruz...!”

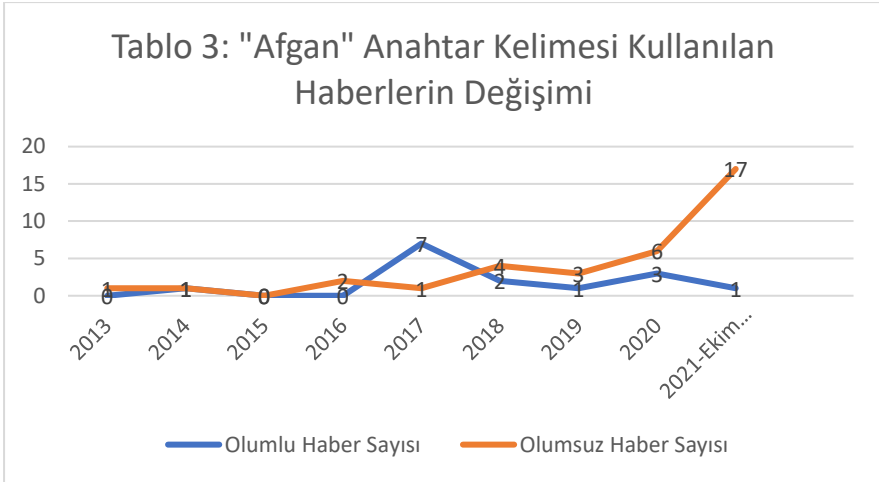
başlığıyla yayınlanmış bir tekzip metninde geçen şu ifadeler de ayrımcı söylem örnekleri olarak yukarıdaki analizin istisnasını teşkil etmektedir: “Kuru kuru ikramında bulunduğunuzu söylerken, kuru gıda ikramı kime yapılır? Bu arkadaşlarımız, sığınmacı mı, Suriyeli mi, mülteci mi ki sizler kendilerine ‘KURU GIDA İKRAMINDA’ bulunduk diye hava atmalarınızdan dolayı sizlerden özür diliyoruz...(FİB Haber, 10 Aralık 2014)”

İnternet haberlerinde yapılan taramada göze çarpan bir başka benzer durum “Afgan” sözcüğüyle yapılan aramada da, Tablo 3’te görülebileceği üzere, 2020 sonrasında olumsuz kategoriye dahil edilebilecek haberlerin keskin bir şekilde artmış olduğudur. 2020 sonrası Afgan kelimesini içeren haber başlıklarının büyük çoğunluğu “uyuşturucu, kavga, sınır dışı, tutuklanma, kaçak göçmen” sözcüklerini de ihtiva etmektedir. Dolayısıyla, Afgan uyruklu göçmenlerin toplumsal huzursuzluk kaynağı gibi servis edildiği yorumu yapılabilir. 2020 sonrası, olumlu olarak kategorize edilen az sayıda haberlere örnek ise şunlardır:

- Suriye ve Afgan temsilcilerle bilgilendirme toplantısı yapıldı (FİB Haber, 28 Şubat 2022).
- NEVÜ’lü Afgan Öğrencilerden Rektör Aktekin’e Ziyaret (FİB Haber, 10 Kasım 2020).
- Ürgüp’te çekilen Anadolu’nun Afgan Çobanları TRT Belgesel’de (FİB Haber, 02 Mart 2020).
-

Tablo 3’te de görüldüğü üzere, 2016-2018 yılları arasında olumsuz haberlerde önemli bir artış görülmekteyken, olumlu kategorideki haberlerin de üstte verilen örneklerle benzer içeriklere sahip oldukları anlaşılmaktadır.

Tablo 3: "Afgan" Anahtar Kelimesi Kullanılan Haberlerin Değişimi

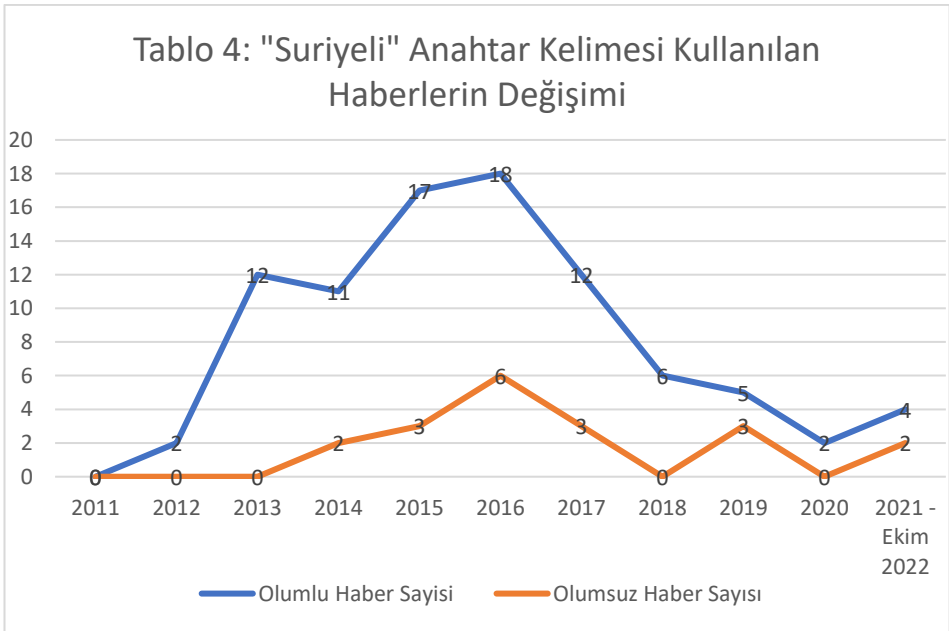

“Suriyeli” anahtar kelimesi ile yapılan aramalar sonucunda elde edilen haberlerin kategorizasyonu Tablo 4’te görüldüğü üzere farklı bir örüntü sergilemektedir. Bu kelimeyi ihtiva eden haber başlıklarının sayısının 2016 yılı itibariyle düşmekte olduğu görülmektedir. Üstelik diğer anahtar kelimelerden farklı olarak olumsuz içerikler, Suriye uyruklular özelinde, oransal açıdan oldukça düşük seyretmektedir. Suriye uyruklular için, Suriye iç savaşının başlangıcından 2014 yılına kadar hiç olumsuz kategoriye dahil edilebilecek haber yayınlanmamış olması da dikkate değerdir. Savaşın ve ölümden kaçan mağdurlar, “yardım eli uzattığımız din kardeşleri” temalı “olumlu” söylem, en başından itibaren baskın olmuştur. Bunlara örnek olarak şu haberler verilebilir:

- Nevşehir’den Suriyeli sığınmacılara 2 tır patates yardımı (FİB Haber, 24 Aralık 2012).
- Suriyeli mağdurlar Kapadokya hastanesinde sağlık kontrollerinden geçtiler (FİB Haber, 14 Ocak 2013).
- Derinkuyu’dan Suriyeli kardeşlerimize yardım (FİB Haber, 07 Şubat 2014)
- Suriyeli mazlum kardeşlerimize Yazıhüyük Kasabası sahip çıktı.... (FİB Haber, 03 Aralık 2015).
- Örnek muhtar Suriyeli aileyi taksisi ile taşıyor (FİB Haber, 22 Haziran 2016).

- Nevşehir'de Suriyeli ve Türk gençler dostluk maçı yaptı (FİB Haber, 13 Eylül 2017).

Lakin Tablo 4'te de açıkça görüleceği üzere 2014 yılından 2018 yılına kadar bu temanın değiştiği ancak yine de "kaçak, sınır dışı, uyuşturucu, kavga" gibi Afgan uyruklularla ilgili olan haberlerde yoğun olarak kullanılan ifadelerin Suriyeli ifadesini içeren haber başlıklarında ve metinlerinde yer almadığı görülmektedir.

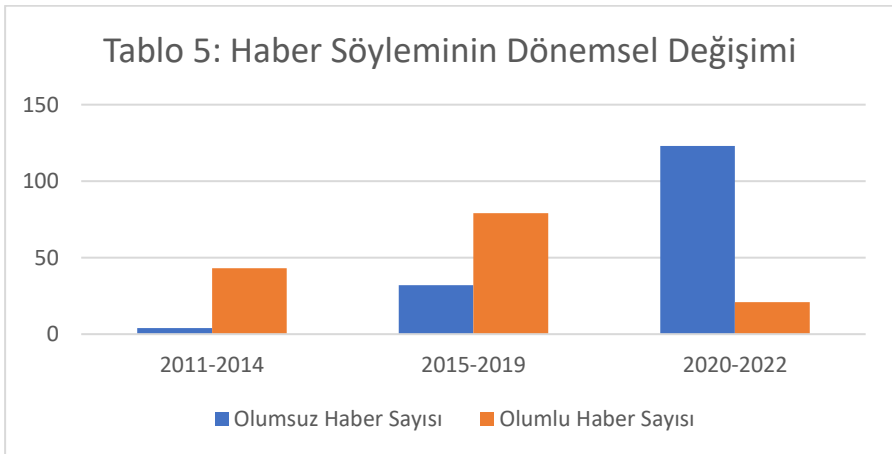

Bu noktada dikkati çeken bir başka olgu, "göçmen" ifadesinin haberlerde kullanım sıklığı olmaktadır. İncelenen zaman aralığında haber başlığında veya haber metninde "göçmen" kelimesi kullanılmış, bağlamla ilgili 42 haberin 12 tanesinin olumlu içerikli olduğu tespit edilmiştir. Ancak olumlu haberlerin çoğu, yine benzer şekilde 2020 yılından öncedir. Yapılan aramalar sonucunda 2015 yılından itibaren tek-tük kullanılmaya başlanmış olan göçmen ifadesinin yine 2020 yılından itibaren haber başlıkları ve metinlerinde daha sık kullanılmış olduğu ve bu haberlerin de yine daha önceki örüntülerdeki gibi olumsuz kategoriye daha çok dahil olduğu görülmektedir. Örneğin 2022 yılında yapılmış, başlığında göçmen sözcüğü geçen haberlere örnekler şu şekildedir:

- Nevşehir’de düzensiz göçmen uygulaması: 2 sınır dışı (FİB Haber, 23 Eylül 2022).
- Nevşehir’de düzensiz göçmen uygulaması: 2 sınır dışı (FİB Haber, 07 Ağustos 2022).
- Nevşehir terminalde Afgan uyruklu 8 kaçak göçmen yakalandı (FİB Haber, 07 Nisan 2022).
- Nevşehir’de Afganistan uyruklu 4 göçmen sınır dışı edildi (FİB Haber, 25 Şubat 2022).

Dolayısıyla Tablo 4’te göze çarpan, 2017 yılı sonrası haber sayılarındaki düşüş, aslında “göçmen” ve “yabancı uyruklu” ifadelerini içeren haber sayılarındaki yaşanan aynı yıllardaki artışla ilişkili görülmektedir. Göçmenlere yönelik algının yıllar içinde politik, ekonomik ve konjonktürel nedenlerle değişimi, aynı zamanda Suriyeliler dışındaki yabancı uyruklu gruplarında çeşitliliğinin artması, tercih edilen ifadelerde de bir değişim getirmiş gibi görülmektedir.

Yukarıda, farklı anahtar kelimeler ile yapılan aramalar sonucu ortaya çıkan olumlu ve olumsuz haber sayılarına yönelik istatistiksel verileri toparlayıp, ele alınan zaman dilimini 2011-2015, 2015-2019, 2020-2022 şeklinde dönemlere bölerek sunacak olursak Tablo 5’teki gibi bir kırılım ortaya çıkmaktadır.

2019’dan itibaren olumlu ve olumsuz haber sayılarında keskin bir dönüşüm yaşandığı göze çarpmaktadır. 2011-2014 arası dönemde göçmenlerle ilgili yapılan haberlerin neredeyse tamamının olumlu haberlerden oluştuğu, henüz

zorla yerinden edilmiş kitlelere karşı kullanılan söylemin sempati, acıma ve mağdura yardım temalı olduğu içerik analizi yapıldığında net bir şekilde ortaya çıkmaktadır. 2015-2019 yılları arasında Türkiye'ye sığınan yabancı uyrukluların sayısı arttıkça yaşanmaya başlayan problemlerin haber başlıklarına ve içeriğine yansımaya başladığı gözlemlenebilmektedir. Bu yıllar içinde üretilen haberlerde yine olumlu haberlerin sayısı fazladır ancak şehirde yaşanan yerel-yabancı çatışmalarına dair haberler de artmaya başlamıştır. Hala olumlu haberlerin sayısının olumsuzlara göre fazla oluşu, henüz bir kırılma yaşandığı ve dönüşümün gerçekleştiğini söylemek için erken olduğunu göstermektedir. Fakat Tablo 5'te de görüldüğü üzere, üçüncü döneme gelindiğinde artık olumsuz bir temanın hâkim olduğu söylenebilir. Yabancı uyruklu sığınmacı ve göçmenlerin yaşadığı sorunlardan çok 'yaşattığı sorunlar'ı içeren söylem ön plana çıkmıştır.

Sonuç

Medyanın toplumsal algıyı yansıtma işlevinin yanında aslında daha önemli bir diğer işlevi toplumsal algıyı şekillendirmektir. Ayrımcı ve dışlayıcı söylemlerin toplum nezdinde meşrulaştırılmasında, yaygınlaştırılmasında ve yeniden üretiminde medyanın rolü yadsınamaz bir gerçekliktir. Medya takipçilerinin, gündelik yaşamlarında ya hiç karşılaşmadıkları ya da kısa süreli karşılaşmalar dışında fikir sahibi olmadıkları kişi ve gruplar hakkındaki fikir ve yargılarının oluşmasında, okudukları haberlerin ve gazete yazılarının etkisi büyüktür. Haberler, bireylerin her gün karşılaştığı temel söylem biçimlerinden biridir ve çevreleri hakkında sosyal ve politik bilgileri, inançları ve tutumları her gün okudukları ya da izledikleri çok sayıdaki medya içeriğinden doğrudan etkilenmektedir. Bu içeriklerin belli bir ideolojik bakış açısından üretilmesi, tanımlamalarda bazı dışlayıcı sıfatların bilinçli/bilinçli kullanılması yahut belirli olay ve olguların özellikle gündeme alınıp, diğerlerinin görmezden gelinmesi nedenleriyle, özellikle kendilerini ifade etme imkanlarından yoksun durumda bulunan kişi ve grupların, bulundukları içinde yaşadıkları toplum tarafından algılanma ve yorumlanma biçimleri olumsuz yönde değişebilmektedir.

Dijital gazetecilik çağında medyanın da köklü bir dönüşüme uğradığı açıkça görülmektedir. Dijitalleşmeyle kazanılan, zaman ve mekândan bağımsız gazetecilik pratiği, geleneksel yöntemlerle ulaşılabilenden çok daha fazla kişiye daha hızlı biçimde ulaşma imkânı sayesinde önemli bir kamuoyu oluşturuca etkiye sahiptir. Dolayısıyla bu önemli aracın özenli ve dikkatli bir biçimde kullanılması gerekmektedir ve bu gereklilik özellikle toplumsal ayrışma konularında daha da artmaktadır. Bu araştırmada yabancı uyruklular, göçmenler ve sığınmacılara yönelik, bir yerel-dijital medya organının

haberlerinde kullanılan söylemin zaman içinde ne şekilde değiştiğini araştırmak, bu değişimin nedenlerini ortaya koymak, değişimin hangi parametrelerle ilişkili olduğunu tespit etmek. (ekonomik kriz, artan işsizlik, sosyal problemler vb.) amaçlanmıştır. Bu amaçla, Nevşehir ilinde bulunan ve faaliyetlerini dijital platformlarda yürüten FIB Haber'in 2011 yılı Nisan ayından 2022 yılı Ekim ayına kadar yayınladığı haberler ve düşünce yazıları incelenmiştir. 'Suriyeli', 'Afgan', 'göçmen', 'yabancı uyruklu', 'sığınmacı' ve 'mülteci' anahtar kelimeleri ile yapılan taramada, konuyla ilgili olan 306 haber olumlu ve olumsuz kategorilerine ayrılıp yıllara göre sınıflandırılmıştır. Ortaya çıkan sonuçlar zaman içinde bir söylem değişiminin gerçekleşmiş olduğunu göstermektedir. Bu değişimin, olumlu olarak kodlanan "mağdur, yardıma muhtaç, zorla yerinden edilmiş, sempati duyulan, misafir sığınmacı" söyleminden, olumsuz olarak kodlanan "sorun çıkartan veya sorunlara dahil olan, kaçak ve illegal yollarla ülkede bulunan, uyumsuz, suçla ilişkili yabancı" söylemine doğru gerçekleştiği saptanmıştır. Olumsuz haberlerin sayısının bariz şekilde 2020 yılından sonra artış gösterdiği görülmüş ve COVID-19, işsizlik, ekonomik durgunluk ve siyasal huzursuzluklarla mücadele edilen dönemde doruk noktasına ulaştığı tespit edilmiştir. Dolayısıyla yabancılara yönelik söylemlerin, ekonomik kriz ve sosyal problemlerin, paylaşım ve güvenlik problemlerinin yaşandığı dönemlerde olumsuz yönde değişmekte olduğu; göçmenler hakkında, yerel halkın özellikle ekonomik durumunda bir gerileme olmadığı zaman, medyanın olumsuz bir söylem üretmediği söylenebilir.

Kaynakça

- Allen, S. Danielle . The World of Prometheus. Princeton University Press, 2000.
- Anderson, Benedict. Hayali Cemaatler: Milliyetçiliğin Kökenleri ve Yayılması. İstanbul: Metis, 2009.
- Baumeister, Roy F., ve Mark R. Leary. «The Need to Belong: Desire for Interpersonal Interpersonal Attachments as a Fundamental Human Motivation.» Psychological Bulletin 117, no. 3 (1995): 497-529.
- Camus, Albert. İlk Adam. İstanbul: Can Yayınları, 1994.
- Ekpe, Bassey Nsa . «The Media and Migration Narratives: The Case of Superstory's Itohan.» The Nigerian Journal of Communication (TNJC) 16, no. 1 (2019): 157-168.
- FIB Haber Nevşehir'den Suriyeli Sığınmacılara 2 Tır Patates Yardımı. 2012. www.fibhaber.comhttps://www.fibhaber.com//index.php?m=arama&page=3&q=suriyeli&auth=d581134f9282e3ad6b68e966513ff429fa70bd26

- FİB Haber. Afganistan uyruklu 6 göçmen sınır dışı edildi. 2021. [www.fibhaber.comhttps://www.fibhaber.com/nevsehir/afganistan-uyruklu-6-gocmen-sinir-disi-edildi-h135424.html](https://www.fibhaber.com/nevsehir/afganistan-uyruklu-6-gocmen-sinir-disi-edildi-h135424.html)
- FİB Haber. Derinkuyu'dan Suriyeli Kardeşlerimize Yardım. 2014. [www.fibhaber.comhttps://www.fibhaber.com/nevsehir/derinkuyudan-suriyeli-kardeslerimize-yardim-h15118.html](https://www.fibhaber.com/nevsehir/derinkuyudan-suriyeli-kardeslerimize-yardim-h15118.html)
- FİB Haber. Fibhaber.com bugün 10 yaşında... 2014. [www.fibhaber.comhttps://www.fibhaber.com/nevsehir/fibhabercom-bugun-10-yasinda-h21379.html](https://www.fibhaber.com/nevsehir/fibhabercom-bugun-10-yasinda-h21379.html)
- FİB Haber. Nevşehir terminalde Afgan uyruklu 8 kaçak göçmen yakalandı. 2022. [www.fibhaber.comhttps://www.fibhaber.com/?m=arama&q=g%C3%B6%C3%A7men&auth=7e96107a05add35782c1431f5af5f2bb3df92939](https://www.fibhaber.com/?m=arama&q=g%C3%B6%C3%A7men&auth=7e96107a05add35782c1431f5af5f2bb3df92939)
- FİB Haber. Nevşehir'de düzensiz göçmen uygulaması: 2 sınır dışı. 2022. [www.fibhaber.comhttps://www.fibhaber.com/asayis/nevsehirde-duzensiz-gocmen-uygulamasi-2-sinir-disi-h152674.html](https://www.fibhaber.com/asayis/nevsehirde-duzensiz-gocmen-uygulamasi-2-sinir-disi-h152674.html)
- FİB Haber. Nevşehir'de düzensiz göçmen uygulaması: 2 sınır dışı. 2022. [www.fibhaber.comhttps://www.fibhaber.com/asayis/nevsehir-de-duzensiz-gocmen-uygulamasi-2-sinir-disi-h150968.html](https://www.fibhaber.com/asayis/nevsehir-de-duzensiz-gocmen-uygulamasi-2-sinir-disi-h150968.html)
- FİB Haber. Nevşehir'de 10 bin mülteci yaşıyor. 2016. [www.fibhaber.comhttps://www.fibhaber.com/nevsehir/nevsehir-de-10-bin-multeci-yasiyor-h59615.html](https://www.fibhaber.com/nevsehir/nevsehir-de-10-bin-multeci-yasiyor-h59615.html)
- FİB Haber. Nevşehir'de 2020 yılında 105 kaçak göçmen yakalandı. 2021. [www.fibhaber.comhttps://www.fibhaber.com/asayis/nevsehir-de-2020-yilinda-105-kacak-gocmen-yakalandi-h127444.html](https://www.fibhaber.com/asayis/nevsehir-de-2020-yilinda-105-kacak-gocmen-yakalandi-h127444.html)
- FİB Haber. Nevşehir'de 6 kaçak göçmen yakalandı. 2021. [www.fibhaber.comhttps://www.fibhaber.com/asayis/nevsehir-de-6-kacak-gocmen-yakalandi-h135416.html](https://www.fibhaber.com/asayis/nevsehir-de-6-kacak-gocmen-yakalandi-h135416.html)
- FİB Haber. Nevşehir'de Afgan Uyruklu Mülteci İran Uyruklu Mülteciyi Bıçakladı. 2014. [www.fibhaber.comhttps://www.fibhaber.com/nevsehir/nevsehirde-afgan-uyruklu-multeci-iran-uyruklu-multeci-bicakladi-h22715.html](https://www.fibhaber.com/nevsehir/nevsehirde-afgan-uyruklu-multeci-iran-uyruklu-multeci-bicakladi-h22715.html)
- FİB Haber. Nevşehir'de Afganistan uyruklu 4 göçmen sınır dışı edildi. 2022. [www.fibhaber.comhttps://www.fibhaber.com/?m=arama&q=g%C3%B6%C3%A7men&auth=7e96107a05add35782c1431f5af5f2bb3df92939](https://www.fibhaber.com/?m=arama&q=g%C3%B6%C3%A7men&auth=7e96107a05add35782c1431f5af5f2bb3df92939)
- FİB Haber. Nevşehir'de Suriyeli Ve Türk Gençler Dostluk Maçı Yaptı. 2017. [www.fibhaber.comhttps://www.fibhaber.com/yasam/nevsehir-de-suriyeli-ve-turk-gencler-dostluk-maci-yapti-h74841.html](https://www.fibhaber.com/yasam/nevsehir-de-suriyeli-ve-turk-gencler-dostluk-maci-yapti-h74841.html)
- FİB Haber. NEVÜ'lü Afgan Öğrencilerden Rektör Aktekin'e Ziyaret. 2020. [www.fibhaber.comhttps://www.fibhaber.com/egitim/nevulu-afgan-ogrencilerden-rektor-aktekine-ziyaret-h124215.html](https://www.fibhaber.com/egitim/nevulu-afgan-ogrencilerden-rektor-aktekine-ziyaret-h124215.html)

- FİB Haber. NEVÜ'lü Afgan Öğrencilerden Rektör Aktekin'e Ziyaret. 2020. [www.fibhaber.comhttps://www.fibhaber.com/egitim/nevulu-afgan-ogrencilerden-rektor-aktekine-ziyaret-h124215.html](https://www.fibhaber.com/egitim/nevulu-afgan-ogrencilerden-rektor-aktekine-ziyaret-h124215.html)
- FİB Haber. Örnek Muhtar Suriyeli Aileyi Taksisi ile Taşıyor. 2016. [www.fibhaber.comhttps://www.fibhaber.com/gundem/ornek-muhtar-suriyeli-aileyi-taksisi-ile-tasiyor-h52962.html](https://www.fibhaber.com/gundem/ornek-muhtar-suriyeli-aileyi-taksisi-ile-tasiyor-h52962.html)
- FİB Haber. Özür Diliyoruz ...!. 2014. [www.fibhaber.comhttps://www.fibhaber.com/nevsehir/ozur-diliyoruz-h26784.html](https://www.fibhaber.com/nevsehir/ozur-diliyoruz-h26784.html)
- FİB Haber. Suriye ve Afgan temsilcilerle bilgilendirme toplantısı yapıldı. 2022. [www.fibhaber.comhttps://www.fibhaber.com/yerel/suriye-ve-afgan-temsilcilerle-bilgilendirme-toplantisi-yapildi-h144377.html](https://www.fibhaber.com/yerel/suriye-ve-afgan-temsilcilerle-bilgilendirme-toplantisi-yapildi-h144377.html)
- FİB Haber. Suriyeli Mağdurlar Kapadokya Hastanesinde Sağlık Kontrollerinden Geçtiler. 2013. [www.fibhaber.comhttps://www.fibhaber.com/saglik/suriyeli-magdurlar-kapadokya-hastanesinde-saglik-kontrollerinden-gectiler-h2989.html](https://www.fibhaber.com/saglik/suriyeli-magdurlar-kapadokya-hastanesinde-saglik-kontrollerinden-gectiler-h2989.html)
- FİB Haber. Suriyeli Mazlum Kardeşlerimize Yazıhüyük Kasabası Sahip Çıktı.... 2015. [www.fibhaber.comhttps://www.fibhaber.com/nevsehir/suriyeli-mazlum-kardeslerimize-yazihuyuk-kasabasi-sahip-cikti-h43279.html](https://www.fibhaber.com/nevsehir/suriyeli-mazlum-kardeslerimize-yazihuyuk-kasabasi-sahip-cikti-h43279.html)
- GİB. Doğru Bilinen Yanlışlar. 16 Ocak 2020.
- Greenslade, Roy. Newspapers publish anti-immigration stories - but what is to be done? 5 September 2016.
- Habertürk. Nevşehir'de 3 bin 544 Afgan ikamet ediyor. 2019. <https://www.haberturk.com/nevsehir-haberleri/66609445-nevsehirde-3-bin-544-afgan-ikamet-ediyor>
- Ioannou, Nasia . «Narratives on Migration.» Social Cohesion and Development 13, no. 2 (2018).
- Maslow, Abraham H. «A Theory of Human Motivation.» Psychological Review 50, no. 4 (1943): 370-396.
- McNeil, Rob. Migrants and the media: what shapes the narratives on immigration in different countries. 26 April 2019.
- Mencutek, Şahin Zeynep. Migration Narratives in Policy and Politics. Working Paper, The Ryerson Centre for Immigration and Settlement (RCIS) and the CERC in Migration and Integration at Ryerson University, 2020/17.
- Mrad, Nidale Abou. The Greek refugees who fled to the Middle East in WW2. 20 June 2016. <https://www.bbc.com/news/world-europe-36499727> (erişildi: 9 23, 2022).
- Mülteciler Derneği. Suriyelilerle İlgili Doğru Bilinen Yanlışlar. 2022.
- Mülteciler Derneği. Türkiye'deki Suriyeli Sayısı. 2022. https://multeciler.org.tr/turkiyedeki-suriyeli-sayisi/?gclid=Cj0KCQJwk5ibBhDqARIsACzmgLT0y9o8VlIGWheZAlAhaVNSPIgepQAlabr8TACNQVet9gWLZwrNRjcaAhEcEALw_wcB

Öker G. ve Keskin S. Haber Medyası ve Mülteciler: Suriyeli Mültecilerin Türk Yazılı Basınındaki Temsili. İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi, 0(41), 229 - 256. 2005.

Taşkesen, Suat. Aidiyet Siyaseti: İçerilme, Dışlanma ve Siyasal Tercihlerimiz. Ankara: Nika Yayınevi, 2021.

Uluslararası Mavi Hilal İnsani Yardım ve Kalkınma Vakfı (IBC), [https://www.ibc.org.tr/TR/1425/uluslararasi-mavi-hilal-vakfi-afgan-multeciler-icin-yardim-calismalarina-basladi#:~:text=Afgan%20derne%C4%9Finin%20\(ARSA\)%20Kayseri',Karaman'da%205890'd%C4%B1r.](https://www.ibc.org.tr/TR/1425/uluslararasi-mavi-hilal-vakfi-afgan-multeciler-icin-yardim-calismalarina-basladi#:~:text=Afgan%20derne%C4%9Finin%20(ARSA)%20Kayseri',Karaman'da%205890'd%C4%B1r.)

UNCHR - UN High Commissioner for Refugees praises the Republic of Turkey for its continued commitment to provide protection to all those in need <https://www.unhcr.org/news/press/2021/9/613ba7b64/un-high-commissioner-refugees-praises-republic-turkey-its-continued-commitment.html?query=turkey>

Wallerstein, Immanuel, ve Etienne Balibar. Irk, Ulus, Sınıf: Belirsiz Kimlikler. İstanbul: Metis, 2000.

© 2024. This work is licensed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution (CC BY) license (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

Research Article

Çin'in Enerji Alanında Orta Asya ile İş Birliği

Dinara Tullekova ^{1,*}

¹ Doktora Öğrencisi, Lisansüstü Eğitim, Öğretim ve Araştırma Entitüsü, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Doktora Programı, Kapadokya Üniversitesi, Nevşehir, Türkiye. ORCID: 0009-0007-6068-8440

* Correspondence: dfteam5050@gmail.com

Received: 21.01.2024; Accepted: 02.02.2024. DOI: 10.38154/CJAS.2024.73

Öz: Çin'in Orta Asya ile enerji iş birliğine ilişkin bu çalışma, bölgeler arasındaki etkileşimin dinamiklerine ilişkin önemli bir perspektif sunmaktadır. Araştırma, Çin'in istikrarlı enerji arzı sağlamaya ve hızlı ekonomik büyümeyi desteklemeye odaklanan enerji stratejisine odaklanmaktadır. Yapılan analiz sadece Çin'in potansiyel kaynaklarını değil, aynı zamanda Orta Asya'nın enerji çeşitliliğindeki önemli rolünü de ortaya koymaktadır. Petrol ve doğal gaz gibi zengin doğal kaynağa sahip olan bölge, Çin'in enerji ihtiyacını karşılamasında önemli bir stratejik aktördür. Çin ve Orta Asya ülkeleri arasındaki enerji ortaklığı, karşılıklı fayda ve ortak çıkarları karşılamaktadır. Enerji güvenliği, yeni enerji kaynaklarının geliştirilmesi ve karşılıklı yatırımlar, her iki tarafın uzun vadeli sürdürülebilirliğine katkıda bulunan bu iş birliğinin stratejik temelini oluşturmaktadır. Ancak, işbirliğinin olumlu yönlerine rağmen, çalışma aynı zamanda bir çok zorluğun da altını çizmektedir. Stratejik ve ekonomik zorlukların yanı sıra küresel güçlerin bölgesel ilişkiler üzerindeki etkisi, başarılı bir iş birliğinin sürdürülmesi önünde engel teşkil edebilir. Makalenin önemli bir unsuru da Orta Asya ülkelerinin özerklik ve farklı aktörlerle dengeli ilişkiler kurma arzusuna yapılan vurgudur. Bu, hem bölgesel hem de küresel dinamikleri dikkate alarak karşılıklı fayda sağlayan ilişkiler kurma arzularını yansıtmaktadır. Dolayısıyla bu çalışma, Çin-Orta Asya enerji iş birliğine derinlemesine ve çok yönlü bir bakış sunmaktayken avantajları ve dezavantajlarını vurgulamaktadır. Ayrıca sürdürülebilir ve karşılıklı fayda sağlayan ortaklık için stratejiler geliştirmenin önemini vurgulamaktadır. Çin'in enerji politikalarının Orta Asya ülkelerindeki ekonomik ve sosyal etkileri, enerji piyasasındaki geleceği ve bölgesel iş birliğinin geliştirilmesi için önerileri ayrıntılı bir şekilde incelenmektedir. Dengeli bir ilişkinin sağlanması ve iş

birliğinin önündeki zorlukların ele alınması, bu stratejik ortaklığın uzun vadede başarılı olması için kilit öneme sahiptir.

Anahtar kelimeler: Çin, Orta Asya, Enerji İşbirliği, Enerji Stratejisi, Petrol Ve Gaz Endüstrisi

Cooperation of China With Central Asia in the Field of Energy

Abstract: This study on China's energy cooperation with Central Asia provides an important perspective on the dynamics of interaction between these regions. The research focuses on China's energy strategy, which focuses on ensuring a stable energy supply and supporting rapid economic growth. The analysis reveals not only China's potential resources, but also the important role of Central Asia in energy diversification. With abundant natural resources such as oil and natural gas, the region is an important strategic partner for China in meeting its energy needs. The energy partnership between China and the Central Asian countries is characterized by mutual benefits and common interests. Energy security, development of new energy resources and mutual investments are the strategic basis of this cooperation, which contributes to the long-term sustainability of both sides. However, despite the positive aspects of cooperation, the study also highlights many challenges. Strategic and economic challenges, as well as the influence of other global powers on regional relations, can be obstacles to sustaining successful cooperation. An important element of the paper is the emphasis on the desire of Central Asian countries for autonomy and balanced relations with different partners. This reflects their desire to build mutually beneficial relations, taking into account both regional and global dynamics. This study therefore provides an in-depth and multifaceted view of China-Central Asia energy cooperation, highlighting both advantages and challenges, and emphasizing the importance of developing strategies for a sustainable and mutually beneficial partnership. Issues such as the economic and social impact of China's energy policies in Central Asian countries, its future in the energy market, and proposals for enhancing regional cooperation are examined in more detail. Ensuring a balanced relationship and addressing the challenges to cooperation are key to the long-term success of this strategic partnership.

Keywords: China, Central Asia, Energy Cooperation, Energy Strategy, Oil and Gas Industry

Giriş

Günümüzde enerji kaynakları modern toplumun gelişiminin ayırt edici bir parçasıdır. Çin Halk Cumhuriyeti'nin ekonomi politikası, ekonomik modernleşmeyi gerçekleştirmeye ve Çin halkının yaşam standartlarını iyileştirmeye odaklandığından, enerji stratejisi bu konuda öncü bir rol oynamaktadır. ÇHC ekonomisi istikrarlı bir şekilde büyümektedir. Enerji tüketimindeki hızlı büyüme ve hidrokarbon madde sıkıntısı, Çin hükümetini enerji güvenliğini sağlamak amacıyla enerji politikasını optimize etme çabalarını teşvik etmeye zorlamıştır.

Enerji kaynaklarına ilave anahtarlar bulmak Çin'in enerji politikasının önemli bir unsurudur ve sonuç olarak ülke, küresel ekonomik alanın yanı sıra Orta Asya'da da enerji kaynakları için küresel rekabet savaşına daha fazla dahil olmaktadır.

Orta Asya bölgesi, Avrasya'nın kilit merkezlerinden birine dönüşme aşamasındadır. Dünya arenasındaki birçok büyük oyuncunun sınır bölgesinde yer alması ve büyük stratejik hammadde rezervlerine sahip olması nedeniyle büyük ilgi çekmektedir. Günümüzde Çin Halk Cumhuriyeti, bölgedeki gaz ve petrol sahalarına yönelik saldırılarda önemli bir oyuncu haline gelmektedir.

Bu nedenle, Orta Asya bölgesinin Çin'in stratejik çıkarları açısından önemi ile Çin ekonomisinin oluşumunu sağlamanın ana aracı olarak enerji ortaklığı arasındaki bağlantı, bu çalışmanın önemini açıklığa kavuşturmaktadır. Çin'in bölgedeki enerji politikasının incelenmesi, ülkenin küresel öneminin ve 21. yüzyılda uluslararası ilişkilerdeki enerji faktörünün modellenmesi için bir temel oluşturmaktadır. Çin'in Orta Asya devletleri ile enerji ortaklığının analizi, ülkenin enerji güvenliğini sağlamanın mevcut aşamasının içeriğine ilişkin görüşlerin anlaşılabilirliği için açık bir rol içermektedir.

Bu makalenin amacı, Çin'in enerji sektöründe Orta Asya devletleriyle olan ilişkilerinin mevcut koşullarında Çin'in enerji stratejisinin etkinliğini analiz etmektir. Makalenin yapısı, amaç ve araştırma sorularına göre belirlenmiştir. Birinci kısımda Çin'in enerji stratejisi ve potansiyel fırsatları, enerji güvenliği uygulamasının özellikleri sunulmaktadır. İkinci kısımda ÇHC'nin Orta Asya ülkeleriyle petrol ve gaz alanındaki iş birliği ele alınmaktadır. Üçüncü kısım, ÇHC ve Orta Asya devletleri arasındaki ortaklığa ilişkin bir dizi sorun ve

beklentiye ayrılmıştır. Bu makalenin sonuç bölümü, araştırmanın sonuçlarını özetlemekte ve ana çıkarımları formüle etmektedir.

Çin Halk Cumhuriyeti'nin Enerji Politikası

Enerji Stratejisi

Enerji diplomasisi, bir devletin hem kendi içinde hem de ana bölgelerinde enerjinin çeşitli biçimlerde, yeterli miktarda ve kolay erişilebilir maliyetlerle kesintisiz ve istikrarlı bir şekilde bulunmasını sağlamayı amaçlayan bir dış politika stratejisi ve bir dizi diplomatik yöntemdir. Çin ekonomisinin hızlı gelişimi, 1970'lerin sonunda başlayan açıklık ve reform politikası ile desteklenmiş ve küresel kalkınmaya önemli bir katkı sağlamıştır. Enerji kaynaklarının istikrarlı bir şekilde ilerlemesi, Çin'in finansal gelişimine ve ilerlemesine kapsamlı bir destek sağladı ve bu da dünyanın enerji güvenliğine yardımcı oldu. Çin hükümeti, ülkenin politika önceliklerinden biri olarak enerji endüstrisinin oluşumuna büyük önem vermektedir.

Enerji sektörü artık Çin'in ekonomik büyümesi için bir darboğaz haline gelmektedir ve enerji stratejisi, istikrarlı ekonomik büyümeyi sağlamak için Çin'in enerji tüketimi ve talebi arasında bir denge bulmak zorundadır.

Çin'in enerji stratejisinin üç ana hedefi vardır:

- Çin'in uzun vadeli ekonomik büyümesini sağlamak;
- Çin'in enerji kırılganlığını azaltmak;
- Çevrenin korunması ve çevresel bozulma ve hastalıkların önlenmesi;

Çin'in ekonomik büyümesini yavaşlatmanın maliyeti çok büyük olacaktır: ekonomik reformu daha zor hale getirecek ve halkın hoşnutsuzluğu sosyal istikrarsızlığa yol açabilecektir. Nispeten yüksek ve sürekli bir büyüme olmadan, Çin halkı için yeterli istihdam fırsatı olmayacaktır. Büyük bir işsiz nüfus siyasi ve sosyal istikrarı tehlikeye atacaktır. Büyümenin yavaşlaması ve hatta durması halinde, bankacılık sektöründeki geri dönmeyen krediler ve kentsel ve kırsal alanlar arasındaki uçurumun artması gibi Çin'in ekonomik sisteminde gizli olan diğer sorunların kontrol edilmesi zorlaşacaktır.

Dolayısıyla, enerji stratejisini gerçekleştirmek için büyüme Çin'in birinci önceliği olmalıdır. Bazı politika önerileri şunlardır:

İlk olarak, hükümet enerji sektöründeki yatırımları arttırmalıdır. Bugün enerji sektörüne yapılan aşırı yatırım, bir ölçüde 1990'ların sonundaki yetersiz yatırımın telafisi niteliğindedir. Yönetim, enerji fiyatlarında keskin bir artıştan veya enerji sektörüne aşırı yatırım yapılmasından endişe duyabilir ve fiyatı kontrol etmek veya yeni yatırımı sınırlamak isteyebilir. Ne yazık ki bu durum

arz-talep açığının büyümesine yol açacaktır. Kontrollü bir düşük enerji fiyatı, bir sonraki aşamada emlak ve diğer enerji yoğun sektörler için yatırım teşvik edecektir. Hükümet müdahalesi yatırım dalgalanmalarını durdurmayacak, aksine daha da oynak hale getirecektir.

İkinci olarak, Çin'in enerji talebini kontrol etmesi gerekmektedir. Düşük enerji verimliliği seviyesi, Çin'in enerji tüketimini azaltmak için büyük bir potansiyele sahip olduğu anlamına gelmektedir. Bu, örneğin, enerji yoğun endüstrilerde teknik iyileştirme, enerji yoğun ürünlerin ithalatının artırılması, işletmelerin teşviklerini değiştirmek için vergilendirme ve sübvansiyonların kullanılması, daha sıkı çevresel düzenlemeler ve ulusal ekonominin yapısal olarak ayarlanması yoluyla yapılabilir.

Üçüncü olarak, enerji fiyatlandırma sisteminin reforme edilmesi gerekmektedir. Çin'de enerji fiyatları hükümet tarafından sıkı bir şekilde kontrol edilmektedir. Enerji fiyatlarındaki çarpıklık enerji sektörünün gelişimini engellemekte, aynı zamanda verimsiz enerji tüketimine yol açmaktadır.

Son olarak, enerji sektörüne daha fazla rekabet getirilmelidir. Belki de enerji sektörü özel ve yabancı sermayeye açıldığında ve daha fazla rakip girdiğinde, bu sadece üretim kapasitesini artırmakla kalmayacak, aynı zamanda enerji sektörünün verimliliğine de katkıda bulunacaktır.

Enerji Güvenliği

Çin büyük kömür kaynaklarına sahiptir, ancak petrol kaynakları sınırlıdır. Çin 2004 yılı sonu itibarıyla dünya kömür rezervlerinin yüzde 12,6'sına sahipken, dünya petrol rezervlerindeki payı sadece yüzde 1,4'tür. Dolayısıyla Çin bir "enerji ikilemi" ile karşı karşıyadır. Çin enerji tüketimi için kömür kaynaklarına güvenmek istiyorsa, kömürün verimsiz kullanımı çevredeki olumsuz eğilimleri arttıracaktır. Çin, SO₂ sülfür emisyonlarında birinci, CO₂ karbon emisyonlarında ise ABD'den sonra ikinci en büyük kaynağıdır. Çin'in ana enerji tüketimini petrol ve gaz çevirmesi halinde, petrol ve gaz ithalatı çok büyük boyutlara ulaşacaktır.³ Hızlı finansal ilerlemesi ve değişen enerji tüketim modeli göz önüne alındığında Çin'in petrol ithalatını arttırması kaçınılmazdır. Enerji güvenliğinin zorlukları aşağıdaki hususları içermektedir:

³ China's Energy Strategy in the Twenty-first Century. Erişim modu:

<http://faculty.maxwell.syr.edu/rdenever/InternationalSecurity/He%20and%20Qin.pdf>

Hazırlıksızlık

Orta Doğu, Afrika, Latin Amerika ve Rusya'daki siyasi istikrarsızlık petrol arzında ani düşüslere neden olabilir. Bazı düşman ölkeler, Çin'in uluslararası piyasadaki petrol arzını kesmek için ambargo ve yaptırımları kullanabilirler.

Dalgalandan petrol fiyatları

Değişen siyasi ve ekonomik ortam nedeniyle petrol, arz ve talebin piyasa mekanizması tarafından düzenlendiğı normal bir "piyasa malı" gibidir. Ancak, küresel petrol talebindeki sürekli artış ve üreticilerin petrol piyasasında sahip olduğı tekel gücü nedeniyle, yüksek petrol fiyatları veya petrol fiyatlarındaki dalgalanmalar Çin'in yanı sıra ithalatçı ölkelerin makroekonomik istikrarsızlığını da etkilemektedir.

Uluslararası deniz yolları ve boru hatlarının güvenliğı

Çin hükümeti ve Çinli şirketler Afrika, Latin Amerika, Orta Asya ve diğer bölgelerde petrol tedarik üsleri kurmak için yurtdışına yatırım yapmaya başlamıştır. Bu denizaşırı yatırımlara yönelik potansiyel siyasi ve ekonomik riskler dikkatle değerlendirilmelidir. Bu bölgelerdeki sosyo-ekonomik, etnik ve siyasi istikrarsızlıklar göz önünde bulundurulmalıdır: bu bölgelerde petrol sahaları ve diğer yatırımları satın almak çok riskli olabilir. Alternatif olarak, bir riskten korunma aracı olarak gelişmiş ölkelerin petrol şirketlerinden ve enerji ile ilgili diğer şirketlerden hisse satın alınabilir.

Asya ölkeleri arasında rekabet ve işbirliğı

Sadece Çin'in enerji ihtiyacı artmakla kalmadı, aynı zamanda küresel enerji piyasasında Asya genelinde enerji talebi de arttı. Şu anda Japonya, Çin, Kore ve Hindistan'ın başını çektiğı Asya, petrolünün yüzde 60'ından fazlasını ithal etmektedir. Bu durum Asya'nın petrol arzı kesintilerine karşı kırılganlığının artmasına yol açacaktır. Bölgedeki petrol ithalatçısı ölkeler, kendi aralarında rekabetten kaçınmak için toplu bir pazarlık mekanizması kurmalıdır. Çevre teknolojilerinin geliştirilmesinde iş birliğı gibi diğer tedbirler de güçlendirilmelidir.

Çin'in Enerji Potansiyeli

Çin hükümeti için ölk ekonomisini geliştirecek konulardan biri enerji verimliliğı haline gelmiştir. Bu konunun ele alınması, ölkenin uzun vadeli çevre ve enerji

güvenliğini sağlamak ve ekonominin büyüme hızını korumak için gerekmektedir. Çin işlevsel jeolojik arama faaliyetleri yürütmektedir. Devletin toprak altının çok az araştırıldığı göz önünde bulundurulduğunda, büyük hidrokarbon yataklarının keşfi göz ardı edilemez. Buna ek olarak, petrol ve gaz rezervuarlarının yoğun bir şekilde inşası devam etmektedir. Mevcut kaynaklarla birlikte bu yedek kapasiteler, Çin'in olumsuz küresel piyasa koşullarıyla iyi bir şekilde başa çıkmasına ve zaman zaman yurtdışından yakıt alımını azaltmasına yardımcı olabilir.

Çin'in en büyük petrol ve gaz tedarikçileri Orta Doğu ülkeleridir. Çin'in ithalatında hammadde payı yüzde 50'den fazladır. Son zamanlarda, Afrika'dan, özellikle Angola'dan yapılan petrol ithalatının payı artmıştır. Anakara daha önce Çin'in bir diğer önemli petrol tedarikçisi haline gelmiş ve ülkenin petrol ithalatının yaklaşık yüzde 25'ini karşılamıştır. Çin, Çinli enerji şirketlerinin Afrika'daki yoğun çalışmaları nedeniyle Orta Doğu petrol ithalatına olan bağımlılığını azaltma yolunu izliyor. Devletin enerji oluşumu, enerji taşıyıcılarının, hammaddelerin ve deniz ticaret yollarının teslimat rotalarına doğru erişime bağlı olduğu gibi, bu da ancak ülkenin mevcut deniz filosunun deniz otoyollarını ve iletişimini korumak için oluşturulması durumunda başarılabilir. Sonuç olarak, hükümete göre ülkenin enerji güvenliğinin en iyi garantisi, petrol ve gaz hammaddelerinin boru hattı ile taşınmasıdır. Bu ilişkide en umut verici ortaklar, zengin petrol ve gaz kaynaklarına sahip, dostane komşular olan ve nispeten istikrarlı bir sosyal ve siyasi istikrara sahip Rusya Federasyonu ve Orta Asya devletleridir. Bu bölge aynı zamanda coğrafi konumu ve ÇHC'nin ithalat yapısını iyileştirecek büyük miktarda enerji kaynaklarının mevcudiyeti nedeniyle de çekicidir.

Çin ve Orta Asya Ülkeleri Arasındaki Enerji İş birliği

Devletin enerji oluşumu büyük ölçüde hammadde, enerji taşıyıcıları ve deniz ticaret yollarına erişimine bağlıdır. Orta Asya, Avrasya kıtasının ortasında, Rusya Federasyonu ve Çin arasında, çıkarlarının ve vektörlerinin, istikrarlı ve uzun vadeli kalkınma değerlerinin kesiştiği noktada benzersiz bir konuma sahiptir. Kısacası, Orta Asya Rusya için Asya'ya ve genel olarak Doğu'ya açılan bir pencere iken, Çin için Avrupa'ya ve bir dereceye kadar Batı'ya açılan bir penceredir.

Çin, 1990'lardan bu yana Orta Asya devletleriyle ilgilenmektedir ve günümüzde de bu ülkelere olan ilgisi artmaktadır. ÇHC ve Orta Asya yüzyıllar boyunca yakın ekonomik etkileşim içinde olmuştur. İpek Yolu döneminde, bu

bölgelerde yer alan devletlerin oluşumu Avrupa ve Çin arasında bir ulaşım köprüsü olarak düşünülmüştür. Bu bölgeler ekonomik, üretim ve finansal alanlarda gelişme ile karakterize edilmiştir. Sonuç olarak Orta Asya için Çin, ticaretin lokomotifi ve modern teknolojinin kaynağı olmaya devam etmiştir.

Çin ve Orta Asya arasındaki ekonomik iş birliği 19. yüzyılın ikinci yarısında azalmaya başladı, çünkü Orta Asya Rus İmparatorluğu'na katılmaya başladı ve SSCB'nin bir parçası haline geldi, bu yüzden Çin ile bağımsız ilişkilere sahip olamadı. Sonuç olarak, doğrudan ekonomik ilişkilerin kurulması ancak SSCB'nin yıkılmasından sonra mümkün olmuştur. Sovyet sonrası dönemde Çin'in ekonomi politikasının Orta Asya vektörünü analiz ederken 3 ana döneme odaklanılmaktadır.

İlk dönem, 1992-1995 yıllarını kapsamaktadır. Ticari bağların kurulması ve Çin'in Orta Asya'ya çok dikkatli bir şekilde dahil olmasıyla karakterize edilen 1990'ları kapsamaktadır. Bu dönemde Orta Asya yönelimi Çin'in dış stratejisinde görünmez kalmıştır. Çin'in sınırlı ekonomik ve siyasi perspektifleri vardı ve Orta Asya'yı Sovyetler Birliği'nin önemli bir parçası olarak görüyordu. Bu nedenle, Çin-Rusya ilişkilerinin normalleşme sürecine zarar vermekten korkuyordu. Çin'in Kırgızistan ve Kazakistan ile ekonomik ilişkileri vardı. Bu durum, SSCB dağıldığında Orta Asya'nın ekonomi politikasındaki belirsizlikten kaynaklanıyordu. Ancak Çin'in de bölgede henüz net olarak tanımlanmış bir ekonomik stratejisi yoktu.⁴

İkinci dönem ise 1996 yılından Şanghay İşbirliği Örgütü'nün kuruluşu olan 2001 yılına kadar olan dönemi kapsamaktadır. Bu dönemde Çin'in Orta Asya'daki en önemli uzun vadeli çıkarları en açık şekilde ortaya çıkmıştır. Çin'in Orta Asya'daki enerji politikasının başlangıcı, Çin teknolojisi ve Çin parasının desteğiyle yabancı petrol sahalarının geliştirilmesine yardım edilmesine izin veren "ötesine geçme" politikası olarak görünmektedir. Çin Devlet Konseyi Başbakanı Li Peng, 1997 yılında yayınladığı "Çin'in Enerji Kaynakları Politikası" başlıklı bir notta "sınırların ötesine geçme" stratejisini Pekin'in enerji diplomasisini şekillendirmede yeni bir dönem olarak nitelendirmiş ve bu stratejinin Çinli firmaları küresel elektrik piyasasına yönlendireceğini belirtmiştir.⁵

⁴ Maltsev A.E. Peculiarities of China's policy in Central Asia in the assessments of Russian and Western scientists // Comparative Politics. and No.4 (10) C.17-31.

⁵ B. Kuzyk, M. Titarenko. China-Russia 2050: Co-Development Strategy, 2006. 656 pp.

Üçüncü dönem, 11 Eylül 2001 olaylarından nispeten kısa bir süre sonra ortaya çıkmış ve günümüze kadar sürmüştür. Bu dönem, Çin'in dış ekonomik ve siyasi stratejisinde Orta Asya'nın öneminde büyük bir artış ile karakterize edilmektedir. Pekin'in amacı, Orta Asya'da kendi aleyhine koşulların oluşmasına izin vermemek, bölgenin zengin hammadde (sadece petrol ve gaz açısından değil) kaynaklarına ve muhtemelen transit güçlerine son derece serbest erişim sağlamaktır.

Sonuç olarak, eğer daha önce ilişkilerin mali boyutu Pekin için Orta Asya stratejisinde güvenlik sektörü ve diplomatik sorunlara kıyasla çok önemli değilse, içinde bulunduğumuz yüzyılın ilk on yılında Çin bölgedeki mali kalkınmayı Orta Asya'daki kendi stratejisinin ana bileşeni olarak belirlemiştir.

Pekin, bazı veya diğer planlarını uygulamak için Orta Asya ülkelerine uygun koşullarda kredi verme politikasını dinamik bir şekilde kullanmaya başladı.⁶ Çin İhracat-İthalat Bankası (Bank EXIM) esas olarak bölge ülkelerine kredi vermekten sorumludur ve krediler Çinli firmalar tarafından kullanılmaktadır. Çin ve Çinli firmalar tarafından Orta Asya'da başlatılan yatırım projelerinin ana rotası, Türkmenistan ve Kazakistan'ın petrol ve gaz sektörlerinin kilit konular olduğu hidrokarbon kaynaklarının elde edilmesidir.

Böylece, 2003'ten itibaren Çin, Kazakistan'daki çalışmalarını hızla yoğunlaştırmıştır. Çoklu planlar arasında şu planlar özellikle vurgulanmaktadır: petrol ve gaz sektöründe bir dizi büyük varlığın elde edilmesi, yılda 10 milyon ton kapasiteli Çin-Kazak petrol boru hattı "Atasu- Alaşankou" nun inşası ve işletilmesi⁷, ayrıca Kazakistan ekonomisinin diğer sektörlerinin inşasına yatırım ve kredi sağlanması.

Çin, 2006'dan bu yana benzer girişimleri Türkmenistan'da da dile getirmeye başladı ve burada özellikle iki plan üzerinde duruluyor: Bagtiyarlyk gaz sahasının (Amu Derya Nehri kıyısında) bir üretim anlaşması kapsamında geliştirilmesi ve yılda 30 milyar metreküp kapasiteli Türkmenistan-Çin gaz boru hattının inşası. Petrol ve gaz yönü Çin'in ana hedefi olmaya devam etse de Çin'in

⁶ Syroezhkin K.L. Silk Road Economic Belt Project // Baiterek. 2014. № 3 (86). pp. 16-21

⁷ Петелин Е.Н. Энергомонолит Китая с Центральной Азией // Индекс безопасности. 2011. Том: 17. № 4 (99). С.35-57. Petelin E.N. Orta Asya ile Çin'in Enerji Monoliti // Security Index. 2011. Cilt: 17. № 4 (99). s.35-57.

Orta Asya ülkelerindeki mali girişiminin ekonominin sektörlerine göre çeşitlendirilmesi de önemlidir.

Petrol ve doğalgazın yanı sıra Çin'in Orta Asya'ya olan ilgisi nükleer enerji, hidroelektrik, motorlu taşımacılık, telekomünikasyon, hidrometalurji ve kimya endüstrisini de kapsamaktadır.

Küresel ekonomik kriz Çin'in Orta Asya'yı işgal stratejisini önemli ölçüde değiştirmedir. ÇHC için asıl zorluk hidrokarbon ve diğer hammadde yataklarını keşfetmek ve Çin'e tedarik sağlamak için yeterli ulaşım altyapısını geliştirmektir. Bu değerler Çin'in ekonomik ilerlemesi ve politikası açısından önemlidir.

Kazakistan

Kazakistan petrol ve doğal gaz açısından zengindir, Çin ile doğrudan sınırı vardır ve Pekin'in en çok ilgi gösterdiği ülke konumundadır. Çin ve Kazakistan arasındaki diplomatik ilişkiler 3 Ocak 1992 tarihinde kurulmuştur. Çin, 1997 yılından itibaren Kazakistan'ın petrol ve gaz potansiyelini geliştirmeye başlamıştır. Li Peng'in Ekim 1997'de Alma-Ata'da Çin Devlet Konseyi'ne yaptığı ziyaret sırasında, promosyon hisselerinin alım satımına ilişkin anlaşmanın yanı sıra, gaz ve petrol alanında ortak çalışmaya ilişkin Çin-Kazak anlaşması da imzalanmıştır. Uluslararası satışların ardından CNPC, Kuzey-Batı Kazakistan'daki Aktobemunaigas anonim şirketinin promosyon hisselerinin %60,28'ini 325 milyon \$.⁸

«Zhanazhol», «Kenkiyak (suprasalt)» ve «Kenkiyak (subsalt)» petrol sahalarının geliştirilmesi

“CNPC - Akobemunaigas” şirketi Aktobe bölgesinin büyük bir petrol şirketi olarak görünmektedir ve 608,5 milyon ton petrol ve 146 milyar metreküp gaz jeolojik rezervine sahip Zhanazhol ve Kenkiyak sahalarının araştırmasını yürütmektedir.⁹ Bu sahalar Sovyetler Birliği döneminde keşfedilmiştir ve ortalama rezervlerle temsil edilmektedir. Rezervlerinin 121, 25 ve 28 milyon ton

⁸ Петелин Е.Н. Энергомонолит Китая с Центральной Азией // Индекс безопасности. 2011. Том: 17. № 4 (99). С.35-57. Petelin E.N. Orta Asya ile Çin'in Enerji Monoliti // Security Index. 2011. Cilt: 17. № 4 (99). s.37.

⁹ Басен Ж.Т. Экономические интересы Китая в центральной Азии // Экономическая стратегия – Центральная Азия. 2006. № 1. С.49. Basen J.T. Çin'in Orta Asya'daki ekonomik çıkarları // Ekonomik Strateji - Orta Asya. 2006. № 1. s.49.

petrol olduğu tahmin edilmektedir. 1997–2007 yılları arasında CNPC, mevduat bilgilerine yönelik araştırmalara yaklaşık 2,55 milyar dolar yatırım yaptı.¹⁰ Sahalar 2008 yılında 6 milyon ton petrol üretmiştir. Kurumsal projeler 2009 yılında 6.25 milyon ton üretim gerçekleştirmiştir.¹¹

1997 yılında CNPC, Aktobe bölgesindeki Uzen petrol sahalarını geliştirme fırsatı için 20 yıl boyunca 4,3 milyar dolar yatırım yapmaya başlamıştır.¹²

Kazakistan'ın önceki Cumhurbaşkanı Nursultan Nazarbayev'in Nisan 2009'da Pekin'e yaptığı ziyaret sırasında Astana'ya gerekli olan 10 milyar dolarlık kredinin sağlanması için bir anlaşma imzalanmıştır. CNPC bu paranın yarısını «Kazmunaigaz»'a verdi ve bunun karşılığında Nursultan Nazarbayev CNPC'ye Mangistaumunaigaz petrol şirketinin bir kısmını satmayı kabul etmiştir.

Mevcut dönemde Çin, Kazakistan'ın petrol ve gaz üretiminin yaklaşık yüzde 25'ini elinde bulundurmaktadır. Ancak sahaların neredeyse tamamı uzun süredir geliştirilmekte ve üretim limitlerini aşmış durumdadır. Sonuç olarak Çin, Kazakistan'ın yeni sığ su sahalarıyla daha fazla ilgilenmekte ve bu sahaların petrol potansiyelinden ziyade gaz potansiyeliyle ilgilenmektedir.

Kazakistan'ın Çin tarafından ya da Çin'in ekonomik yardımıyla benzer şekilde gerçekleştirilen petrol ve gaz planları, Pekin'in öncelikle petrol sahalarını özümseme ve keşfetme konusundaki açık ilgisini göstermektedir. Hesaplamalar, 2007 yılında Çinli firmaların Kazakistan'da üretilen petrolün yaklaşık 10,65 milyon tonunu ya da ülkedeki toplam petrol üretiminin yaklaşık %16,8'ini oluşturduğunu göstermektedir. 2008 yılı sonuçlarına göre bu durumda yaklaşık 13 milyon ton ya da toplam petrol üretiminin yaklaşık %18,6'sını oluşturmaktadır.

Buna ek olarak, geçtiğimiz yıllarda Çinli yapılar Kazakistan'daki petrol ürünleri pazarına büyük ilgi göstermiştir. Bununla birlikte, Çin'in buradaki varlığının olası ölçeğini tahmin etmek zordur, çünkü pazar diğer birçok ülke ve

¹⁰ Kazakistan Cumhuriyeti petrol endüstrisi. / Kazakistan'ın Petrol ve Gazı-2007: özel sayı. "Neftegazovaya Vertikal" (Rusya) Dergisi, №17, Ekim 2007. - S.71-72

¹¹ Kaynak: CNPC-Aktobemunaigas Şirketi, <http://www.cnpc-amg.kz/index.php?p=about>

¹² Mehmet Ogutsu, Xin Ma. Growing inks in energy and geopolitics China, Russia and Central Asia. http://www.dundee.ac.uk/cepmlp/gateway/files.php?file=CEPMLP_IJ_Mar08Growing_links_916741751.pdf (08.03.14).

firma için son derece caziptir. Bu nedenle, Çinli yapılar muhtemelen ilk etapta Rus ve Kazak firmalarıyla oldukça sıkı bir rekabetle karşı karşıya kalacaktır.

Gaz "segmentine" değinecek olursak, Çin şu aşamada Kazakistan'ın doğal gaz üretiminden ziyade gaz transiti alanındaki potansiyelinin daha büyük bir kısmını elinde bulunduruyor. Ayrıca, "Türkmenistan-Çin" ana gaz boru hattının devreye girmesiyle birlikte, Çin'in Kazakistan'daki gaz sahalarının keşfine olan ilgisinin artmasını engellemek mümkün değildir.

Nükleer endüstride planlar

21. yüzyılda Çin, Kazakistan'ın nükleer sektörüne artan bir ilgi göstermeye başlamıştır. Daha 2004 yılında Çin Devlet Nükleer Şirketi (CNNC)¹³ «NAC «Kazatomprom» ile 2020 yılına kadar uranyum madenciliği konusunda bir anlaşma imzalamıştır. Bu anlaşmaya Çin ve Kazakistan arasında nükleer enerji alanında stratejik iş birliği anlaşması eşlik etmiştir. Daha önce 2007 yılında iki ülke ortak nükleer yakıt üretimi konusunda anlaşmaya varmıştır.

Kazakistan'ın ÇHC'deki NGS inşaatlarına katılımına ilişkin projeler

Nisan 2009'da. «NAC «Kazatomprom» ve Çin Guangdong Nükleer Enerji Kuruluşu (CGNPC) Çin'de nükleer enerji santralleri inşa etmek üzere bir ortak girişim kurulmasına ilişkin bir belge imzaladı. Bu ortak girişimin çalışma kapsamının inşaat faaliyetlerini, genel inşaat yönetimini ve nükleer tesislerin kontrolünü içereceği varsayılmıştır. Çin-Kazakistan organizasyonunun Çin Nükleer Enerji Mühendislik Firması (Guangdong Nükleer Enerji Şirketi'nin bir yan kuruluşu) ve «NAC «Kazatomprom» tarafından eşit koşullarda finanse edilmesi planlanmıştır.

Petrol ve doğalgazın yanı sıra Çin'in Kazakistan'daki mali siyasi figürlerinin ve Çin-Kazakistan mali etkileşiminin stratejik bir rotası olan nükleer alanda Çin ve Kazakistan arasındaki ortaklığın etkinleştirilmesi, derinleştirilmesi ve genişletilmesinin istikrarlı yönü, gelecekte Çin'in Kazakistan'ın nükleer alanındaki varlığının ölçeğinin, son kritere göre, petrol ve doğalgaz alanından daha az olmayacağını belirtmek için tüm nedenler vardır. Pekin nükleer enerji

¹³ China National Nuclear Corporation / CNNC.

oluşumuna öncelikli önem vermekte ve 2030 yılına kadar 100 yeni nükleer enerji santrali kurmayı beklemektedir.¹⁴

Kırgızistan

Çin'in Kırgızistan'a olan ilgisi, iki devlet arasındaki diplomatik ilişkilerin başlangıcından bu yana esas olarak ticaret alanında olmuştur. Aslında Pekin, komşu cumhuriyeti Orta Asya ve Sovyetler Birliği'ne ticaretin yayılması için stratejik bir trampelen olarak görmeye başlamıştır. Bununla birlikte, 2004 yılına kadar Çin-Kırgızistan ticaretinin boyutu ihmal edilebilir düzeydeydi.

Elektrik sektöründeki planlar

Kırgızistan yılda yaklaşık 142,5 milyar kWh'lik büyük bir hidroelektrik potansiyeline sahiptir, ancak yılda sadece yaklaşık 10 milyar kWh fiilen üretilmektedir. Sovyet dönemi de dahil olmak üzere, bu rezerv yüzde 10'dan daha az uygulanmıştır. Bu durum dikkate alındığında, Çin'in Kırgızistan sınırındaki Sincan Uygur Özerk Bölgesi (XUAR)'da sanayi üretimini artırma kriterine göre, hidroelektrik santrallerinin inşasına ve Kırgız Cumhuriyeti'nden elektrik tedarikine neden ilgi göstermeye başladığı anlaşılabilir olmuştur. Çin'in Kırgızistan'ın hidroelektrik sektöründe amaçlanan girişimi "geleceğe yönelik planlar" tartışmasının ötesine geçmezken daha umut verici planlar arasında sadece Narın Nehri'nde iki küçük hidroelektrik santrali inşa etme planı vurgulanmaktadır.

Oş bölgesinde (güney Kırgızistan) kömür madeni

2006 yılında bölgede kömür madenciliği alanında Çin-Kırgız ortak girişimi "Periti Koal" kurulmuştur. Kuruluş genellikle her yıl en az 41.000-ton kömür üretmekte ve yaklaşık 18.000 ton ihraç etmektedir.¹⁵ Bu planın uygulanmasında

¹⁴ Китай будет поставлять в Казахстан еще больше урана. / Информационный сайт «Инвестиции – Бизнес – Консалтинг» (Россия), 6 мая 2009 года Çin Kazakistan'a daha da fazla uranyum tedarik edecek. / Information site " Yatırımlar - İş - Danışmanlık" (Rusya), 6 Mayıs 2009, <http://www.ibk.ru/51512.html>

¹⁵ СП «Перити коал» добыло в Алайском районе 41 тыс. тонн угля. / Информационно-аналитическое бюро «Фергана АКИ-пресс» (Кыргызстан), 2

Çin yatırımları 4 ila 8 milyon ABD doları arasında oluşma fırsatına sahip olmuştur.

Petrol ve gaz endüstrisindeki planlar

Kırgızistan'da sanayileşmiş petrol ve gaz rezervleri bulunmamıştır. Ülkedeki kanıtlanmış petrol rezervi sadece 6,3 milyon ton ve gaz rezervi ise 6 milyar metreküptür. Aynı zamanda Kırgızistan yılda yaklaşık 70-90 bin ton petrol üretirken 16, gaz üretimi ihmal edilebilir düzeydedir ve yılda 25 milyon metreküpü geçmemektedir. Tüm bunlar göz önünde bulundurulduğunda, Çin'in Kırgızistan'ın petrol ve gaz sektörüne bir bütün olarak ilgisi yok denecek kadar azdır. Enerji maliyetlerinin yüksek olduğu 2008 sonbaharından önceki mevcut duruma rağmen, Çin üretimi Kırgız ekonomisinin petrol ve gaz sektöründe bir yer edinmek için çaba sarf etmiştir.

Teorik olarak, Çin'in Kırgızistan'a artan ilgisi, ekonominin hidroelektrik ve madencilik sektörlerinin yanı sıra ulaşım ve iletişim alanlarındaki derin projelerle ilişkilendirilebilir. Ancak pratikte, Çin'in daha önce tanımlanan sektörlerdeki büyük planlarını uygulama olasılığını önemli ölçüde azaltan tam bir faktör döngüsü vardır.

Kırgızistan'ın aynı hidroelektrik potansiyelinin, Çin'in tüm cazibesine rağmen, mümkün olan en kısa sürede kullanılması pek olası değildir. Bişkek'in büyük hidroelektrik tesisleri inşa etme projeleri etrafında çok karmaşık bir durum vardır ve bu durum Kırgızistan'ın sadece Özbekistan'la değil, belki de Kazakistan'la olan ilişkilerini de karmaşıklaştırma tehdidinde bulunmaktadır. Taşkent ve Astana, Kambarata HES'in planlanan inşaatının en azından bölgenin su dengesini bozacağına ve ekolojiye ve tarım sektörüne geniş çaplı zarar vereceğine inanmaktadır. Kırgızistan'da oluşan Syr Darya Nehri'nin su

февраля 2008 года, JV "Periti koal" Alai bölgesinde 41 bin ton kömür çıkardı. / Bilgi-analitik büro "Fergana AKI-press" (Kırgızistan), 2 Şubat 2008, <http://www.fergana.akipress.org/?id=26971>

¹⁶ В. Тимирбаев. Россия на 90% обеспечивает потребность Киргизии в нефтепродуктах. / Газета «Моя столица» (Кыргызстан), 18 января 2008 года, V. Timirbaev. Rusya Kırgızistan'ın petrol ürünleri ihtiyacını yüzde 90 oranında karşılıyor. / "Başkentim" gazetesi (Kırgızistan), 18 Ocak 2008, <http://www.centrasia.ru/newsA.php4?st=1200690300>

kaynaklarının en büyük tüketicisi olan Özbekistan, bu proje konusunda özellikle katı bir tutum sergilemektedir.

Tacikistan

Çin Halk Cumhuriyeti ile Tacikistan Cumhuriyeti ("TC") arasındaki diplomatik ilişkiler 4 Ocak 1992 tarihinde başlamıştır. Aynı dönemde, 21. yüzyılın ilk on yılının yarısına kadar, Çin'in Tacikistan'daki ekonomik nüfuzu oldukça sembolikti, sadece mekik satışlarıyla sınırlıydı, dahası önemsiz ölçekteydi.

1992-2003 yılları arasında Çin-Tacik ticaretinin yıllık büyüklüğü 5-15 milyon USD arasında dalgalanmıştır. 1990'larda ve 21. yüzyılın başlarında Çin-Tacik mali ilişkilerinin zayıflığı, esas olarak 1992-1996 döneminde Tacikistan'da yaşanan iç savaştan ve ardından devletin kırılğan iç siyasi durumundan kaynaklanıyordu: oldukça zor ve uzun bir sivil anlaşma belirleme süreci. Buna ek olarak, Çin ve Tacikistan Cumhuriyeti'nin coğrafi izolasyonu, Çin-Tacik ilişkilerinin oluşumunu zorlaştıran önemli bir koşuldur.

Tacikistan'ın yakıt ve enerji kaynakları

Tacikistan yakıt kaynakları bakımından zengin değildir. Sadece belirli termal kömür rezervleri vardır. Cumhuriyette 30'dan fazla kömür yatağı tespit edilmiş ve çeşitli derecelerde incelenmiştir; tahmini kaynaklar yaklaşık 3,7 milyar ton ve kayıtlı rezervler 714 milyon tondur.

Ancak, mali ve teknik sorunlar nedeniyle kömür madenciliği asgari düzeye indirilmiştir; birkaç küçük yatakta küçük hacimlerde açık ocak madenciliği yapılmaktadır. Cumhuriyetin kendi içinde, ticari kömür üretimi cumhuriyetin kuzeyindeki Shurabskoye linyit yatağında ve küçük miktarlarda gerçekleştirilmektedir.

«Güney-Kuzey» yüksek gerilim enerji nakil hattının inşası

2006 yılında Çinli Tebian Electric Apparatus Stock Company (TBEA) şirketi 350 kilometreden daha uzun olan «Güney-Kuzey» 500 enerji nakil hattının inşaatına başladı. Bu enerji nakil hattı, eyaletin güney ve kuzey kesimlerini ortak bir güç kaynağı konseptine bağlayacaktır. Plan, Çin EXIM Bankası tarafından 267 milyon dolar tutarında finanse edilmektedir.

Çin'in Tacikistan'daki ekonomik varlığının ölçeği giderek artıyor ve ülke ekonomisinin büyüklüğü göz önüne alındığında önemli görünmektedir. Çin özellikle elektrik enerjisi endüstrisi, ara bağlantı ve ulaşım iletişiminin

oluşumunda önemli bir rol oynamaktadır. Çin'in Orta Asya devletlerinin ekonomilerini karmaşık bir şekilde istila etme ve güçlendirme planının Tacikistan örneğinde daha görünür olduğuna dair bir his vardır.

Tacikistan'ın koşullarında elektriğin endüstriyel temelinin sadece hidroelektrik olabileceği göz önüne alındığında, bu durum Çin'in hidroelektrik santrallerinin inşasına olan yüksek ilgisini ifade edecektir. Tacikistan'ın hidroelektrik sektöründeki Çin yatırımlarının güçlendirilmesi ancak Orta Asya'daki su ve enerji sorununun çözülmesi halinde mümkün olacaktır. Sorun, Özbekistan ve Türkmenistan Cumhuriyetlerinin Tacikistan'da oluşan Amu Derya su kaynaklarının önemli tüketicileri olmaları ve Tacikistan'da büyük hidroelektrik santrallerinin (özellikle Rogun hidroelektrik santrali) inşasına, diğer olumsuz sonuçlara ek olarak, bunun keskin bir su kıtlığına neden olacağı varsayımıyla karşı çıkmalarıdır.

Gelecekte Çin, ikili ilişkilerin ve ŞİÖ bünyesindeki bölgesel ortaklık mekanizmasının yardımıyla, su ve enerji sorununa karşılıklı olarak kabul edilebilir bir sonuç bulunmasına yardımcı olabilir. Buna ek olarak, özellikle küresel kriz sırasında para kaynaklarının kritik kıtlığı koşullarında, Özbekistan, Türkmenistan ve Tacikistan'ın eski birlik içinde geliştirilen enerji ve su kaynakları değişim planını yeniden kurma konusunda bir anlaşmaya varma olasılığını dışlamak mümkün değildir.

Özbekistan

Özbekistan Cumhuriyeti (ÖC), ÇHC'nin diplomatik ilişkiler kurduğu ilk Orta Asya ülkesi olmasına rağmen (1992, 2 Ocak), 21. yüzyılın ortalarına kadar ÇHC Özbekistan'da ekonomik olarak güçlenmek için aktif bir girişimde bulunmamıştır. Özbekistan'ın ŞİÖ'nün oluşumunda yer aldığı 2001 yılı da dahil olmak üzere, bu durum Çin'in cumhuriyetteki mali varlığında hızlı ve önemli bir artışa yol açmamıştır.

2004 yılında Çin Devlet Başkanı Hu Jintao'nun Taşkent'i ziyareti sırasında, devletler arasında bir ortaklık derecesi kurulmuş, özellikle görüşme Özbekistan'daki Çin projeleri üzerine olmuştur. Sonuç olarak, 2005 yılında, 600 milyon doları petrol ve gaz sektörüyle ilgili olmak üzere, yaklaşık 1,5 milyar dolar değerinde 20 yatırım anlaşması, kredi anlaşması ve sözleşme aynı anda imzalanmıştır.

Petrol ve gaz sektöründeki planlar

Çin'in Özbekistan'ın petrol ve gaz sektörüne girmesinin başlangıcı, Çin Devlet Petrol ve Gaz İşletmesi ile «Özbekneftegaz» Holding Şirketi'nin bir ortaklık anlaşması imzaladığı 2004 yılı olarak değerlendirilmelidir.

CNPC, Özbekistan'ın petrol ve gaz alanında tam bir plan döngüsünü gerçekleştirmeyi beklemektedir. Bu planların çoğu hala ön aşamadır. Tek özellik, Haziran 2008'den beri uygulanmakta olan "Türkmenistan-Çin" ana gaz boru hattının Özbek bölümünü inşa etme planıdır. Bunlar; Fergana Vadisi'ndeki (Özbekistan'ın doğusundaki Fergana, Andican ve Namangan bölgeleri) petrol sahalarının incelenmesine dair projeleridir.

Özbekistan'ın Fergana Ovası'nda 90 yılı aşkın süredir işletilen ve sürdürülebilir bir şekilde günde yaklaşık 2 ton petrol sağlayan 500'den fazla düşük borçlu petrol sahası bulunmaktadır. 2006 yılında Çin Devlet Petrol ve Gaz Arama ve Araştırma Kuruluşu (CNODC, CNPC'nin bir yan kuruluşu) «Özbekneftegaz» ile Fergana petrol ve gaz bölgesinde arama çalışmaları yürütmek üzere bir sözleşme imzalamıştır.

Aynı zamanda, 2007 yılında «Özbekneftegaz» ve CNPC, Namangan bölgesindeki Mingbulak sahasının ortaklaşa araştırılması ve daha fazla incelenmesi konusunda ortaklığın temel ilkeleri üzerine bir anlaşma imzalanmıştır.

Türkmenistan-Çin doğalgaz boru hattının Özbek bölgesinin inşası

Haziran 2008'de Buhara bölgesinde (Özbekistan'ın batısında) her biri 525 km uzunluğunda 2 eşzamanlı koldan oluşan "Türkmenistan-Çin" doğalgaz boru hattının Özbek bölgesinin inşasına başlanmıştır. Planın işletmecisi 2007 yılında kurulan Çin-Özbek ortak girişimi Asia Trans Gaz Ltd. Şti. Özbekistan'ın planın uygulanması için yetkili organı «Özbekneftegaz» olurken, Çin'in planı Trans-Asia Gas Pipeline Co. Ltd. (CNPC'nin bir yan kuruluşu) tarafından kontrol edilmektedir.

Proje, CNPC yatırımlarının hesaplanmasına göre yürütülmektedir. "Türkmenistan-Çin" gaz boru hattının Özbek bölgesinin 1. kolunun fiyatının 244,35 milyon dolar olması beklenirken 2009 yılında, incelenen yatırımların büyüklüğü muhtemelen 35 milyon dolardan az olmamıştır.

Elektrik sektörü planları, küçük hidroelektrik santrallerinin (SHPPs) inşasını içermekte ve Çin'in EXIM Bank'ından alınan kredilerle Özbekistan Su ve Tarım Kaynakları Bakanlığı'na bağlı bir Özbek firması olan Uzsuvenargo tarafından uygulanmaktadır.

Çin, 2006 yılından bu yana Özbekistan'da bir dizi enerji sektörü projesini finanse etmektedir. Bu projeler Özbekistan'ın 41 küçük hidroelektrik santralini faaliyete geçirme projesinin bir bölümünü temsil etmektedir.

21'inci yüzyılın bu siyasi figürlerinin sonuçları, sadece bölgedeki petrol ve gaz sahalarının keşif ve araştırma lisanslarının önemli bir kısmı değil, aynı zamanda Orta Asya-Çin gaz ve petrol boru hattı ve Kazakistan-Çin petrol ana hattı oldu ve bunun sonucunda ülke bölgeden yılda 65 milyar m 3 gaz ve 20 milyon ton petrol elde etmeyi beklemektedir.

Çin'in hedefi, devletin mali oluşumu ve sosyal sürdürülebilirliğidir. Ülkenin batı bölgelerini keşfetme planı, Çin için Orta Asya'nın değerini arttırmıştır ve enerji açısından büyük önem taşımaktadır.

Türkmenistan

İki devlet arasındaki diplomatik ilişkiler 6 Ocak 1992'de Sovyetler Birliği'nin dağılmasından hemen sonra başlatılmış olmasına rağmen, 21. yüzyıla kadar Çin Türkmenistan'da herhangi bir özel girişimde bulunmamıştır.

Türkmenistan Devlet Başkanı'nın Nisan 2006'da Çin'e yaptığı ziyaret sırasında 7 ikili belge imzalanmış olup, bunlardan en önemlisi Türkmenistan Petrol ve Gaz Endüstrisi ve Mineral Kaynaklar Bakanlığı ile Çin Ulusal Petrol Şirketi (CNPC) arasında petrol ve gaz sektöründe ortak çalışmaya ilişkin bir anlaşmadır. Çinli firmaların Türkmenistan'da hem karada hem de Hazar Denizi açıklarında petrol ve gaz sahaları aramasına izin verildi. Bu ortak çalışma anlaşması çerçevesinde, Türkmenistan'dan Çin'e bir gaz boru hattı inşa etme ve Türkmen gazını Çin'e satma planının uygulanması konusunda anlaşmaya varıldı.

Türkmenistan, gaz nakil yolları projesinde Rusya'ya olan bağımlılığını radikal bir şekilde azaltmaya çalıştı ve ayrıca sadece hammadde bölümleriyle değil, kendi ekonomisinin tam oluşumuyla ilgilendi. Özellikle, Çin ve Türkmenistan'ın stratejik çıkarlarının yakınlaşması bu durumu önceden belirlemiş, daha önce bahsedilen tüm anlaşmaların imzalanmasından sonra, Çin'in Türkmenistan'a mali nüfuzu hızla artmış ve petrol ve gaz sektörünün yanı sıra Aşkabat için birincil öneme sahip diğer alanların tamamını etkilemeye başlamıştır.

Türkmenistan'da 2009 yılı başı itibariyle 17 Çin-Türkmen ortak şirketi tescil edilmiş olup 46'dan fazla yatırım planı uygulanmaktadır. Türkmenistan ekonomisindeki Çin ekonomik kaynaklarının toplam büyüklüğünün, yaklaşık 707 milyon doları kredi ve yaklaşık 446 milyon doları yatırım olmak üzere 1,1 milyar dolardan az olmadığı tahmin edilmektedir. Buna ek olarak,

Türkmenistan'daki Çin ekonomik kaynaklarının bir kısmı (yaklaşık 200 milyon dolar - yaklaşık 1,5 milyar yuan) Çin'in devlet para birimine aktarılıyor. Çin ekonomik kaynaklarının ana kısmı petrol ve gaz sektörüne yöneliktir.

Petrol ve gaz sektöründeki planlar

Türkmenistan'ın petrol kaynakları ve ihracat kapasitesi çok büyük değildir ve Çin için en önemli ilgi Türkmenistan'ın mavi yakıtındadır. Tüm eski Sovyet coğrafyasında Türkmenistan, gaz alanında büyük bir ihracat potansiyeline sahip tek devlettir ve üretilen "mavi yakıtın" önemli bir kısmını (3/4'ünden fazlasını) ithal etme imkanına sahiptir. Bunun başlıca nedeni, Türkmen analizlerine göre yaklaşık 25 trilyon metreküp olan katı gaz rezervleridir.¹⁷

«Bagtiyarlyk» yakınlığında bir gaz işleme tesisi inşaatı

İki ülke arasında 2007 yılında varılan bir anlaşma uyarınca CNPC, yılda 5 milyar metreküp gaz işleme kapasitesine sahip bir gaz işleme tesisinin inşaatına başladı.¹⁸ Gaz işleme tesisi, «Türkmenistan-Çin» gaz boru hattı üzerinden Çin'e sevk edilmek üzere gazın birincil işleminden geçirilmesi konusunda uzmanlaşmıştır.

2001 yılında "Turkmenneft" ve Lan-Chou Petrokimya Mühendislik Şirketi, 22,2 milyon dolar karşılığında Türkmenistan'a 2 sondaj yapısının üretimi ve tedariki konusunda bir anlaşma imzalamıştır; ¹⁹ 2002 yılında Türkmenistan

¹⁷ Туркмения оценивает запасы нефти в 20,8 млрд. т и газа 24,6 трлн. куб. м. / Электронная версия ежемесячного журнала «Нефть и газ Евразии» (Россия), 21.04.2008, Türkmenistan petrol rezervlerini 20.8 milyar ton, gaz rezervlerini ise 24.6 trilyon metreküp olarak tahmin etmektedir. / Aylık "Neft i gaz Yevrazii" (Rusya) dergisinin elektronik versiyonu, 21.04.2008, <http://www.oilandgaseurasia.com/ru/news/p/0/news/2198/>.

¹⁸ Информационный портал «ЦентрАзия» (Россия), 08.01.2009 года, Bilgi portalı "CentrAsia" (Rusya), 08.01.2009, <http://www.centrasia.ru/newsA.php?st=1231406460>

¹⁹ В.С. Фроленков. Современные торгово-экономические отношения КНР с центральноазиатскими странами-членами ШОС и Туркменистаном. / Институт Дальнего Востока РАН. – Москва: ИДВ РАН, 2009 год. – С.166. VS. Frolenkov.

yönetimi CNPC ile Türkmengaz'a 52,4 milyon dolar karşılığında 4 adet sondaj yapısı tedariki için bir sözleşme imzalamıştır.²⁰

Çin'in Türkmenistan'daki varlığını artırma arzusu, özellikle Çinli firmaların ülkede sadece 2006-2009 yıllarında oldukça güçlü bir konum elde etmeyi başardığı gerçeğini dikkate alırsak, istikrarlı görünmektedir. Aynı zamanda Çin, özellikle petrol ve gaz sektöründe Türkmen ekonomisinin ana bağışçısı olarak yer almaktadır.

Çin ve Türkmenistan, Eylül 2013'te Türkmen-Çin doğalgaz boru hattının A ve B kollarının güvenli ve sürdürülebilir bir şekilde işletilmesinin yanı sıra Amu Derya Nehri kıyısındaki gaz sahalarının araştırılmasına yönelik bir planın uygulanmasını sağlayacak kararları onaylamıştır. Ülkeler, C kolunun inşaatının tamamlanması ve gazın mümkün olan en kısa sürede teslim edilmesi ve D kolunun inşaatının 2016 yılında tamamlanmasını sağlamak için birlikte çalışmayı kabul etmiştir.

Ekim 2013'te Türkmenistan, Türkmenistan-Özbekistan-Kazakistan-Çin doğalgaz boru hattının Türkmenistan bölümünün inşaatını tamamladığını açıklamıştır. Gelecekte, Çin'in Türkmenistan'a olan ekonomik ilgisi esas olarak petrol ve gaz sektörüne odaklanacak, gaz üretimi ve Çin'e ihracatı üzerinde yoğunlaşacaktır. Çin'in Türkmen ekonomisinin diğer sektörlerindeki varlığı, Türkmenistan'ın hidrokarbon kaynaklarına erişimi sağlayacaktır. Çin'in Türkmenistan'ın petrol ve gaz sektöründeki yatırım girişimi, küresel kriz ve düşük enerji maliyetleri koşullarında bile artacaktır.

Çin'in Orta Asya Ülkeleri ile Enerji İş birliğinin Sorunları ve Beklentileri

ÇHC'nin Orta Asya'daki enerji politikasının uygulanmasında bir dizi zorluk bulunmaktadır. İlk olarak, kendi şirketlerinin bölgedeki enerji kaynaklarına erişimine de dahil olan Batılı ülkelerin stratejisi bir meydan okumadır. Çin'in

ÇHC'nin ŞiÖ'nün Orta Asya üyesi ülkeleri ve Türkmenistan ile modern ticari ve ekonomik ilişkileri. / Rusya Bilimler Akademisi Uzak Doğu Araştırmaları Enstitüsü. – Moskova: IFES RAS, 2009. – S.166.

²⁰ Газопроводы: состояние и перспективы. / Электронная версия журнала «Нефтегазовая вертикаль» (Россия), 2007 г., № 20, Gaz boru hatları: durum ve beklentiler. / “Нефтегазовaya Vertikal” dergisinin elektronik versiyonu (Rusya), 2007, Sayı 20, <http://www.ngv.ru/article.aspx?articleID=24929>

buradaki rekabet avantajı, ortaklık için herhangi bir sosyo-politik veya sosyal kriter belirlememesi, çıkar çevresinin yalnızca finansal olmasıdır. İkinci olarak, bu zorluk, bölge dışı güçlerle iş birliği içinde kendi dış politika seçeneklerini açık tutmaya çalışan Orta Asya ülkelerinin dengeleyici eylemleriyle karakterize edilebilir.

Enerji politikasının uygulanmasında, Çin'in politika yapımcılarının bir kaç konuya dikkat etmesi gerekmektedir. İlk olarak, Batılı ülkelerin stratejisi bir meydan okuma gibi görünmektedir. Orta Asya geleneksel olarak farklı güçlerin çıkarlarının çatıştığı bir arena olmuştur. Bu sahnede Çin'in yanı sıra Rusya Federasyonu, Hindistan, AB, ABD ve Türkiye gibi küresel güçler de yer almaktadır.

Kendi dış politika perspektiflerini açık tutma eğiliminde olan Orta Asya devletlerinin dengeleyici eylemleri, Çin'in bölgedeki enerji politikasının uygulanmasının önünde bir engel olarak görünmektedir. Bölge devletlerinin büyük güçlerle ilişkilerinde dengeyi koruma ve kendi bağımsızlıklarını koruma arzusu, Çin'in Orta Asya'daki etkisini artırma çabalarını en aza indirmektedir. Orta Asya ülkelerinin stratejisi, diğer yatırımcılar pahasına Çin'in gücünü eşitlemeye yöneliktir.

ÇHC ve Orta Asya, 3.300 kilometrelik ortak sınırı paylaştıkları ve kültürel bağlarla da birleştikleri için daha yakın siyasi ilişkiler kurmaktadır. Çin'in OAC'deki politika yapımcılarının ana alanları şunlardır:

- barışçıl ve iyi komşuluk ilişkileri;
- karşılıklı fayda ve ortak kazanç ilkesine dayalı işbirliği;
- Orta Asya halkının diğer ülkelerin iç işlerinde tarafsızlık tercihine saygı duymak;
- bağımsız egemenliğe saygı duymak ve bölgesel istikrarı güçlendirmek.

ÇHC lideri Xi Jinping, Eylül 2013'te dört Orta Asya cumhuriyetine - Türkmenistan, Kazakistan, Kırgızistan ve Özbekistan - ulusal ziyaretler gerçekleştirdi.²¹ ÇHC için bölge turunun ana hedefi enerji alanında anlaşmalar imzalamaktı. On günlük gezi, Pekin'in bu ülkelerin zengin enerji kaynaklarına artan ilgisini bir kez daha kanıtladı ve ÇHC'nin Orta Asya devletleriyle ortaklığının umut verici nüanslarının altını çizmiştir.

²¹ Лиллис Д. Китай укрепляет политико-экономическое влияние в Центральной Азии.- Режим доступа: Lillis D. Çin Orta Asya'daki siyasi-ekonomik etkisini güçlendiriyor.- Erişim adresi: <http://russian.eurasianet.org/node/60289> (28.02.14)

Orta Asya ziyaretinin ilk hedefinin Türkmenistan olması mantıklı ve kesinlikle anlaşılabilir bir durum. *Öncelikle*, Türkmenistan şu anda Çin'in ana gaz tedarikçisidir ve Çin, Türkmenistan'ın gaz pazarının en büyük ihracatçısıdır. Türkmenistan 2013 yılı Ağustos ayı sonunda Çin'e 60 milyar 645 milyon m³ gaz sevkiyatı gerçekleştirmiştir ki bu rakam iki ülke ekonomisi için de son derece önemlidir.

İkinci olarak, Türkmenistan finansman açısından (Kazakistan Cumhuriyeti'nden sonra) bölgedeki ikinci güçtür. İçinde bulunduğumuz dönemde Çin'in Türkmenistan'a verdiği toplam kredi miktarı yaklaşık 10 milyar doları aşmaktadır.²²

Üçüncü olarak, Çin ve Türkmenistan'ın ikili ilişkilerin stratejik ortaklık formatına taşınmasına ilişkin bir Deklarasyon imzalaması gerekiyordu.

Sözde imzalanan bu deklarasyonun içeriği, iki devletin stratejik ortaklığının esas olarak enerji sektöründeki işbirliğine dayanacağını kesin bir şekilde ortaya koymaktadır. Daha doğrusu, Çinli firmaların Türkmenistan'ın sahalarının keşfine katılımı ve Türkmen gazının Çin'e sevkiyatının artırılması.

Xi Jinping'in sadece Türkmenistan'a yaptığı iki günlük ziyaret sırasında 13 belge imzalandı. Bunların büyük bir kısmı, "Orta Asya - Çin" yönünde yeni bir doğalgaz boru hattının inşasının hızlandırılması, boru hattının üçüncü dizisinin ("C") devreye alınmasının hızlandırılması ve dördüncü dizinin ("D") inşası için imzalanan kağıtlara değindi. Önemli işlemlerden biri, Türkmengaz ile CNPC arasında yılda 25 milyar m³ ek gaz tedariki için anlaşma imzalanmasıdır, bu şekilde on yılın sonunda Çin'e yıllık gaz tedarikinin 65 milyar m³'e çıkması mümkündür.²³ Yeni bir Türkmenistan-Çin boru hattı inşa etmek için şimdiye kadar umut verici bir anlaşma imzalandı.

²² Сыроежкин К.Ф. К итогам визита Си Цзиньпина в Центральную Азию: Туркменистан.- Режим доступа: Syroezhkin K.F. Xi Jinping'in Orta Asya ziyaretinin sonuçlarına: Türkmenistan.- Erişim adresi: <http://carnegieendowment.org/2013/09/12/к-итогам-визита-си-цзиньпина-в-центральный-азию-узбекистан/gnwt?reloadFlag=1#> (31.03.14)

²³ Гентер Р. Китай решительно укрепляет свои позиции в Туркменистане. Genter R. Çin, Türkmenistan'daki konumunu kararlı bir şekilde güçlendiriyor. Erişim adresi: <http://www.chrono-tm.org/2013/09/kitay-reshitelno-ukreplyaet-svoi-pozitsii-v-turkmenistane/> (29.03.2014)

Orta Asya ziyaretinin bir diğer hedefi Kazakistan Cumhuriyeti'ydi ve Devletin bölgedeki ve uluslararası arenadaki önemi göz önüne alındığında, ziyaretin sebepsiz olmadığı görülmüyordu.

Xi Jinping'in Kazakistan ziyaretinin sonuçlarına göre, toplam 30 milyar dolar değerinde 22 anlaşma imzalanmıştır.²⁴ Çin ziyaretinin en önemli sonucu CNPC'nin Kaşagan projesindeki %8,33'lük hissesi oldu. Çin'in Hazar kıyısına girme arzusu, Kaşagan planındaki payı için 5 milyar dolar ödediği ve Kaşagan araştırmalarının bir sonraki adımını finanse etmek için 3 milyar dolar ayırdığı 8 milyar dolar karşılığında gerçekleşmiştir.

Çin'in ilgisini neyin etkilediği kesinlikle anlaşılabilir. Öncelikle, bu Kazakistan'ın gelecek vaat eden sahalarından biridir ve bu nedenle bu plana katılım, Çin'in Doğu ve Afrika ülkelerinden gelen petrol kaynaklarıyla olan bağlantısının azaltılmasına göre Çinli firmaların önünde büyük potansiyeller açmaktadır. Buna ek olarak, bu siyah altının boru hatlarının bir kısmı aracılığıyla doğrudan Kazakistan'dan Çin'e akacak olması çok önemlidir. İkinci olarak, Kazakistan'daki gaz ve petrol üretiminde Çin'in payı önemli ölçüde artacaktır.

Özbekistan, Xi Jinping'in Orta Asya ülkelerine yaptığı gezinin üçüncü durağı oldu. Aynı zamanda bu ülke, 31 belge ile imzalanan antlaşma ve anlaşma sayısı ve 15 milyar dolar değerinde satın alınan yatırım miktarı bakımından lider oldu.²⁵

Çin hükümetinin Orta Asya'ya yönelik dış stratejisinde üç tez vurgulanmaktadır:

- ÇHC ve komşu devletler uzun bir ikili ilişkiler geçmişine sahiptir ve ortak bir tarihsel paylaşımı paylaşmaktadır;
- ÇHC, tüm ülkelerin bağımsız seçimlerine saygı duyar ve onlar tarafından seçilen oluşum yolunu desteklemeye hazırdır;

²⁴ Сыроежкин К.Ф. Экономический пояс на Шелковом пути...с китайскими иероглифами.// Байтерек, 2014, №3(86) – с. 17. Syroezhkin K.F. İpek Yolunda Ekonomik Kuşak...Çince karakterlerle // Baiterek, 2014, No. 3(86) - s. s.17

²⁵ Мураталиева З. Итоги визита председателя КНР Си Цзиньпина в страны Центральной Азии. – Режим доступа: Muratalieva Z. Devlet Başkanı Xi Jinping'in Orta Asya ziyaretinin sonuçları. - Erişim modu: <http://www.analitika.org/international-affairs/geo/2625-itogi-vizita-predsdatelya-kr-si-czinpina-v-strany-centralnoy-azii.html> (31.03.14)

- ÇHC bölge meselelerinde üstünlük elde etmeyi beklememekte ve bir etki alanı yaratmaya çalışmamaktadır.

Genel olarak tüm bunlar, Çin'in Orta Asya'da en büyük etkiye sahip olan ABD ve Rusya'yı küresel yatırımcıların gözünden düşürdüğü anlamına gelmektedir. Aynı zamanda Çin, ABD ve Rusya'nın yaptığı gibi kendi yatırımlarını sosyo-politik kriterlere bağlamıyor ve bu nedenle en uygun finansal ortak olarak görünüyor. Bu koşullar göz önüne alındığında, mümkün olan en kısa sürede hem ticaret ve yatırımlar alanında hem de Çin'in Orta Asya devletlerinin petrol ve gaz sektöründeki ulaşım ve lojistik, boru hattı ve diğer planların uygulanmasındaki rolü alanında önemli değişiklikler olması muhtemeldir ve 21. yüzyılın bu bölge için, belki de Rusya Federasyonu için Çin'in yüzyılı olacağı inkar edilemez.

Sonuç

Çin Halk Cumhuriyeti dünyanın önde gelen ekonomik beklentisidir. Ülkede enerji tüketimi ile ekonomik kalkınma arasında bir denge vardır. Pekin'in sanayi sektörünün gelişmesini, ülkenin yaşam standartlarının iyileştirilmesini ve kentleşmeyi hedefleyen politikasını uygulamak için enerji kaynakları sıkıntısı sorunu artacaktır.

ÇHC enerji kompleksinin özelliği, enerji dengesindeki %70'lik kömür miktarıdır. Yakın gelecekte devletin yakıt enerji dengesinin yapısı değişmeyecektir: gaz, petrol, kömür ana enerji kaynakları olacaktır. Buna rağmen Çin, nükleer enerji, yenilenebilir enerji kaynaklarının (güneş, rüzgar ve hidroelektrik) kullanımı gibi yeni enerji türlerinin kullanımını genişletmeyi hedeflemektedir. Temiz, çevre dostu enerji türlerindeki artış, hidrokarbon kullanımında önemli bir artış olmadan ülke ekonomisinin hızlı bir şekilde büyümesini sağlayacaktır.

Çin'in Orta Asya'daki enerji stratejisi, Pekin'in bölgenin önemine dair artan farkındalığına dayanmaktadır. Bu politikanın 21. yüzyılın ilk on yılındaki sonuçları sadece bölgedeki petrol ve doğal gaz sahalarını arama ve işletme ruhsatlarının paylaşımı değil (2001 yılının başlarında Çinli şirketler yaklaşık 3 milyar ton petrol ve 2 trilyon m³ doğal gaz rezervini araştırma ruhsatına sahipti), aynı zamanda Orta Asya-Çin doğal gaz boru hattı ve Batı Kazakistan-Çin petrol ana hattı oldu.

Çin şu anda enerji sektöründe zorluklarla karşı karşıyadır: kişi başına düşük enerji tüketimi, yüksek enerji maliyetleri, enerji ithalatına yüksek bağımlılık. Bu nedenle Çin yönetimi enerji sorunlarına ve uygun bir enerji stratejisinin oluşturulmasına büyük önem vermektedir. Dünyanın en büyük enerji alıcısı ve

üreticisi olan Çin, bu alanda çeşitli uluslararası örgütler ve entegrasyon topluluklarıyla (OPEC, APEC, IEA, vb.) birlikte çalışmaktadır. Bu, tam teşekküllü bir diyalog kurma, enerji güvenliği konularını ele alma, ortaklıkları güçlendirme ve ortak oluşumu teşvik etme yönünde önemli bir adım olarak görünmektedir. Ancak, tecrübelerin de gösterdiği gibi, ÇHC'nin uluslararası örgütlerdeki desteği, devletin enerji sektörünün oluşumunda önemli sonuçlara yol açmamaktadır.

ÇHC, finansal kalkınmaya ve sosyal sürdürülebilirliğe öncelik vermektedir. Bu nedenle, ülkenin batı bölgelerini keşfetme planı, Çin için Orta Asya'nın değerini artırmıştır ve enerji planları bu açıdan büyük önem taşımaktadır. Çin'in batı bölgesi (Sincan Uygur Özerk Bölgesi), Orta Asya devletleriyle ilişkilerin ve ortaklığın güçlendirilmesi sayesinde önemli bir enerji üretim alanına dönüştürülmekte, işgücü ve ekonomik kaynaklar bu bölgeye çekilmektedir. Çin'in komşuluk bölgesindeki enerji politikasının uygulanmasında bir dizi zorluktan bahsedilebilir. İlk olarak, Batılı ülkelerin stratejisi bir meydan okumadır. Orta Asya genellikle farklı güçlerin çıkarlarının çatıştığı bir arenadır; Çin'in yanı sıra bölgedeki ana oyuncular ABD, Rusya Federasyonu ve AB'dir.

İkinci olarak, bu zorluk bölge devletlerinin kendi eylemleriyle karakterize edilebilir; destek sağlamaya, büyük güçlerle ilişkileri dengelemeye ve kendi bağımsızlıklarını korumaya çalışan Orta Asya ülkeleri, Çin'in bölgedeki etkisini artırma çabalarını en aza indirmektedir. Orta Asya ülkelerinin stratejisi, diğer yatırımcılar pahasına Çin'in gücünü eşitlemeye yöneliktir. Çinli stratejistler ve sosyo-politik figürler, kendi devletlerinin enerji güvenliği stratejisini uygulamak için bir dizi finansal ve sosyo-politik aracı niteliksel olarak kullanmaktadır. Çin'in Orta Asya'daki enerji politikası deneyimi, somut bir stratejik bakış açısı ve uzun vadeli geleceğe yönelik bir plan, sadece bölge devletleri için değil, aynı zamanda bölgedeki çıkarlarını geliştirmeye çalışan diğer ülkeler için de son derece faydalı olabilir.

Kaynakça

- B. Kuzyk, M. Titarenko. China-Russia 2050: Co-Development Strategy, 2006. 656 pp. China National Nuclear Corporation / CNNC.
- China's Energy Strategy in the Twenty-first Century. Erişim modu: CNPC-Aktobemunaigas Şirketi, <http://www.cnpc-amg.kz/index.php?p=about> <http://faculty.maxwell.syr.edu/rdenever/InternationalSecurity/He%20and%20Qin.pdf>
- Kazakistan Cumhuriyeti petrol endüstrisi. / Kazakistan'ın Petrol ve Gazı-2007: özel sayı. "Neftegazovaya Vertikal" (Rusya) Dergisi, №17, Ekim 2007. - S.71-72

- Maltsev A.E. Peculiarities of China's policy in Central Asia in the assessments of Russian and Western scientists // *Comparative Politics*. and No.4 (10) C.17-31.
- Mehmet Ogutsu, Xin Ma. Growing inks in energy and geopolitics China, Russia and Central Asia.
http://www.dundee.ac.uk/cepmlp/gateway/files.php?file=CEPMLP_IJ_Mar08Growin_g_links_916741751.pdf (08.03.14).
- Syroezhkin K.L. Silk Road Economic Belt Project // *Baiterek*. 2014. № 3 (86). pp. 16-21
- Басен Ж.Т. Экономические интересы Китая в центральной Азии // *Экономическая стратегия – Центральная Азия*. 2006. № 1. С.49. Basen J.T. Çin'in Orta Asya'daki ekonomik çıkarları // *Ekonomik Strateji - Orta Asya*. 2006. № 1. s.49.
- В. Тимирбаев. Россия на 90% обеспечивает потребность Киргизии в нефтепродуктах. / Газета «Моя столица» (Кыргызстан), 18 января 2008 года, V. Timirbaev. Rusya Kırgızistan'ın petrol ürünleri ihtiyacını yüzde 90 oranında karşılıyor. / "Başkentim" gazetesi (Kırgızistan), 18 Ocak 2008, <http://www.centrasia.ru/newsA.php4?st=1200690300>
- В.С. Фроленков. Современные торгово-экономические отношения КНР с центральноазиатскими странами-членами ШОС и Туркменистаном. / Институт Дальнего Востока РАН. – Москва: ИДВ РАН, 2009 год. – С.166. VS. Frolenkov. ÇHC'nin ŞİÖ'nün Orta Asya üyesi ülkeleri ve Türkmenistan ile modern ticari ve ekonomik ilişkileri. / Rusya Bilimler Akademisi Uzak Doğu Araştırmaları Enstitüsü. – Moskova: IFES RAS, 2009. – S.166.
- Габуев А. Казахстан пустил нефть в обход российских денег // *Коммерсантъ*. 2009. № 70. Gabuev A. Kazakistan petrolün Rus parasını bypass etmesine izin verdi // *Kommersant*. 2009. № 70. <http://www.kommersant.ru/doc/1158373> (24/02/14)
- Газопроводы: состояние и перспективы. / Электронная версия журнала «Нефтегазовая вертикаль» (Россия), 2007 г., № 20, Gaz boru hatları: durum ve beklentiler. / "Neftegazovaya Vertikal" dergisinin elektronik versiyonu (Rusya), 2007, Sayı 20, <http://www.ngv.ru/article.aspx?articleID=24929>
- Гентер Р. Китай решительно укрепляет свои позиции в Туркменистане. Genter R. Çin, Türkmenistan'daki konumunu kararlı bir şekilde güçlendiriyor. Erişim adresi: <http://www.chrono-tm.org/2013/09/kitay-reshitelno-ukreplyaet-svoi-pozitsii-v-turkmenistane/> (29.03.2014)
- Информационный портал «ЦентрАзия» (Россия), 08.01.2009 года, Bilgi portalı "CentrAsia" (Rusya), 08.01.2009, <http://www.centrasia.ru/newsA.php?st=1231406460>
- Лиллис Д. Китай укрепляет политико-экономическое влияние в Центральной Азии.- Режим доступа: Lillis D. Çin Orta Asya'daki siyasi-ekonomik etkisini güçlendiriyor.- Erişim adresi: <http://russian.eurasianet.org/node/60289> (28.02.14)
- Мураталиева З. Итоги визита председателя КНР Си Цзиньпина в страны Центральной Азии. – Режим доступа: Muratalieva Z. Devlet Başkanı Xi Jinping'in

- Orta Asya ziyaretinin sonuçları. - Erişim modu: <http://www.analitika.org/international-affairs/geo/2625-itogi-vizita-predsedatelya-knr-si-czinpinina-v-strany-centralnoy-azii.html> (31.03.14)
- Петелин Е.Н. Энергомонолит Китая с Центральной Азией // Индекс безопасности. 2011. Том: 17. № 4 (99). С.35-57. Petelin E.N. Orta Asya ile Çin'in Enerji Monoliti // Security Index. 2011. Cilt: 17. № 4 (99). s.35-57.
- Петелин Е.Н. Энергомонолит Китая с Центральной Азией // Индекс безопасности. 2011. Том: 17. № 4 (99). С.35-57. Petelin E.N. Orta Asya ile Çin'in Enerji Monoliti // Security Index. 2011. Cilt: 17. № 4 (99). s.37.
- СП «Перити коал» добыло в Алайском районе 41 тыс. тонн угля. / Информационно-аналитическое бюро «Фергана АКИ-пресс» (Кыргызстан), 2 февраля 2008 года, JV "Periti koal" Alai bölgesinde 41 bin ton kömür çıkardı. / Bilgi-analitik büro "Fergana AKI-press" (Kırgızistan), 2 Şubat 2008, <http://www.fergana.akipress.org/?id=26971>
- Сыроежкин К.Ф. К итогам визита Си Цзиньпина в Центральную Азию: Туркменистан.- Режим доступа: Syroezhkin K.F. Xi Jinping'in Orta Asya ziyaretinin sonuçlarına: Türkmenistan.- Erişim adresi: <http://carnegieendowment.org/2013/09/12/к-итогам-визита-си-цзиньпина-в-центральную-азию-узбекистан/gnwt?reloadFlag=1#> (31.03.14)
- Сыроежкин К.Ф. Экономический пояс на Шелковом пути...с китайскими иероглифами.// Байтерек, 2014, №3(86) – с. 17. Syroezhkin K.F. İpek Yolunda Ekonomik Kuşak...Çince karakterlerle // Baiterek, 2014, No. 3(86) - s. s.17
- Туркмения оценивает запасы нефти в 20,8 млрд. т и газа 24,6 трлн. куб. м. / Электронная версия ежемесячного журнала «Нефть и газ Евразии» (Россия), 21.04.2008, Türkmenistan petrol rezervlerini 20.8 milyar ton, gaz rezervlerini ise 24.6 trilyon metreküp olarak tahmin etmektedir. / Aylık "Neft i gaz Yevrazii" (Rusya) dergisinin elektronik versiyonu, 21.04.2008, <http://www.oilandgaseurasia.com/ru/news/p/0/news/2198/>.

Görüş

İskandinav Ülkelerinin Enerji Politikalarının Baltık Ülkelerinin Dış Politikaları Üzerindeki Etkileri

Dilek Yılmaz^{1,*}

¹ Doktora Öğrencisi, Lisansüstü Eğitim, Öğretim ve Araştırma Entitüsü, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Doktora Programı, Kapadokya Üniversitesi, Nevşehir, Türkiye. ORCID: 0000-0003-4421-5057

* İletişim: dilekyilmaz_1985@hotmail.com

Gönderim: 05.02.2024; Kabul: 02.03.2024. DOI: 10.38154/CJAS.2024.74

Öz: Sovyetler Birliği dağıldıktan sonra bağımsızlıklarını ilan eden Estonya, Letonya ve Litvanya 2004 yılında Avrupa Birliği, 2005 yılında ise de NATO'ya üye olmuşlardır. Bu çalışmada İskandinav ülkeleri tarafından yürütülen enerji üretim ve dağıtım projelerinin komşu Baltık Ülkeleri'nin Rusya'ya bağımlılıklarının azalması üzerindeki etkilerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Baltık ve İskandinav ülkeleri, enerji tedarikinde Rusya'ya olan bağımlılıklarını azaltmaya çalışırken, elektrik ihtiyaçlarını karşılamak için kendi aralarında yeni dev enerji hatları inşa etmektedirler. Bu projelerin hedefi AB enerji piyasasının elektrik arzında yer almaktır. Bu hedefe ulaşmanın bir adımı da Kuzey ve Baltık pazarlarını entegre etmektir. Rus enerji sektörünün Rusya-Ukrayna Savaşı sürecinde yeterince rekabetçi olmadığı değerlendirildiğinde Finlandiya ve Baltık ülkelerinin, Rusya'dan yaptıkları ithalatı kendi kapasiteleriyle veya Kuzey Avrupa'dan ithalatla değiştirme imkânları bulunmaktadır. Enerji bağımsızlığı güçlenen Baltık Ülkeleri ise bu sayede batı ile entegrasyonda ciddi adımlar atma konusunda daha cesur hareket edebilmektedir. Baltık Ülkelerinin ekonomik olarak Rusya'dan bağımsızlaşması özelinden bahse konu enerji üretim ve dağıtım projelerinin topluca Kuzey Avrupa Bölgesi'ndeki politik eğilimleri etkileyip etkilemediği üzerinde çalışılmıştır.

Anahtar kelimeler: Avrupa Birliği, Kuzey Avrupa, Rusya Federasyonu, Entegrasyon

The Effects of the Energy Policies of the Scandinavian Countries on the Foreign Policies of the Baltic Countries

Abstract: Estonia, Latvia and Lithuania, which declared their independence after the collapse of the Soviet Union, became members of the European Union in 2004 and NATO in 2005. This study aims to examine the effects of energy production and distribution projects carried out by the Scandinavian countries on the reduction of the dependence of the neighboring Baltic Countries on Russia. While the Baltic and Scandinavian countries are trying to reduce their dependence on Russia in energy supply, they are building new giant power lines among themselves to meet their electricity needs. The goal of these projects is to take part in the electricity supply of the EU energy market. One step to achieve this goal is to integrate the Northern and Baltic markets. Considering that the Russian energy sector was not competitive enough during the Russia-Ukraine War, Finland and the Baltic countries have the opportunity to replace their imports from Russia with their own capacities or with imports from Northern Europe. The Baltic Countries, whose energy independence has become stronger, can act more boldly in taking serious steps in integration with the West. Specifically regarding the economic independence of the Baltic Countries from Russia, it was studied whether the energy production and distribution projects in question collectively affected the political trends in the Northern European Region.

Keywords: European Union, Northern Europe, Russian Federation, Integration

Giriş

İskandinav ülkeleri, “Yumuşak Güç” perspektifiyle hareket eden ve küçük devletler kategorisinde yer almalarına rağmen izledikleri dış politika ile uluslararası ilişkilerde dikkat çeken etkiler ortaya koymaktadır. Özellikle Rusya’nın Karadeniz’deki ve Baltık’taki faaliyetleri, NATO’nun askeri gücünü bölgede daha etkin değerlendirmesine yol açmaktadır.

Avrupa Birliği’nin kuruluş amaçlarından birisi üyeler arasındaki iş birliğini ve topluluk içerisindeki refahı arttırmak olarak belirlenmişti. Enerji de bu amaçları gerçekleştirmek üzere öne alınan alanlardan birisiydi ve bu konuda da

onun temel ilkelerinden olmalıydı. Birliğin tarihinin üzerinden neredeyse altmış yıl geçmiş olmasıyla birlikte, enerji hâlâ önemli bir siyasi ve ekonomik öncelik olarak gündemdedir.

Birliğe yeni katılan ve de Eski Sovyet ülkelerinden olan Baltık ülkelerinin de yukarıda bahsedilen amaçlar çerçevesinde kalkınmaları doğal olarak Birlik tarafından gerçekleştirilmesi istenen bir hedef olacaktır.

1944-1990 yılları arasında boyunca Sovyetler Birliği tarafından işgal edilen Baltık ülkelerinin tarihi göz önüne alındığında, güvenlik kaçınılmaz bir endişe kaynağıdır. Ancak Estonya, Letonya ve Litvanya'yı sadece jeopolitik bir savaş alanına indirgemek yanlıştır.

2005-2025 yılları arasında Avrupa, enerji güvenliğini garanti altına almak için enerji arzını nasıl çeşitlendireceğini tartışmaktadır. Rusya, Orta ve Doğu Avrupa'nın büyük bölümünde en büyük ve bazı yerlerde tek doğal gaz tedarikçisidir. Bu, Rusya'nın devlete ait gaz tekeli olan Gazprom'a önemli bir fiyatlandırma gücü sağlıyor. Avrupa Birliği'nin ekonomisi önde gelen ülkeleri bu konuda herhangi bir ciddi girişimde bulunma konusunda uzlaşma sağlayabilmiş değildir. Üç Baltık Devletin elektrik şebekesi hâlâ Rusya ve Belarus sistemleriyle senkronize olarak çalışmaktadır. (Karčiauskas, s.3)

Kuzey Avrupa Bölgesinin alt bölgesi olan İskandinavya ülkelerinin enerji politikalarının ortak noktası enerjinin üretimini, dağıtımını ve kullanımında ekolojik sürdürülebilirliği, rekabet edebilirliği ve arz güvenliğini birlikte sağlamayı amaçlamaktadır. Elektrik, ısıtma ve gaz piyasaları, enerji verimliliği ve biyoenerji, güneş enerjisi, rüzgâr ve hidroelektrik gibi yenilenebilir enerji ile ilgili konuları içeren projeler geliştirilmekte ve dünyaya örnek oluşturacak uygulamalar göstermektedir. (Uluslararası Enerji Ajansı, Kasım 2022, sy.)

Bölge ülkeleri tarafından yürütülen doğal gaz altyapı, üretim depolama ve dağıtım projeleri, elektrik şebeke aktarım projeleri, yenilenebilir enerji amaçlı rüzgar santralleri ve deneysel anlamda ilerleme kaydetmiş diğer yenilenebilir enerji üretim projeleri ile Avrupa Birliği'nin gelişmiş ekonomilerinin kullanmadığı uluslararası ilişki enstrümanlarının kullanılması sonucu Baltık Ülkelerinin günümüz uluslararası ilişkileri çerçevesinde egemenliklerini daha etkin kullanmalarının yolunun açılması beklenmektedir.

Çalışmanın Amacı, Kapsamı, Araştırma Sorusu ve Temel Argümanı

İskandinav ülkeleri tarafından yürütülmekte olan bir dizi enerji projesinin gerek Baltık ülkelerinin Birlik standardındaki refah düzeyine erişmelerinde gerekse Rusya Federasyonu'ndan temin etmek zorunda kaldıkları enerji kaynaklarına bağımlılıklarının azaltılmasında önemli rol oynayacağı değerlendirilmektedir.

Bu gelişmeler sonucunda ise Baltık ülkelerinin izledikleri dış politikalarda Rusya Federasyonu'nun etkisi altında kalmadan daha kolay kararlar alabileceği beklenmelidir.

Çalışmanın amacı Baltık ülkeleri tarafından Rusya Federasyonu'na karşı enerji bağımsızlığı kazanıldıkça söz konusu ülkelerin daha özgür dış politika eylemlerinde bulunup bulunmadıklarının tespitidir.

Buna göre araştırma sorusu "İskandinav ülkeleri tarafından son on yılda başlatılan enerji üretim ve dağıtım projelerinin Baltık Ülkeleri'ni dış politikada Rusya'dan bağımsızlaştırmakta olup olmadığı" üzerinedir.

Çalışmada Kuzey Avrupa Bölgesinin alt bölgesi olan İskandinav ülkeleri tarafından yürütülen enerji üretim ve dağıtım projelerinin topluca Baltık Ülkeleri'nin politik eğilimlerini etkileyip etkilemediği incelenmiştir.

Tarihsel Arka Plan

17. yüzyıldan itibaren Dominium Maris Baltici'nin ("Baltık Denizi Hakimiyeti") kurulması, Danimarka ve İsveç krallıklarının temel siyasi amaçlarından biriydi. Birçok Avrupalı güç Baltık Denizi'ni hayati önemde görüyordu. Baltık Denizi önemli malzemelerin kaynağı ve bu kaynaklar için de büyüyen bir pazar görevi gördü. Bölgenin önemi o kadar büyüktü ki, Avusturya ve Fransa gibi bölgeye doğrudan erişimi olmayan güçlerin bile ilgisini çekmeye başladı (Blomkvist, s.319). Birkaç yüzyıl boyunca İsveç ve Danimarka, diğer yerel ve uluslararası güçlerin karşı çıktığı bir politika olan denizin tam kontrolünü ele geçirmeye çalıştı. Tarihçiler, Baltık'ın kontrolünü Danimarka ve İsveç'in politikalarının ana hedeflerinden biri olarak tanımlamaktadırlar. Kutsal Roma İmparatorluğu ve Polonya-Litvanya'nın zayıf veya hiç olmayan deniz gücünün yarattığı güç boşluğunu fırsat bilen İskandinav güçleri, Baltık üzerinde yayılmacı politikalar benimsedi. Danimarka ve İsveç Baltık'ın bazı kısımlarını kendi ordularına kaynak sağlamak için kullandılar. İki krallık da Baltık'ın kendilerine ait olduğunu iddia etti ve bölgeyle alakadar diğer ülkelere yabancı gemiciliği koruma sözü verdiler (Maciejewski, s.57). İki krallık bir yandan kontrol konusunda birbirleriyle yarışırken, bir yandan da buranın Polonya ya da Rusya gibi "dışarıdan" birinin değil, kendilerinden birinin alanı olması gerektiği konusunda hemfikirlerdi. İskandinav güçleri diplomatik anlaşmalar yoluyla bu fikre muhalefetin yükselişini engellemeye çalıştı. Rusya veya Almanya gibi diğer güçlerin, ister rakip deniz kuvvetlerini hedef alarak ister Baltık limanlarının kontrolünü ele geçirerek olsun, askeri eylemler yoluyla Baltık denizinde donanma inşa etmesini engellediler (Puheloinen, s.10).

Yeniçağ boyunca Lehistan ve İsveç ile Danimarka İmparatorlukları arasında mücadele sahası olan Baltık coğrafyası 17. yüzyılın sonunda itibaren Rus egemenliğinin baskısını hissetmeye başlamıştır. 19. yüzyıl Rusya İmparatorluğu'ndaki Alman nüfuzunun etkisi ise Baltık ülkelerinin mevcut sosyo-kültürel yapısını şekillendiren unsurlardan olmuştur (Paweł, s.248-264)

Rus ve Leh hegemonyası altında geçen 19. yüzyıl boyunca bölge yoğun bir Ruslaştırma politikası altında kaldı. Eğitim öğretim, anadil gibi konularda ülke kültürleri silinme noktasına geldi ve bambaşka bir kültür yaklaşık üç nesil içerisinde her üç ülkede de ortak miras halini aldı. 1905 Rus Devrimi her üç ülkede de hissedildi. Marksizm 1880'lerde Baltık eyaletlerinde ortaya çıktı. Her ne kadar Sosyal Demokrat Parti en erken Litvanya'da (1895) kurulmuş olsa da, hiçbir zaman sırasıyla 1904 ve 1906'da kurulan Letonya ve Estonya'daki benzerleri kadar önemli olmadı. Baltık topraklarındaki Rus egemenliğinin son on yılı, ulusal toplumların sağlamlaşmasına olanak tanıyan nispeten liberal bir dönemdi. Rus imparatorluk hükümetinin liberalleşmesi, Baltık halklarının imparatorluk parlamentosuna (Duma) temsilci seçmesine izin verdi. Üstelik Litvanya'da yerli dilin kamusal yaşamda kullanılmasına ve Latin alfabesiyle basılmasına yönelik yasaklar 1904'te kaldırılmıştı. 1905'te Estonyalı ve Letonyalı politikacılar ulusal özerklik talebinde devrimcilere katıldı. Devrimci bir dalga Estonya ve Letonya kırsalını kasıp kavurdu. Binlerce kişi Sibirya'ya sürüldü veya yurt dışına kaçtı. Bolşevik Devrimi ve 1. Dünya Savaşı'nın Rusya'da yaratmış olduğu zayıflık sonucunda Baltık Ülkeleri kısa süreli bir bağımsızlık dönemi yaşamışlardır. Bu dönemde otonom yönetimler ve demokrasinin uygulanma fırsatı olmuştur. İkinci Dünya Savaşı'nda Nazi Almanyası tarafından işgal edilen Baltık Ülkeleri savaşın bitmesine müteakip bu defa Sovyetler Birliği tarafından işgal edilerek, Birlik dağılana kadar egemenliklerini kaybettikleri bir dönem yaşamışlardır (Plakans, s.125-169)

Baltık Ülkeleri

Sovyetler Birliği'nin dağıldığı 1991'den sonra Baltıklar NATO, Avrupa Birliği ve diğer Batı bloklarıyla entegrasyon yoluyla Batılı müttefikleriyle bağlarını derinleştirmenin yollarını aradılar. Ayrıca Amerika Birleşik Devletleri ile yakın ilişkiler kurdular (Hough, s.303-481).

Dünya Bankası tarafından yüksek gelirli ekonomiler olarak sınıflandırılan üç Baltık ülkesi aynı zamanda yüksek bir İnsani Gelişme Endeksi'ne sahiptir. Üç hükümet hükümetlerarası ve parlamenter iş birliği içindedir. Ayrıca dış politika

ve güvenlik politikası, savunma, enerji ve ulaştırma alanlarında da sık sık iş birliği yapmaktadırlar.

Toplam nüfusu yaklaşık 6 milyon olan üç Baltık ülkesi, büyük ölçüde batıda ve kuzeyde Baltık Denizi ile doğuda Rusya ve müttefiki Belarus arasında sıkışmış düz ormanlık arazilerden oluşan bir coğrafyada yer almaktadırlar.

Avrupa Birliği'nin nüfusunun ancak %1,34'ünü barındıran Baltık ülkeleri yüzölçümü ve nüfus bakımından küçük ülkelerdir. Ancak dış politikada enerji politikasından, jeopolitiğe ve ekonomi politikasına kadar Baltık ülkeleri Avrupa'nın geleceğinde önemli rol oynayacağı düşünülmektedir.

Kırım Savaşı'nın ardından Ukrayna ile Rusya arasında yaşanan gerilimde, Batı'nın Rusya'nın Ukrayna'yı işgaline nasıl tepki vereceği konusunu dikkatle takip eden ülkeler arasında en ön saflarda yer aldılar. Üçü de Ukrayna'nın ittifak üyesi olabilmesi için bir yol çizmek üzere NATO'da lobi faaliyeti yürüttü ve Moskova'ya daha sert yaptırımlar uygulanması için baskı yaptı (Lejins, s. 65).

ABD araştırma enstitüsü RAND Corporation, 2016 yılında Rusya'nın 60 saat içinde üç ülkeyi işgal edebileceğini tahmin etmekte olduğunu açıklamıştı. Baltık Denizi'nin doğu kıyısında yer alan bu ülkeler, Rusya ile Batı arasında Avrupa'nın sınır bölgelerinde nüfuz mücadelesinin ön saflarında yer almaktadırlar. Baltıklar, Litvanya'nın Polonya ile paylaştığı kısa bir sınır dışında neredeyse Rusya ve müttefiki Beyaz Rusya tarafından kuşatılmış durumda olup bu sebeplerle istikrarsız bir jeopolitik konumdadırlar (Center For Eastern Studies, sy.).

Baltık Bölgesi'nin Jeopolitiği

Ülke menfaatleri açısından stratejik faaliyetlere yönelimi nedeniyle, denizcilik alanı, günümüzün büyük güçlerin rekabetinin en belirgin arenası haline gelmiştir. Rusya'nın Ukrayna'ya karşı yürüttüğü saldırganlık ve Rusya-Ukrayna savaşının gölgesi, Baltık Denizi'ni jeopolitik çıkarların ve çatışmaların odağına taşımaktadır (Swistek, s.1).

Baltık Denizi'nin ticaret rotası, savaş alanı, tarih boyunca parçalanmış ülkelerin bulunduğu bir bölgede olması, kıyıdaş devletlerin Baltık Denizi üzerinde güvenlik veya savunma politikası konusunda etki alanları yaratma güdüsüne sebep olmuştur. Deniz kontrolünün sağlanması, ilgili taraflar arasında her zaman gerilim yaratmıştır (Österlund, s.4).

On üçüncü yüzyıldan bu yan : Baltık Denizi, Doğu ile Batı arasında bir çatışma alanı olmuştur. Çatışmalar, yalnızca kıyıdaş devletler arasında değil, aynı zamanda dış güçler arasında da ekonomik ve askeri çıkarların karşıtlığından kaynaklanmıştır. Jeopolitik olarak son beş yüz yıllık Baltık tarihi

iki büyük jeopolitik eğilim arasındaki rekabetin egemenliğindedir. İsveç İmparatorluğu (18.-19. yy.) döneminde bile gerçekleşmemiş olsa dahi, bu rekabetin sebeplerinden birisi bölgede egemen olan Kuzey Ülkeleri'nin Danimarka Boğazlarını kapatma girişiminde bulunması ve Baltık Denizi'ni *mare classum* yani kapalı bir deniz haline getirerek bölgedeki nüfuzlarını artırma emelleridir. İkincisi, denizaşırı batılı devletlerin Danimarka Boğazlarını açık tutmaya çalışması olarak temellendirilebilir (Winnerstig, s.43).

Rusya ile kara sınırı paylaşmakta olan Baltık ülkeleri, Rusya'nın artan silahlanma ve savunma bütçesinin sonucu olarak Rusya'nın işgal baskısını hissetmektedirler ve Rusya'dan gelebilecek potansiyel tehdit konusunda endişe duymaktadır.

Baltık Devletlerinin Enerji Altyapılarını Geliştirme ve AB Altyapısına Uyumlaştırma Çalışmaları

Baltık ülkeleri bağımsızlıklarını yeniden kazandıklarında ve Avrupa ve Atlantik ötesi yapılara entegrasyonları sırasında İskandinav komşuları tarafından güçlü bir şekilde desteklendiler. İskandinav ve Baltık ülkeleri çeşitli alanlarda ve çeşitli düzeylerde etkileşim içindeydi; Politikacılar, memurlar ve sivil toplum kuruluşları arasında ağ ve iş birliği oluşturuldu. İskandinav ülkeleri, Baltık ülkelerine Avrupa Birliği (AB) ve NATO'ya entegrasyon hazırlıklarında aktif olarak yardımcı oldu ve tüm süreci önemli ölçüde hızlandırdı. Baltık ülkelerinin entegrasyon çıkarlarını savunmak için AB ve NATO içerisinde ikna edici ve aktif bir şekilde faaliyet gösterdiler (NB8 Wise Men Report, sy.).

Baltık Devletleri, Batı ile entegrasyon sürecinde kendilerini Rusya ve Belarus enerji sisteminden ayırma çabasına girdiler. Enerji sisteminin bölünmesine ilişkin tek taraflı bir kararın imkansız olduğuna ikna olan Rus yetkililer, Avrupa Komisyonu'nun Baltık ülkelerini Kuzey-Batı Rusya ile Beyaz Rusya'yı bir araya getiren birleşik enerji sisteminden ayırma planlarını şiddetle eleştiriyor. Tüm tarafların mutabakatı üzerine, 8 Nisan 2002'de Letonya, Estonya ve Litvanya'nın yanı sıra Kaliningrad bölgesi ve Belarus'un bir kısmının enerji sistemleri, bir performans testi için Kuzey Batı Rusya'nın enerji sisteminden çıkarıldı. . Bağlantının kesilmesi Riga'da bulunan DC Baltija koordinasyon merkezi tarafından yönetildi. Test, Baltık enerji sisteminin bağımsız işleyebildiğini gösterdi (NB8 Wise Men Report, s.8).

Avrupa Komisyonu tarafından Kasım 2008'de yeni bir Baltık Enerji Piyasası Arabağlantı Planı (BEMIP) başlatıldı ve daha sonra Baltık Denizi Bölgesi için AB Stratejisi'ne de dahil edildi. Girişimin ana hedefi, üç Baltık ülkesinin, AB komşu ülkeleriyle ara bağlantıların güçlendirilmesi ve iç pazara ilişkin AB

müktesebatının uygulanmasına yönelik İskandinav modelinin benimsenmesi yoluyla Avrupa enerji pazarına tam entegrasyonudur. Bu iş birliğine Almanya ve Polonya'nın yanı sıra Danimarka, Estonya, Finlandiya, Letonya, Litvanya ve İsveç de katılıyor. Norveç gözlemci statüsüne sahiptir. Enerji konusundaki tartışma büyük ölçüde, enerji arzı, özellikle de geleneksel enerji kaynakları (fosil ve nükleer) dahil olmak üzere, enerji güvenliği sorununa odaklanmıştır. Yenilenebilir enerji kaynakları (biyokütle, su ve rüzgar) ve enerji verimliliği konularına daha az odaklanılıyor gibi görünüyor. Yenilenebilir enerji kaynaklarına ilişkin olarak, NB8 bölgesi, bunları tüm bölgenin, özellikle de bölgedeki çevrenin yararına bugüne kadar çok daha fazla kullanma potansiyeline sahiptir (NB8 Wise Men Report, s.13).

2000'li yılların başında Baltık enerji sistemi neredeyse izole edilmişti ve ülkeleri Avrupa'nın geri kalanına bağlayan yeterli enerji hattı yoktu. Estonya ile Finlandiya arasında ilk denizaltı kablosu Estlink 1'e ilişkin müzakereler 1999 yılında başladı, ancak proje, sert geçen kışın ivme kazanmasının ardından ancak 2006 yılında tamamlandı. Hat hızla Nordpool Elspot pazarında en sıkışık olanlardan biri haline geldi ve bu nedenle başka bir ara bağlantı olan Estlink 2 2014 yılında gündeme geldi. Baltık Devletlerinin İskandinav ülkeleriyle üçüncü bağlantısı ise Litvanya ve İsveç'i birbirine bağlayan Nordbalt'tır. 700 MW kapasiteli bu yüksek gerilim doğru akım kablosu, 2016 yılında elektrik iletimine başladı. Bu ara bağlantılar, Baltık ülkelerinin sorunsuz çalışan bir İskandinav-Baltık enerji piyasası oluşturmaya olanak tanımaktadır (Avrupa Birliği Topluluk Araştırma ve Geliştirme Bilgi Servisi (CORDIS), sy.).

Trans-Avrupa enerji politikasının (TEN-E politikası) uygulanması sayesinde, geçtiğimiz yıllarda birçok önemli projesi Baltık Denizi bölgesindeki gaz şebekelerinin dayanıklılığının artırılmasına katkıda bulunmuştur. Rus gaz arzının kesintiye uğradığı bu dönemde, gaz arz güvenliğinin sağlanması ve Rusya gaz ithalatına büyük ölçüde bağımlı olan bölge ülkelerinin gaz ithalatındaki kesintilerle başa çıkabilmesi açısından bu projeler son derece önemlidir. Letonya ile Estonya, Balticconnector, Klaipeda LNG Terminali ve Świnoujście LNG Terminali arasındaki ara bağlantının güçlendirilmesi, halihazırda pazar entegrasyonunu sağlamış ve tarihsel olarak tek bir tedarikçiye bağımlı olan bir bölgede Rus gazına olan bağımlılığı azaltmıştır. Polonya ile Litvanya arasındaki enterkonnektörün yakın zamanda faaliyete geçmesi, Litvanya ile Letonya arasındaki enterkonneksiyonun ve Baltık Borusu'nun güçlendirilmesi ve ilk kez Kuzey Denizlerinden gazın Polonya üzerinden bölgeye getirilmesiyle durum daha da iyileşti. Świnoujście LNG Terminalinin

genişletilmesinin yakın zamanda tamamlanması ve İnçukalns UGS'nin geliştirilmesinin tamamlanmasıyla aynı zamanda daha fazla esneklik mümkün hale gelecektir. Baltık Denizi bölgesi ile Orta-Doğu Avrupa arasındaki bağlantı, 2022 yılında Polonya ile Slovakya arasındaki ara bağlantıyla tamamlanmıştır. Bölge aynı zamanda Connecting Europe Facility for Energy hibelerinden de büyük ölçüde yararlandı (Avrupa Enerji Ajansı, sy.).

Baltık Devletleri'nin Enerji Politikaları

Estonya

Rusya'nın 24 Şubat 2022'de Ukrayna'ya yönelik saldırısı öncesinde Estonya'nın Rusya'dan enerji ithalatına bağımlılığı bazı önemli istisnalar dışında düşüktü. Sovyet mirası ve doğu komşusunun tehdidine ilişkin ulusal pragmatizmi nedeniyle, bağımsızlığından bu yana Estonya'nın enerji politikasının ana itici gücü enerji güvenliği olmuştur. On yıllardır süren bu politika göz önüne alındığında, Estonya enerji üretimi için büyük ölçüde yerli kaynaklara bağımlıdır. Rusya'nın enerji ithalatı 2020 yılında tüm enerji kaynaklarının yüzde 10,5'ini oluşturdu. Ancak ısınma ve doğalgaza dayalı sanayi ile petrol ürünlerine dayalı taşımacılık gibi tamamen Rusya ithalatına bağımlı olan bazı sektörler de mevcut olmakla beraber ülke 2026 yılına kadar bu bağımlılığı ortadan kaldırmaya yönelik vizyon geliştirdiğini beyan etmiştir (Lepmets, s.2)

Estonya, Avrupa Birliği ülkeleri arasında enerji ithalatına en az bağımlı olan ülkedir. Petrol şistinin ve giderek artan yenilenebilir yakıtların kullanımı sayesinde Estonya hükümeti enerji ihtiyacının iç üretimle büyük ölçüde karşılanabildiğini beyan etmektedir (Estonya Cumhuriyeti Ekonomi ve Haberleşme Bakanlığı, sy.)

Letonya

Letonya'nın Rusya Federasyonu'nun tekelindeki doğal gaz ithalatına bağımlılığı yenilenebilir enerjiye dayalı enerji sistemlerine geçiş yolları aramasına sebep olmaktadır. Letonya'nın Rusya'nın saldırganlığına şiddetli tepkisi enerji ithalatına yönelik AB çapında ekonomik yaptırımlara verilen desteği de içeriyordu. Pratik düzeyde, fosil yakıtların ikame edilmesi, piyasaların yeniden düzenlenmesi, orman ürünlerinin ithalat ve ihracatının yönetilmesi ve yeni yenilenebilir enerji kapasitelerinin planlanması süreci gündemdedir (Pētersone, s.2).

Önemli hidroelektrik kapasitesi nedeniyle Letonya halihazırda dünyadaki "en yeşil" enerji kaynaklarından birine sahiptir ve yeşil enerji kaynakları toplam enerji tüketiminin yaklaşık yüzde 40'ını karşılamaktadır. Ancak Avrupa Birliği, iklim değişikliğinin etkilerini azaltmak ve yenilenebilir enerji kullanımını artırmak için ülke için iddialı hedefler belirledi. Mevcut AB politikası, Letonya'nın nihai enerji tüketiminde yenilenebilir enerjinin payını artırması gerektiğini belirtiyor ve Letonya, AB'nin Ulusal Enerji ve İklim Eylem Planı 2030'a göre 2030 yılına kadar yüzde 50'ye ulaşmayı planlıyor. Letonya'nın ısı ve elektriğinin büyük kısmı hâlâ ithal doğalgazdan sağlanıyor. Letonya hükümeti, ülkenin enerjide yabancı kaynaklara bağımlılığını azaltmak için tedarikleri çeşitlendirmek ve daha fazla yerel kaynak geliştirmekle ilgileniyor. Bu hedeflere ulaşmak için devlet kurumları ve girişimciler hidroelektrik gücünün ötesinde rüzgar ve biyokütle enerji santrallerine geçme seçeneklerini tartışmaktadırlar. Baltık kıyılarının pek çok bölümü, özellikle açık denizde rüzgar çiftlikleri için uygun rüzgar koşullarına sahiptir. Letonya'nın yarısından fazlası ormanlarla kaplı olduğundan odun biyokütlesi daha fazla gelişme için mükemmel bir potansiyel sunmaktadır. Yenilenebilir enerji projelerine ek olarak Letonya, enerji tedarik kaynağı çeşitliliğini artırmak için olası bir sıvılaştırılmış doğal gaz (LNG) terminali arayışına da ilgi duymaya devam etmektedir (A.B.D. Ticaret Bakanlığı. Ülke Ticaret Rehberi-Letonya, sy.).

Litvanya

Litvanya, enerji üretimi için sınırlı kaynaklara sahiptir ve 1990 yılında bağımsızlığını yeniden kazandığından beri enerji konusunda Rusya'ya bağımlı durumda bulunmaktadır. 2014 yılına kadar Gazprom, gaz tedariki üzerinde tekel sahibiydi, fiyatları ve tedarik koşullarını dikte ediyordu. 2014 yılında Litvanya, gaz arzını çeşitlendirmek için Yüzer Depolamalı Yeniden Gazlaştırma Ünitesini (FSRU) satın aldı. Litvanya ayrıca 1984'ten bu yana Ignalina Nükleer Enerji Santrali'nden (NPP) gelen nükleer enerjiye güveniyor ancak AB'ye katılım müzakereleri sırasında tesisin iki reaktörünü kapatmayı kabul etti. Ignalina NGS'nin 2009 yılında kapatılması, Litvanya'yı net elektrik ithalatçısı haline getirdi (Janeliūnas, s.3).

Litvanya ayrıca elektrik piyasasını serbestleştirmek ve tüketicinin elektrik tedarikçisini seçme ve gerçek piyasa fiyatından elektrik satın alma hakkını güvence altına almak için adımlar attı. Şubat 2012'de yürürlüğe giren Elektrik Yasasının yeniden düzenlenmesi, Litvanya elektrik pazarının İskandinav

pazarına entegrasyonu için yasal ön koşulları oluşturdu A.B.D. Ticaret Bakanlığı. Ülke Ticaret Rehberi-Litvanya, sy.).

Baltık Devletleri'nin Dış Politikaları

Sovyetler Birliği'nin Dağılmasından Sonra Oluşan Ortak Tehdit Algısı

Soğuk Savaş'ın sona ermesi birçok bakımdan yakın Avrupa ve küresel tarih açısından biçimlendirici bir an oldu, ancak aynı zamanda önemli bölgesel ve bölgeler arası sonuçları da oldu. Özellikle Baltık ve İskandinav perspektiflerinden bakıldığında, 1987-1992'deki olaylar bir dönemin kesin sonu ve bir başkasının başlangıcını işaret ediyordu. Soğuk Savaş'ın son aşamasındaki Baltık-İskandinav bölgesindeki uluslararası politikanın karmaşıklıkları bölgeyi günümüze dek süren dinamik bir uluslararası ilişkiler alanına dönüştürmüştür (Österlund, s.4).

Baltık güvenlik politikasının odak noktaları NATO'nun genişlemesiyle değişti. Polonya 1999'da, Baltık ülkeleri ise 2004'te NATO'ya katıldı. Rusya'nın Baltık Denizi kıyısı coğrafi olarak bölünmüş bir konumda kaldı. Bir ayağı St Petersburg'a, diğer ayağı ise Baltık Filosunun personelinin ve ana deniz üssünün bulunduğu Kaliningrad'a dayanıyor. Dış ticaretin artmasıyla birlikte Rusya'nın deniz bağlantılarının ve enerji ulaşım yollarının korunması daha da önem kazandı (Swistek ve Michael, s. 1).

Üç ülkenin pek çok benzerliği göz önüne alındığında, gözlemciler genellikle Estonya, Letonya ve Litvanya'yı bir grup olarak görüyorlar. Ülkeler birbirleriyle yoğun bir şekilde iş birliği yapıyor ve dış politika ve güvenlik politikası (özellikle Rusya'nın oluşturduğu tehdit konusunda) konusunda benzer görüşlere sahipler. Estonya, Letonya ve Litvanya, Sovyet sonrası devletler arasında demokrasinin liderleri olarak öne çıkıyor ve eskiden Sovyetler Birliği'nin parçası olan, NATO ve AB'ye katılan tek devletler. Bağımsızlıklarının yeniden kazanılmasından bu yana, üç ülkenin hükümetleri ABD yanlısı, NATO yanlısı ve AB yanlısı yönelimleri koruyan çok partili koalisyonlardan oluşma eğiliminde yönetilmektedirler (ABD Kongre Araştırmaları Merkezi, sy.)

Litvanya'nın İzlediği Dış Politika Stratejisi

Litvanya'nın dış politikası, ülkenin totalitarizme karşı giderek daha güçlü ve ilkeli muhalefeti nedeniyle son zamanlarda daha görünür hale gelmektedir. Ülkenin Kremlin baskısına direnişi son yıllarda Çin'in politikalarına muhalefete kadar genişletmektedir. 2020 seçimlerinde iktidara gelen muhafazakâr kabine,

Tayvan'ı eyalet düzeyinde hızlı bir şekilde tanınmasıyla ilk olarak Çin'in başını çektiği, 17+ olarak adlandırılan ve Orta ve Doğu Avrupa devletlerini çevreleyen forumdan çekildi. Ardından Kasım ayında Vilnius'ta Tayvan temsilciliğini kabul etti. Litvanya'nın Avrupa Birliği (AB) ortakları, izlenen bu politikanın değerli olduğu konusunda şüpheliydi ve Çin'in öfkesi karşısında destek sunmakta yavaş davrandılar. Ancak sonuçta, bu değerlere dayalı duruş, Dünya Ticaret Örgütü içinde Çin yaptırımlarına karşı çıkan, AB tarafından başlatılan ve ABD tarafından desteklenen birleşik bir anlaşmazlık şikayeti şeklinde meyvelerini verdi. Tayvan'ın tanınması aynı zamanda ekonomik katkılarla da sonuçlandı ve Litvanya merkezli bir yatırım fonuna 200 milyon dolarlık teminat ve ortak girişimler için ilave 1 milyar dolarlık kredi bu sayede temin edilebildi. Bunlarla birlikte Avrupa Komisyonu, Çin'in ticaret kısıtlamalarından etkilenen Litvanya şirketlerini desteklemek için 130 milyon Euro'luk (137 milyon dolar) bir planı harekete geçirdi (Avrupa Politika Analizi Merkezi (CEPA), sy.).

Bugünlerde Litvanya, Ukrayna'da devam eden savaşa uluslararası desteği pekiştiren öncü ülkeler arasında yer alıyor. Ülke Ukrayna'nın dünya pazarlarına Ukrayna tahıl ihracatı konusunda yardım talebine de ayrıca olumlu yanıt vermiştir. Kapsamlı, ancak çoğunlukla görünmez olarak tanımlanan diplomatik faaliyetlerin, Ukrayna'nın Karadeniz limanlarındaki blokajın kaldırılmasına ve Odessa üzerinden tahıl ihracatının yeniden başlamasına kısmen katkıda bulunmaktadır. Madrid'deki NATO Zirvesi'nde Litvanya'nın güvenliği açısından hayati öneme sahip bir deklarasyon kabul edildi. ABD'nin Baltık'taki rotasyonel varlığın artırılmasına yönelik taahhüdü de güvence altına alındı. Bu arada Litvanya, tam teşekküllü bir Alman tugayının 2026 ortasına kadar ülkelerinde konuşlandırılmasını sağlamak için girişimlerde bulunmaktadır. Litvanya hükümeti AB'nin Rusya'ya yönelik yaptırım politikasının mimarları olduğunu beyan etmektedir. Ukrayna'da işlediği insanlık suçları nedeniyle Rusya'yı Uluslararası Ceza Mahkemesi'ne ilk götüren ülke olan Litvanya, Ukrayna'nın Uluslararası Adalet Divanı'nda Rusya'ya karşı açtığı davaya da katılmış, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nde de yer almaya devam edeceği de hükümet yetkilileri tarafından beyan edilmiştir (Litvanya Dışişleri Bakanlığı, sy.)

Letonya'nın İzlediği Dış Politika Stratejisi

Transatlantik iş birliği Letonya'nın dış ve güvenlik politikasında merkezi bir rol oynamaktadır. ABD, Letonya'nın çok düzeyli diyalog içinde olduğu stratejik ortağı olarak tanımlanmaktadır. ABD'nin Baltık bölgesindeki varlığı, Letonya tarafından caydırıcılık ve savunmanın paha biçilemez bir dayanağı olarak

görülmekte ve ABD'nin Letonya'daki savunma sektörünün geliştirilmesine yaptığı yardım, Baltık bölgesindeki zorluklara ilişkin ortak anlayışın açık bir göstergesi olarak adlandırılmaktadır. Letonya'nın ABD ile iş birliği bağlamındaki öncelikleri ise: ABD'nin bölgedeki askeri varlığının güçlendirilmesi, dijital ve teknoloji alanında iş birliğinin teşvik edilmesi ve ABD'nin bölgenin savunmasına daha aktif katılımı olarak tanımlanmıştır (Letonya Dışişleri Bakanlığı, sy.)

Belarus'un, Avrupa Birliği ve NATO'nun doğu sınırına dezenformasyon kampanyası ve provokatif eylemlerle birlikte yapay bir göç akışı yönlendirerek düzenlediği hibrit bir saldırılara karşı Letonya Avrupa Birliği sınırlarını korumak konusunda önceliğe sahip bir ülke konumunda bulunmaktadır. Letonya devlet kurumları, sivil toplum kuruluşlarıyla iş birliği içinde, mültecilere insani yardım sağlamaktadır. Rusya'nın, Letonya ve Baltık bölgesi için kısa vadeli ve uzun vadeli güvenlik sorunları teşkil ettiği hükümet yetkilileri tarafından dile getirilmektedir (China CEE Institute, sy.).

Estonya'nın İzlediği Dış Politika Stratejisi

Rusya'nın Gürcistan işgali ve komşusu olan küçük ülkelere yönelik giriştiği işgal ve diğer düşmanca eylemler, kendisi de küçük bir ülke olan Estonya'nın tehdit algısı ve izlediği dış politika stratejisini doğrudan etkilemektedir. Gittikçe karmaşıklaşan ve öngörülemeyen güvenlik durumu, ülkenin NATO'ya olan bağımlılığını gittikçe arttırmaktadır. Ülke ilerideki on yıla ilişkin NATO tarafından savunma hedeflerinin açıklığa kavuşturulması talebini dile getirmektedir. Ülke savunma harcamalarını her yıl arttırmaktadır. Hükümet, güvenlik politikası krizinin kötüleşmesi durumunda gerekli yetenekleri geliştirmek için savunma harcamalarını daha da artırmaya hazır olduğunu beyan etmektedir. Bununla birlikte hükümet yetkilileri uluslararası ilişkilerinde diyalogu her zaman destekleme yönünde beyanlarda bulunmaktadır ve Rusya ile diyalogdan yana olduklarını deklare etmektedirler. Gerilimi hafifletmenin ve mümkün olan alanlarda yapıcı iş birliği yapmanın yollarını bulmak için komşuyla diplomatik iletişime ihtiyaç olduğunu ve Dışişleri Bakanlıklarının bu amaçla büyük çaba sarf ettiği izlenmektedir. Avrupa'da askeri tehditlerin yanı sıra konvansiyonel olmayan tehditlere karşı da mücadele eden Estonya; Belarus tarafından yaratılan ve Avrupa Birliği'nin dış sınırlarına büyük baskı uyguladığı görülen düzensiz göç dalgalarını da karşılamaktadır (Liimets, sy.)

Baltık Ülkeleri'ni Ekonomik Olarak Bağımsızlaştırma Yönünde Yürütülen Enerji Projelerinin Sonuçları

Baltık Ülkeleri yürütülen projelerin sağladığı güvenle Rusya-Ukrayna savaşı neticesinde gelişen enerji tehdidine karşı önlem alma konusunda hareket eden ilk Avrupalı ülkeler oldular. Letonya'nın doğal gaz depolama işletmecisi başkanı 2 Nisan 2023 Cumartesi günü yaptığı açıklamada, Kremlin'in Ukrayna'yı işgal etme kararına tepki olarak alınan bir kararla Baltık ülkelerinin artık Rus gazı ithal etmediğini söyledi. Conexus Baltic Grid CEO'su Uldis Bariss, "Rusya'dan yapılan teslimatlara güven olup olmayacağı konusunda hâlâ şüpheler varsa, mevcut olaylar bize artık güvenin kalmadığını açıkça gösteriyor" dedi. Letonya radyosuna verdiği demeçte, "1 Nisan'dan (2022) bu yana Rus doğal gazı artık Letonya, Estonya ve Litvanya'ya akıyor" demiştir. (Euractiv, sy.).

Haziran 2018'in sonunda Baltık ülkeleri ve Polonya, Baltık Devletlerinin elektrik şebekesinin 2025 yılına kadar kıta Avrupası ağıyla senkronize edilmesi konusunda siyasi bir anlaşmaya vardı (Avrupa Birliği Topluluk Araştırma ve Geliştirme Bilgi Servisi (CORDIS), sy.).

Nisan 2022'de, Rusya'nın Ukrayna'ya karşı topyekün saldırı savaşının başlamasından iki ay sonra, Estonya ve Finlandiya, Finlandiya Körfezi'nde bu yıl (2023) faaliyete geçecek LNG ithalat altyapısını geliştirme planlarını duyurdu. Ayrıca Eylül ayında Letonya hükümeti, 2024 veya 2025'te devreye girebilecek Skulte LNG ithalat terminalinin geliştirilmesini onayladı. Bu projelerin her ikisi de arz güvenliğini ve bölgesel doğal gaz piyasasının likiditesini büyük ölçüde artıracak (Trakimavičius, sy.).

Üç Baltık ülkesi, Rusya'nın Ukrayna'daki saldırganlığını onaylamadıklarını göstermek için diplomatik önlemler alırken, Kiev'e verilen desteği artırmak için erken diplomatik önlemlere de öncülük etti. Zaten Nisan 2022'de, diğer devlet ve hükümet başkanları güvenlik endişeleri nedeniyle Ukrayna'ya seyahat etme konusunda hala isteksizken, Estonya, Letonya ve Litvanya başkanları (sırasıyla Alar Karis, Egils Levits ve Gitanas Nausėda) Polonya cumhurbaşkanı ile birlikte Kiev'i ziyaret etti. Ziyaret, Ukrayna'ya siyasi bir manevi destek mesajı gönderdi ve Ukrayna'nın kendisini her şeye rağmen savunabildiğini gösterdi. Letonya Savunma Bakanı Artis Pabriks, askeri destek konusunda şunları söyledi; "Diğer ülkeler de bizim yaptığımızı yapsaydı savaş biterdi." 24 Ocak - 3 Ekim 2022 tarihleri arasında Ukrayna'ya gayri safi yurt içi hasıla (GSYH) yüzdesi olarak verilen devlet desteği açısından Estonya (%0,8), Letonya (%0,9) ve Litvanya (%0,4) birinci, ikinci, ikinci sırada yer almaktadır. Aynı dönemde ABD ve Birleşik Krallık Ukrayna'ya sırasıyla 26,9 milyar Avro ve 3,8 milyar Avro hükümet

desteği sağlasa da, bu miktarlar GSYİH'lerinin yalnızca %0,2'sini temsil ediyor (Hartwell ve diğer. s.9)

Baltık ülkelerinin Rusya ile Ukrayna arasındaki çatışmaya yanıt vermek için yayınladığı çeşitli dış politikalara ekonomik ve diplomatik açıdan bakılabilir. Baltık ülkelerinden Litvanya, Ukrayna'yı işgalinin ardından Rusya'ya ekonomik yaptırımlar uyguladı. Bu yaptırım, Litvanya Devlet Başkanı Gitanas Nausėda tarafından, işgalden itibaren Rus gazının artık Litvanya topraklarında bulunmadığını iletmişti. Yaptırımlar, ithal Rus gazının reddedilmesinin yanı sıra, Litvanya'nın ruble, yani Rus para birimi cinsinden ödeme yapmayı reddetmesi gibi başka bir politikanın da parçası. Baltık ülkelerinin yürüttüğü bir diğer dış politika da Rusya'ya ambargo uygulanmasıdır. Litvanya Dışişleri Bakanı Gabrielius Landsbergis, petrolün Rusya bütçesi için büyük bir gelir kaynağı olduğu dikkate alındığında enerji sektörüne yönelik yaptırımların kaçınılmaz olduğunu söylemiştir (Zani ve diğer., s.1087).

Sonuç

İskandinav ülkeleri ile Baltık ülkeleri tarih boyunca birbirleriyle bağlantılı ve etkileşim içinde olmuşlardır. Ancak en önemli bağları 90'larla birlikte başlamıştır. Soğuk Savaş'ın bitmesi ile birlikte üç Baltık ülkesi de bağımsızlıklarını kazanmışlardır, bu dönemde en büyük destekçileri İskandinav ülkeleri olmuştur. Birbirleri ile iş birliği anlaşmaları yapmış, aralarında vize uygulamasını kaldıran ilk ülkeler olmuşlardır. Baltık ülkelerinin bağımsızlıklarını kazanmalarından sonra dünyanın neresinde duracakları konusunda belirsizlikler sürerken, Bağımsız Devletler Topluluğu'na da üye olmayan Estonya, Letonya ve Litvanya 2004 yılında Avrupa Birliği'ne, 2005 yılında da NATO'ya üye olarak tarafını seçmiştir. Baltık ülkelerinin gerek AB'ye gerekse NATO'ya üyelikleri sürecinde ve entegrasyonlarında yine en büyük destekçileri İskandinav ülkeleri olmuştur. Böylece aralarındaki bağ daha da kuvvetlenmiş oluyordu. Hem bölgesel iş birliği açısından hem de uluslararası ilişkiler açısından dayanışma içinde olan ülkeler, birbirlerine destekleri ile küresel rekabet sahasında mücadele etmeleri açısından büyük önem arz etmektedir.

Baltık ülkeleri, ekonomik olarak ciddi yol kat etmiş olsalar da, Rusya'ya olan bağımlılıklarını azaltmak için önlemler alma yoluna gitmişlerdir. Ve hatta, bu üç Baltık ülkesi, Rusya'nın Ukrayna'yı vurmasını onaylamadıklarını göstermiş ve Ukrayna'ya verilen desteği artırmak için alınması gereken diplomatik önlemlere de öncülük etmişlerdir. Ve büyük bir cesaret örneği göstermişlerdir. Ukrayna'nın işgali ile küresel enerji krizinin tetiklenmesine rağmen, Baltık ülkeleri tepkilerini

ortaya koymaktan da çekinmemişlerdir. Nisan 2022 itibari ile Rusya'dan doğalgaz alımını da durdurmuşlardır.

Baltık ülkelerinin Rusya'dan bağımsızlaşıp Batı'ya tamamiyle entegre olabilmesi için, Avrupa enerji altyapısına entegrasyonunda İskandinav ülkeleri destek olmuş ve kendi aralarında projeler yürütmeye başlamışlardır. Bahsi geçen projelerle birlikte Rusya enerji sisteminden ayrılıp, hem Rusya'ya karşı dik duruşlarını devam ettirmiş hem de ekonomik olarak kendilerine yeterken Avrupa'ya da bu konuda entegrasyon yolunda büyük yol katetmiş olacaktırlar.

Kaynakça

- A.B.D. Ticaret Bakanlığı. "Ülke Ticaret Rehberi-Letonya", sy. <https://www.trade.gov/country-commercial-guides/latvia-renewable-energy-equipment#:~:text=The%20current%20EU%20policy%20dictates,comes%20from%20imported%20natural%20gas.> (13.12.2023)
- A.B.D. Ticaret Bakanlığı. "Ülke Ticaret Rehberi-Litvanya", sy. <https://www.trade.gov/country-commercial-guides/lithuania-energy> (13.12.2023)
- A.B.D. Kongre Araştırmaları Merkezi. "Estonia, Latvia, and Lithuania: Background and U.S.-Baltic Relations. 2022", s. 2 <https://crsreports.congress.gov.> (10.12.2023)
- Avrupa Birliği Topluluk Araştırma ve Geliştirme Bilgi Servisi (CORDIS). "Baltic energy systems: Synchronisation by 2025", sy. <https://cordis.europa.eu/article/id/123813-baltic-energy-systems-synchronisation-by-2025> (10.12.2023)
- Avrupa Enerji Ajansı. "Baltic Energy Market Interconnection Plan", sy. https://energy.ec.europa.eu/topics/infrastructure/high-level-groups/baltic-energy-market-interconnection-plan_en (10.12.2023)
- Avrupa Politika Analizi Merkezi (CEPA). "The Smart Power of Lithuanian Foreign Policy", sy. <https://cepa.org/article/the-smart-power-of-lithuanian-foreign-policy>, (12.12.2023)
- Blomkvist, N. "The Discovery Of The Baltic". *The Northern World v.15*, 2005. s. 319. https://canvas.gu.se/files/3384839/download?download_frd=1, (09.12.2023),
- Center For Eastern Studies (OSW). "The Baltic States on the Conflict in Ukraine". sy. <https://www.osw.waw.pl/en/publikacje/osw-commentary/2015-01-23/baltic-states-conflict-ukraine>, (11.12.2023)
- China CEE Institute. "Latvia External Relations Briefing", sy. <https://china-cee.eu/2022/01/19/latvia-external-relations-briefing-latvias-foreign-affairs-in-2021-priorities-and-achievements/>, (12.12.2023)
- Estonya Cumhuriyeti Ekonomi ve Haberleşme Bakanlığı. "Eneji Politikası", sy. <https://www.mkm.ee/en/energy-sector-and-mineral-resources/energy-economy/energy-policy> (13.12.2023)

- Euractiv. "Baltic States Become First in Europe To Stop Russian Gas Imports", sy. <https://www.euractiv.com/section/energy/news/baltic-states-become-first-in-europe-to-stop-russian-gas-imports/> (10.12.2023)
- Hartwell, L., A. Rakštytė, J. Ryng, Ē. K. Selga, Winter Is Coming: "The Baltics And The Russia-Ukraine War Implications and Policy Recommendations", s.9. <https://www.lse.ac.uk/ideas/Assets/Documents/reports/2022-12-05-BalticRussia-FINALweb.pdf> . (09.12.2023)
- Hough W. J.H. III. "The Annexation of the Baltic States and Its Effect on the Development of Law Prohibiting Forcible Seizure of Territory". *NYLS Journal of International and Comparative Law* 1985 V6, ss. 303-481. https://digitalcommons.nyls.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1213&context=journal_of_international_and_comparative_law (11.12.2023).
- Janeliūnas, T. "Energy Without Russia The Consequences of the Ukraine war and the EU Sanctions on the Energy Sector in Europe" *Litvanya Ūlke Raporu*, s.3. <https://library.fes.de/pdf-files/bueros/budapest/20409.pdf> (12.12.2023).
- Karčiauskas J. "Lithuania External Relations Briefing: Synchronization of the Baltic Electricity Network and Breaking Dependence on Russian Energy Market". *China CEE Institute Weekly Briefing* 2023 Eylül/4, s.3. https://china-cee.eu/wp-content/uploads/2023/10/2023er09_Lithuania.pdf , (04.12.2023)
- Lejins, A. "Hard Security for The Baltics: Arms, Allies and Adverseries". s. 65 <https://lai.lv/site/docs/HardSecurityForTheBaltics.pdf> (11.12.2023).
- Lepmets J. "Energy Without Russia The Consequences of the Ukraine war and the EU Sanctions on the Energy Sector in Europe" *Estonia Ūlke Raporu*, s.2. <https://library.fes.de/pdf-files/bueros/budapest/20486.pdf> (13.12.2023).
- Letonya Dışişleri Bakanlığı. "Latvian Foreign And Security Policy", sy. https://lai.lv/publikacijas/latvijas-areja-un-drosibas-politika-gadagramata-2022-956?get_file=2 , (12.12.2023)
- Liimets E. M. "Overview of Estonia's Foreign Policy", sy. <https://news.err.ee/1608500846/liimets-overview-of-estonia-s-foreign-policy> , (12.12.2023)
- Litvanya Dışişleri Bakanlığı. "Geopolitical Future and Lithuania's Foreign Policy". sy. <https://urm.lt/default/en/news/geopolitical-future-and-lithuanias-foreign-policy> , (12.12.2023)
- Maciejewski, W. "The Baltic Sea Region Cultures, Politics, Societies". s. 57. <https://uu.diva-portal.org/smash/get/diva2:604902/FULLTEXT03.pdf>, (09.12.2023).
- Mezhevich, N. "Major Infrastructure Projects And The Foreign Policy Of The Baltic States In 2010—2014", s. 8. <https://cyberleninka.ru/article/n/major-infrastructure-projects-and-the-foreign-policy-of-the-baltic-states-in-2010-2014/pdf> (13.12.2023).

- NB8 Wise Men Report. s. 1. <https://www.stjornarradid.is/media/utanrikisraduneyti-media/media/skyrslur/nb8-wise-men-report.pdf> (13.12.2023).
- Österlund, B. "Mare Balticum - Mare Nostrum from Mare Clausum via Mare Sovieticum to Mare Liberum -The process of security policy in the Baltic". *Baltic Sea Policy Briefing* 1/2013. s.4
https://www.academia.edu/49167665/BALTIC_SEA_POLICY_BRIEFING_1_2013_Mare_Balticum_Mare_Nostrum_from_Mare_Clausum_via_Mare_Sovieticum_to_Mare_Liberum_The_process_of_security_policy_in_the_Baltic_ISSN_2323_4989 (10.11.2023).
- Paweł, K. "Difficult Alliance. Polish–Lithuanian Commonwealth And Russia Against Sweden During The Great Northern War (1700–1721) – An Introduction To The Problematic". *Open Military Studies* 2022/2. ss. 248-264.
<https://www.degruyter.com/document/doi/10.1515/openms-2022-0139/html> , (09.12.2023).
- Petersone, K. "Energy Without Russia The Consequences of the Ukraine war and the EU Sanctions on the Energy Sector in Europe". *Letonya Ūlke Raporu*, s.2.
<https://library.fes.de/pdf-files/bueros/budapest/20519.pdf> (13.12.2023).
- Plakans, A. "Installing Hegemony: The Littoral And Tsarist Russia, 1710–1800. In A Concise History Of The Baltic States". *Cambridge Concise Histories*. ss 125-169.
<https://www.cambridge.org/core/books/abs/concise-history-of-the-baltic-states/installing-hegemony-the-littoral-and-tsarist-russia-17101800/D37D3D0AA1381747522B4931FE04C55C> , (10.12.2023).
- Puheloinen, A. "Russia's Geopolitical Interests In The Baltic Area". *Finnish Defense Studies*. 12/1999. s. 10. <https://core.ac.uk/download/pdf/39961721.pdf> , (09.12.2023).
- Swistek G., P. Michael. "Geopolitics In The Baltic Sea Region: The 'Zeitenwende' In The Context Of Critical Maritime Infrastructure, Escalation Threats And The German Willingness To Lead". *Stiftung Wissenschaft und Politik Comment*, No. 9/2023. s. 1, <https://doi.org/10.18449/2023C09> (10.11.2023).
- Trakimavičius, L. "The Baltics — A Ship to Weather the Energy Storm", sy. <https://cepa.org/article/the-baltics-a-ship-to-weather-the-energy-storm/> (10.12.2023)
- Uluslararası Enerji Ajansı, "Oil Market Report – Kasım 2022", sy. <https://www.iea.org/reports/oil-market-report-november-2022> (04.12.2023).
- Winnerstig, M. "The Baltic Sea Area: A New Geopolitical Focal Point". *Strategic Outlook* 7, 1999, s. 43, <https://core.ac.uk/download/pdf/39961721.pdf> (10.11.2023).
- Zani, N. R., S. Oktavia, J. T. Salsabila, R. Aisya, S. Pesliko. "Analysis Of The Response Of The Baltic Countries To The Conflict Between Russia And Ukraine". *Indonesian Journal of Multidisciplinary Science*, 2022 s.1087.

Yayın Değerlendirmesi

Küresel Aktör Çin / Çin – ABD Rekabeti

Melisa Yüca ^{1,*}

¹ Lisans Öğrencisi, İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü, Kapadokya Üniversitesi, Nevşehir, Türkiye. ORCID: 0009-0007-5544-3959.

* İletişim: melisayuca35@gmail.com

DOI: 10.38154/CJAS.2024.75

Akgünay, Rafet; Ceylan, Mehmet Fatih. 2023. *Küresel Aktör Çin / Çin - ABD Rekabeti*. Ankara: Nika Yayınevi.

Akgünay, Rafet; Ceylan, Mehmet Fatih. 2023. *Global Actor China / China - US Rivalry*. Ankara: Nika Yayınevi.

Kitap, Çin'in küresel sahnedeki yükselişini ve bu süreçte ABD ile yaşadığı rekabeti derinlemesine inceleyen kapsamlı bir derleme kitabıdır. Kitap, Çin'in dünya siyasetindeki rolünü, ekonomik büyümesini, teknolojik gelişmelerini ve dış politika stratejilerini inceler. Editörleri Rafet Akgünay ve Mehmet Fatih Ceylan olan kitap, her biri uzman yazarlar tarafından kaleme alınmış bölümlerden oluşmaktadır. Her bir bölüm bu iki güç arasındaki rekabetin ekonomik, teknolojik, siyasi ve askeri boyutlarını incelemektedir.

Kitabın birinci kısmında yer alan isim Ali Rıza Büyükuslu olmuştur. Yazarımız bu bölümde 'ABD-Çin Teknoloji Savaşları ve Ötesi' başlığı ile yer almaktadır. Çin ile teknoloji savaşını kesin olarak Çin teknoloji şirketleriyle mücadele adı altında ABD'nin başlattığını savunmaktadır. Bu bölüm, genel olarak ABD ve Çin arasındaki teknoloji rekabetinin geniş bir perspektifini sunarken bu rekabetin gelecekte nasıl şekillenebileceğine dair öngörülerde bulunmaktadır.

Kitabın ikinci kısmında yer alan isim ise Sinan Akgünay olmuştur. Yazarımız bu bölümde 'Küresel Finansa Yeni Dönem: Çin'in Tek Taraflı ve Çok Taraflı Kalkınma Kredileri' başlığı ile yer almaktadır. Yazarımız kitabın bu bölümünde, Çin'in küresel finans alanındaki artan etkisini ve bu etkinin ekonomik ve politik sonuçlarını tartışmaktadır.

Kitabın üçüncü kısmında Burcu Ermeýdan 'Çin-ABD Rekabeti Altında Hint-Pasifik Bölgesinde Mega-Ticaret Anlaşmaları' başlığı ile yer almaktadır. Bu

bölümde BRI'nin çok boyutlu etkilerini detaylı bir şekilde analiz edilmiş ve inisiyatifin hem fırsatlarını hem de zorluklarını kapsamlı bir şekilde tartışılmıştır. Bu çalışmaların bazı eksiklerin üstesinden gelecek yeni çalışmalar için öncü bir çalışma olduğunu kabul etmektedir.

Kitabın dördüncü kısmında A. Bülent Meriç 'Doğu Asya'da Çin-Japonya Rekabeti ve Türkiye Açısında Etkisi' başlığı ile yer almaktadır. Kitabındaki bölümünde, özellikle Çin'in uluslararası stratejilerine odaklanmıştır. Çin'in ABD ile olan rekabetinin gelecekte nasıl şekilleneceğini analiz etmektedir. İlerleyen sayfalarda Veysel Tekdal 'Uluslararası Altyapı Finansmanı: ABD-Çin Rekabeti ve Piyasanın Uzun Gölgesi' başlığı ile beşinci kısımda yer almaktadır. Bu bölümde yazarımız Çin'in ekonomik politikaları ve küresel etkileri üzerinde odaklanmıştır.

Altıncı bölümde ise 'Kore Yarımadası Üzerinde ABD-Çin Çatışması ve Kuzey Kore Nükleer Tehdidi' başlığı ile Hakan Okçal yer almaktadır. Bu bölüm, Çin'in diplomatik hamlelerini, bölgesel ve küresel etkilerini, ABD ile diplomatik rekabetini ve yumuşak güç kullanımını analiz etmektedir.

Kitabın yedinci bölümünde ise Mehmet Fatih Ceylan '2014 Sonrası ABD ve Çin'in Ulusal Güvenlik Stratejileri: Karşılaştırmalı Bir İçerik Analizi' başlığı ile yer almaktadır. Burada Çin'in stratejilerini, bölgesel güvenlik dinamiklerini, ABD ile olan güvenlik rekabetini ve gelecekteki güvenlik senaryolarını analiz etmektedir.

Son bölümde ise Atahan Ünal ve Ece Özben 'Küresel Sistem Reformunun Sınırları : Çin' in Yükselişi, BRICS ve 'Çin Rüyası' ' başlığı ile yer almaktadır. Bu bölümde 2008 Küresel Finans Krizi sonrasında güç dengesindeki değişimleri ve Çin' in liderliğindeki BRICS' in küresel ekonomik düzende reform arayışlarını ele almaktadırlar. Çalışma, özellikle Çin' in, kriz sonrasında izlediği ekonomi-politik stratejilerin BRICS ' İN rolüyle nasıl bütünleştiğini incelemektedirler.

Genel olarak kitap şu noktalara vurgu yapmaktadır; ABD'nin Huawei gibi Çinli teknoloji şirketlerine uyguladığı yaptırımları, Çin' in teknolojik bağımsızlık hedefleri ve iki ülke arasındaki siber güvenlik meseleleri öne çıkıyor. Ayrıca Çin' in Asya Altyapı Yatırım Bankası (AIIB) ve Yeni Kalkınma Bankası (NDB) gibi girişimleri, Kuşak ve Yol İnisiyatifi (BRI) kapsamındaki finansman politikaları ve bu kredilerin alıcı ülkeler üzerindeki ekonomik ve politik etkileri tartışılmaktadır.

Kitapta, Çin' in yükselişi ve ABD ile olan rekabetini derinlemesine anlamak isteyen okuyucular için değerli bir kaynaktır. Kitap, farklı alanlardaki rekabeti kapsamlı bir şekilde ele alarak, iki süper güç arasındaki dinamikleri geniş bir perspektifte sunmaktadır. Çin' in küresel politikada artan etkisini ve bu

etkilerin küresel ekonomi ve uluslararası ilişkiler üzerindeki yansımaları incelemek için değerli bir eserdir.

© 2024. This work is licensed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution (CC BY) license (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

Yayın Değerlendirmesi

Değişen Dünya ve Filistin-İsrail Sorunu

Özlem Yaş^{1,*}

¹ Lisans Öğrencisi, İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü, Kapadokya Üniversitesi, Nevşehir, Türkiye. ORCID: 0009-0001-9941-3707.

* İletişim: ozlemyas2002@gmail.com

DOI: 10.38154/CJAS.2024.76

Türk, Üzeyir. 2022. *Değişen Dünya ve Filistin-İsrail Sorunu*. Ankara: MGV Yayınları.

Türk, Üzeyir. 2022. *The Changing World and the Palestinian-Israeli Question*. Ankara: MGV Yayınları.

Filistin-İsrail sorunu, Yahudilerin İsrail Devleti' ni kurma çabaları ile başlayan, uzun yıllardır dünya gündeminin merkezinde yer alan ve derin tarihsel kökleri olan bir sorundur. Bu sorun, sadece bölgesel bir çatışma olmanın ötesinde, uluslararası ilişkilerin ve küresel barışın önemli bir bileşeni haline gelmiştir. Fatma Kevser Kaplan' ın kaleme aldığı “Değişen Dünya ve Filistin-İsrail Sorunu” adlı kitap, bu karmaşık sorunu ele alarak İsrail' in kuruluşundan önceki süreçten başlayarak günümüze kadar Filistin-İsrail sorununu kronolojik şekilde analiz etmektedir.

Kitabın birinci bölümünde İsrail' in kurulduğu 14 Mayıs 1948 tarihine kadar yaşanan gelişmeler ele alınmıştır. Ayrıca, bu bölümde Filistin halkının yaşadığı toprak kayıpları, Orta Doğu' daki Osmanlı hakimiyetinin sona ermesiyle birlikte bölge üzerindeki Britanya kontrolünün başlaması ve Siyonizmin doğuşu gibi tarihsel olaylar detaylı bir şekilde incelenmiştir.

“Değişen Dünya ve Filistin İsrail Sorunu” kitabının ikinci bölümü, Filistin ve İsrail arasındaki çatışmanın siyasi gelişmelerini ve yaşanan savaşları detaylı bir şekilde ele alır. Bu bölümde; çatışmanın kökenleri, tarafların stratejileri, önemli savaşlar ve bu savaşların bölgedeki siyasi dengeler üzerindeki etkileri incelenmektedir.

Üçüncü bölümde ise Oslo Barış Görüşmelerinden günümüze kadar geçen süreçte Filistin sorunu analiz edilmiştir. Bölgedeki uluslararası aktörlerin (ABD,

BM, Arap Ülkeleri vb.) çatışmanın çözümüne katkıları ve etkileri de detaylı olarak ele alınmıştır.

Son olarak Donald Trump sonrasında göreve gelen Joe Biden döneminde yaşanan gelişmelerden genel itibarıyla bahsedilmiştir. Özellikle büyük çatışmalara sahne olan Şeyh Cerrah mahallesinde yaşananlar ve söz konusu çatışmalara İsrail güçlerinin sert müdahalesi söz konusu edilirken İsrail’ in hukuksuz eylemlerinden ayrıca bahsedilmiştir.

Fatma Kevser Kaplan’ ın “Değişen Dünya ve Filistin-İsrail Sorunu” adlı kitabı, Filistin-İsrail çatışmasının derinliklerine inerek tarihsel sürecin önemine, siyasi ve diplomatik gelişmelere ve barışın sağlanması için atılması gereken adımları vurgulamıştır. Yazar, çeşitli perspektiflerden bilgi sunarak dengeli bir bakış açısı sağlamış ve okuyucuya geniş bir görüş yelpazesi sunmuştur.

Sonuç olarak, kitap Filistin topraklarının Yahudiler ve Filistinliler eksenli tarihi, dini ve siyasi arka planı incelemektedir. Yahudilerin Filistin topraklarını talep etmeleri Filistinlilerin ise sahip oldukları toprakları vermemek için ettikleri mücadeleyi anlatmaktadır. Yazar ise eserinde Filistin-İsrail sorununun çözüme ulaşmadığını eleştirmiş; İsrail’ in işgalleri ve zulümleri’ ne karşı mümkün olan yaptırımların uygulanması gerektiğini savunmuştur.

© 2024. This work is licensed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution (CC BY) license (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

CJAS

Cappadocia Journal of Area Studies

Kapadokya Üniversitesi
Sosyal ve Stratejik Çalışmalar Uygulama ve Araştırma Merkezi
50420 Mustafapaşa, Ürgüp, Nevşehir, Türkiye

T : +90 [384] 3535009 F : +90 [384] 3535125

cjas@kapadokya.edu.tr

ISSN: 2717 - 7254

cjas.kapadokya.edu.tr

